

$\frac{1}{94}$

81
13

11423

106

SZIGETI VESZÉDELEM

GRÓF ZRINYI MIKLÓS KÖLTEMÉNYE NYOMÁN

IRTA

BENEDEK ELEK

JUSZKÓ BÉLA RAJZAIVAL

101423

BUDAPEST

4446

LAMPEL R. Kk. (WODIANER F. ÉS FIAI) R. T.
KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

1914

1
1861

FRANKLIN TÁRSULAT NYOMDÁJA

FRANKLIN TÁRSULAT NYOMDÁJA

FRANKLIN TÁRSULAT NYOMDÁJA

FRANKLIN TÁRSULAT NYOMDÁJA

FRANKLIN TÁRSULAT NYOMDÁJA

A «Szigeti veszedelem» költője.

A szigetvári hős nagyszerű halálával tette halhatatlanná a nevét. Dédunokája, nevének örököse, Zrinyi Miklós, hőskölteményben örököltette meg ezt a nagyszerű halált. Úgy örököltette meg, hogy ezzel az ő neve is halhatatlanná lett.

Zrinyi Miklós, a költő és hadvezér, a XVII. század legnagyobb magyarja volt. A Gondviselés a kiváló tulajdonságok rengeteg gazdagságával ajándékozta meg őt. A költő isteni teremtmény képessége, a hadvezér lángesze, az államférfi éles látása, messzetehtetése, mély bölcsessége, feldíszítve, megkoronázva hazájának szent szerelmével, a nemzeti egységért való szüntelen lángolással: íme, a rengeteg lelkgazdagság, melylyel a Gondviselés a XVII. század gyengülő, pusztulni kezdő magyarsága közé küldötte a szigetvári hős dedunokáját.

Zrinyi Miklós 1620-ban született a csáktornyai várban tanulta meg a betűvetést és a fegyverforgatást. Apja korán halt meg s a gyermek nevelését ezentúl Pázmány Péter, a nagynevű esztergomi érsek irányította. E nevelésnek bizonyára része volt abban, hogy Miklós nemcsak a kard, de a toll for-

gatására is kedvet kapott. Serdülő ifjú korában bejárta Olaszországot s ismeretekkel gazdagon meg-
 rakodva tért vissza a csáktornyai várba. Idegen föl-
 dön nagy műveltséget szerzett, de magyar lelke
 nem változott meg: élete pályája a bizonyság, hogy
 a haza szent szerelme vezette minden cselekedete-
 tében.

Egyik kezében kard, másik kezében toll: így
 szolgálta hazáját Zrinyi Miklós. Folyton résen állott,
 mert bár papiroson megvolt a béke a törökkel, ez
 újra meg újra betört a Muraközbe, a Zrinyi-család
 birtokára. Zrinyi nem maradott adósa: nemcsak
 visszaverte a garázdálkodó törököt, de több ízben
 rajta ütött, akkor is, amikor ez nem bántotta. Az
 ifjú hős a törökök gyűlöletében nőtt fel. Csak egy
 ellenséget lát: a törököt s kezdetben hiszi erős
 hittel, hogy «császári oltalom alatt», császári sege-
 delemmel verheti ki a gyűlölt ellenséget a magyar
 haza földjéről. De nem sokáig tart e hite s egy
 gondolat kezdi foglalkoztatni az elméjét: egyesi-
 teni kell a magyar nemzetet a török kiverésére.
 Ez a célt akarja szolgálni hőskölteményével is,
 mely méltán foglal helyet nemcsak a magyar, de
 a világirodalom remekművei közt is. Az ő éles
 szeme jól látta, hogy a szigetvári hős megállította
 ugyan hódító útjában a törököt, nagyszerű halála
 megtermékenyítette a jobb hazafiak szívét, de ez a
 nagyszerű halál még sem volt elegendő arra, hogy
 a darabokra oszlott ország nemzetét egy célra egye-
 sítse. Megírta tehát a *Szigeti veszedelmet*, nemcsak
 azért, hogy őst dicsőítse, hanem azért is, s fő-

képen azért, hogy ősenek nagy cselekedetét példaképen állítsa a nemzet elé. Hadd lássa a nemzet, hogy Magyarország elhalványodott fényét, legyen-gült hatalmát, letörpült nagyságát az egységes, az egy célt szolgáló nemzet állíthatja helyre csupán.

Voltaképen tehát nagy nemzeti célt szolgált Zrinyi Miklós, amikor hősi halált halt ősenek halhatatlan emléket állított a *Szigeti veszedelem*-ben. Már művének ajánlásával jelzi a célt, amelyet szolgál, mondván: «Dedikálom ezt a munkámat *magyar nemességnek*. Adja Isten, hogy utolsó csöppig neki dedikálhassam.» A *nemzetnek* ajánlotta tehát művét, mert hisz akkor a nemesség volt a nemzet. A nemzetnek akart örök példát állítani a szigetvári hős nagyszerű halálában. Meghasonlott, bűnbe merült a nemzet, Isten ezért haragjában megalázta, veri, bünteti a törökkel. A haragvó Istent meg kell engesztelni, a nemzetet meg kell váltani. A nemzet e megváltására van elhivatva Zrinyi, a szigetvári hős, az ő halála engesztelő áldozat. Meghal a meghasonlott, bűnbe merült nemzetért. Ime, ez a *Szigeti veszedelem* eszméje.

A tizenöt énekre terjedő költeményt egy télen írta a költő. «Akit írtam — mondja előszavában — mulatságért írtam, semmi jutalmat nem várok érte . . . Írtam, amint tudtam, noha némely helyen jobban is tudtam volna, ha több munkámat nem szántam volna vesztegetni. Igazsággal mondom, hogy soha meg nem korrigáltam munkámat, mert időm nem volt hozzá, hanem első szülése elmémnek.»

Valóban, a verselésre ráfért volna a korrigálás. A rímekkel vajmi keveset törődik, darabos a nyelve, nehézkes, döcögős a versek folyása, csengő-bongó rímek nem lepleznek tartalmatlanságot, ám a szereplő hősök kitűnő jellemzése, valóságos megelevenítése, páros viaskodásoknak, kisebb-nagyobb csatáknak megkapó, színes leírása, a felségesen szép természeti képek, hasonlatok, mind nagy, igazi nagy költőre vallanak s a művelt ember, a ki költői munkában a tartalmat nézi első sorban, és nem a külső sallangot, ritka nagy gyönyörűséggel élvezi ezt a darabos nyelvű költeményt.

Magamról tudom, hogy a serdülő ifjú élvezetét rontja a darabos, a nehézkes verselés, s csak később, az öregebb korban lesz teljessé gyönyörűségünk. Ez a magamon való tapasztalat ajándékozott meg engem azzal a gondolattal, hogy Zrinyi Miklós remekét átírom csendesen folyó prózára s ez által megkönnyítsem e remekmű megismerését. Helylyelközzel a maga eredeti mivoltában szólaltatom meg a költőt, jelezve azt a megmérhetetlen nagy gyönyörűséget, a melyben majdan minden magyar ifjúnak része lesz.

Zrinyi Miklós nagy nemzeti célt szolgált hős-költeményével. Én, a késő utókor egyszerű tollú írója, tanubizonyságot akartam tenni a Szigeti vészedelem szerzette nagy lelki gyönyörűség mellett, már most részesítvén nemzetem ifjúságát abban annyira, amennyire gyenge erőmtől tellett.

Benedek Elek.

ELSŐ ÉNEK.

ÜL VALA TRÓNUSÁN az Úr, s tekintvén a Földre, egy szemfordulásból megnézé az egész világot. Mindent látó szeme végigröppent a Földnek minden népein, aztán megpihent a magyarokon. És ím, homloka fellebbe borult, látván a magyar nép állhatatlanságát, pártoskodását, testvérnek testvérré fenekedését. Látván látta, hogy az ő szent nevének nincsen tisztelete, ártatlan fia vérenek becsülete, jóságos cselekedetnek nincs kelete. Feslett az egykoron tiszta magyar erkölcs, nehéz káromlás fertőzi a levegőt; irigység, gyűlölség, rágalmazás, lopás, emberölés, örök tobzódás mindenütt...

Hogy látta mindezt az Úr, gerjedett haragra, rettentő haragra, hivatá Mihály arkangyalt s kemény haragjában parancsolá, amint következik:

— Nézd, a kemény nyakú, kevély szittyák a jó magyaroktól mely igen elfajzottak! Lábuk alá nyomták szép keresztény hitet, különb-különb valásoknak gyönyörködnek ők, holott nincs nép a földön, kivel több jót tettem, mint tettem övelők.

Kihoztam Szkithiából, mely szűk vala nekik. Reájuk szállatám az én szent lelkemet. Hatalmas karommal rontám, vesztém minden ellenségek.

És megtelepítém őket szép Magyarországon; megáldottam, meghallgattam, segitettem minden dolgokban. Sőt vitéz szívvel is megáldottam őket: tizet kergetett egy jó magyar, s mint a por a szél előtt, elkerengett mind az ellenség ő előlük.

Fiamnak általa keresztény hitre hoztam. Szent királyokkal megajándékoztam. Adtam nekik békeséget, tisztességet, s lám, a háladatlanok, Istenüket elárulni, minden gonoszságban elmerülni nem szégyellik!

Ah, bánom, hogy ő velük ennyi jót tettem, mert, im, kebelemben viperát neveltem. Hadd érezék, hadd tudják meg: én vagyok ama nagy bosszúálló Isten!

Eredj, arkangyalom, szállj le a pokolba, küldj onnét egy haragos furiát Szulimán császárhoz, elfajzott magyarra költse fel haragját. Adok a töröknek hatalmat, erőset, hadd rontsa, veszejtse a rossz magyarokat, s törje iga alá addig ő kemény nyakokat, míg nem esmérik meg, hogy elhagytak engem. Kiáltnak majd hozzám, de én meg nem hallom, szüntelen való lesz rettentő haragom. Megbüntetem őket harmad-negyed ízig, s hogyha meg nem térnek, örök átkom, haragom lesz rajtuk. Ám hogyha bűnőket megbánják s megtérnek, halálról életre hozom őket ismét, s haragom vesszejét, a pogány törököt, darabokra töröm!

Végezven szavait a haragos Isten, az arkangyal leborult előtte s könyörgött ekképen:

— Oh, Uram, mért rontod jámbor magyarokat a hamisak miatt? Könyörülj meg rajtuk!

Mondá az Úr:

— Mit akarsz, arkangyal? Elrejtett nagy titkaimat akarod vizsgálni? Avagy nem érzed-e, hogy javát akarom, midőn megbüntetem?..

Elnémult az angyal, sugár szárnyait égnek ereszté, repült, repült, s addig meg nem pihent, míg pokolba nem szállt. Ottan kiválasztá a furiák közül a leggonoszabbat, Alekto furiát, kinek keze-lába meg vala kötözve: száz lánc csörgött lábán, száz bilincs a kezén. Minden haja szála egy-egy kígyó vala (hej, hogy tekergőztek, hej, hogy kötöleztek!) két szemén csak úgy folyt véres mérges tajték s gégején omlott ki dohos kénkö pára.

Az arkangyal levette Alekto kezéről-lábáról a bilincset, s mondá:

— Hallod-e, Alekto! Isten parancsára jöttem én tehozzád. Parancsolja néked, menj Törökországba, Törökországban is császár városába. Szálld meg ott a szívét Szulimán szultánnak, keltsd fel a haragját a magyar nemzetre, hadd zúdítsa reá rettentő fegyverét, szörnyű nagy erejét s törje, alázza meg büszke magyarokat.

Hej, hogy örült a furia ennek a parancsnak! Nosza, szállva-szállott nagy Törökországba, éjfélkor érkezett Konstantinápolyba s ottan besurrantott Szulimán házába.

Ám a gonosz furia nem maga képében állott ágya mellé Szulimán szultánnak. Fölvette a képét Szulimán apjának, Szélimnek, s így kezdé ördögös beszédét:

— Lám, alszol, csak alszol, jó Szulimán fiam,

s nem veszed eszedbe, hogy Isten megáldott nagy bő kegyelmével. Adott neked erőt, jó észet, vitézséget, de te alszol, fiam, s nem látod, hogy mely nagy felleget kerengtet a keresztény világ nyugat felől eléd. Ébredj, fiam, ébredj, hallgass az atyádra! Ha időt adsz nekik, bizony elvesztenek országostúl, mindenestül a hitetlen ebek, amint egyesülnek. S pedig egyesülnek. Régen készülődnek. Előzd meg te őket, üss rajtok hirtelen. Kelj fel, fiam, kelj fel, kösd fel a kardodat, indulj hadaddal a tévelygő magyarra. Ne félj, veled leszek, te melletted leszek, minden lépésedre hűséggel vigyázok. Indulj a magyarra, ne törődj más néppel. Ne félj, mert a magyart senki sem segíti. A bolond gyaurok, míg a házuk nem ég, nem bánják, hadd égjen a szomszédnak háza. Eredj, fiam, eredj!

Így beszélt a gonosz furia Szulimán szultánnal, s hogy szavának nagyobb legyen a sikere, egy mérges kigyót a szultán ágyába bocsátott. Kicsúszott a kigyó szép lassan, csendesen a szultán vállára; válláról mellére; melléről szívébe; s valamerre csúszott, mindent megmérgezett. Kemény szívét megmérgezte, lángos tűzben megégette s gyújtotta haragra, szörnyű nagy haragra, szörnyű kevélységre, aztán eltűnt, mintha föld nyelte volna el.

— Fegyvert! fegyvert! kiáltott Szulimán. Megyek, atyám, megyek! Lovamat megfestem gyaurok véreben, városokat, várakat rejtek hamuba, gyaurokat rakok halomba — fegyvert, fegyvert!

Aztán fölkelvén ágyából Szulimán, megparancsolá, hogy minden országából s tartományából

táborba szálljanak a vezérek, válogatott vitézekkel, mégpediglen Drinápolyban, májusnak végére. Szaladtak a csauszok szerte az országokba, csakúgy lengett-lobogott fehér patyolat ruhájuk, Szulimán szultán pedig üle lovára, mind a vezéreit hivatá divánra, egy széles halomra s ottan nékik mondá, amint következik:

Vezérek és basák, ti okos vitézek, én erősségemnek kik vagytok tartói, pogány kereszténynek a meghódítói! Halljátok szavamat. Erős birodalmunk nem tűr henyeséget. Fegyvert s erős vitézt! — erre van szükségünk. Fegyverrel győztük meg a keresztény világot, merthogy inkább fizet adót meg harácsot, semhogy vitéz módon kardot vonjon reánk. Ám ha nem is sokan, vannak, kik ellenünk fogukat mutatják, semhogy megvallanák erőtlenségüket. A magyarok ezek, kik fej nélkül vannak, mint a törött hajó szélről hanyattatnak. Nem tagadom, köztük ha egyesség volna, nagy gondokat adna az egynéhány magyar, meg is csorbítaná, tán meg is rontaná fényes koronánkat. De reájok szállott Istennek ostora: nincs köztük szeretet; fös-vénység, gyűlölség uralkodik rajtuk, fényes koronájuk kezd haloványodni. Szemlátomást látjuk, kedvez Isten nekünk, minekünk szánta a magyar birodalmat. Im, esküszöm nektek az élő Istenre, mi fényes holdunkra s éles fegyveremre, hogy éjjel Mahomet atyámnak képében megjelent énnékem s mindezt elbeszélé. S ím itt van levele jó Arszlán vezérnek, azt írja Budárul, nem kell kételkednünk a győzedelmünkben. Olvasd, diák, Arszlánnak levelét!

Ott mindjárt a diák fölszóval olvasá:

«Győzhetetlen császár! A te rabod, Arszlán, ki te kegyelmedből budai fővezér, fejét hajtván alázatossággal, írja néked, hogy a keresztények veszni hagyták maguk állapotját. A német császárnak sehol sincs kész hada, s nem is gondol arra, hogy kész hada legyen. Ugyanígy Miksa is, magyarok királya, eszik, iszik, lakmározik, magyarokkal nem törődik. A magyarok pedig élnek henyeségben, gyűlölségben, marakodnak, mint az ebek, hadi tudományban nincs jártas közöttük, — itt az idő, győzhetetlen császár, hogy halomba verjed büszke magyarokat.»

Hallgatták a vezérek Arszlán levelét nagy figyelemmel, s merthogy látták Szulimánnak nagy erős akaratját, mindnyájan helyeslék a hadba indulást.

És felkerekedének nem sok idő multán a hadak mind az országokból s érkezék tenger had a nagy Ázsiából, a tengeren túlról. Rengeteg tatár had jött a maeotisi tótúl, amelynek vezére ifjú Delimán volt, a nagy khánnak fia. Huszonötezer vitéz, mind tegzes, sok százezer közül kiválogatva: ez volt a tatár had. Mint az árvíz, bátor s gyors volt e had, vélnéd, halált visz mind a kezében, sem tűz, sem sebes víz vissza nem tartja ezt.

Delimánról, e hadnak vezéréről beszéltek, hogy mikor országot-világot látni járt, Galatában meglátta Kumillát, Szulimánnak a leányát, kinek szép haja megkötözte Delimánnak szívét. Egy tekintete a szép Kumillának elvette Delimánnak minden erejét... Erős nagy szerelem szállotta meg szívét,

nem tudta feledni császár szép leányát. Most im
eljött újra erős reménységgel, de, hajh, mire meg-
jött, császár szép leányát Rusztán bég nyerte el...

Halálos bánat nehezedett ifjú Delimán szerelmes
szívére, mikor ezt megtudta. Hej, Rusztán vezér,
jól őrizd magad Delimántúl! Dühös farkasként lesi
halálodat, s ha lehet, kitölti bosszúságát rajtad!

De csak vissza a hadakhoz, hadd lám, kik jöttek
még szegény magyar ellen!

A tatár had után öt szerecsen sereg, mindenik
seregben hat-hatezer ember, mindenik hárommal
megverekedni kész. Mindnek lova, mint egy madár,
ő maga meg tündér, merthogy mint a denevér,
olyan könnyen fordul... Nem viselnek ezek fegy-
verderekat, nem fődik a testüket paizsszal, sem
sűrű páncéllal, s messziről azt hinnéd, hogy sívó
ördögök. A vezérük Amirasszen. Maga is fekete, lova
is szerecsen. Karabul a neve szép, kedves lovának,
s hej, de kényesen jár, hej, de kevélyen jár! Azt
mondják, hogy Karabulnak a Szél volt az apja
nagy Arábiában, és ez hihető is, mert sem szélben,
sem lángban nincs az a vidámság, nincs az a
gyorsaság, mi van Karabulban!

S vala Amirasszen után három főkapitány: az
okos Olindus, a szép Hamviván meg a kegyetlen
Demirhám, akinél erősebb nem volt kerek földön:

Mert ez gyökeréből nagy tölgyfát kirántott;
Ököllel agyonvert egy nagy elefántot.

És ott vala a hadban Alderán, Demirhám bátyja,
ki gondviselője volt a szerecsen hadnak, magyará-

zója minden álomnak és kifejtője Mahomet próféta írásának.

A szerecsenek után jöttek a mamelukok, kik nemrégén hódoltak meg Szulimán császárnak. Vezérok Kajer bég. Húszezeren valának, csupa jó lovasok s noha más-más nemzetbéliek voltak, *egyek* voltak mégis okos vezér alatt.

És jöttek a cirkaszok, mamelukokkal szomszédos népek, ötvenkétezeren, kik maguk választottak vezért maguknak hadverő Ajgás basa képében, s bizony, nem hiába nevezték őt hadverőnek, hej, sok nemzet romlásának volt az okozója!

Mint a hangyák, vagy széles mezőben a kalangyák, mind e hadak ellepték a földet. Nyilak, szabályák, lobogós kopják villannak mindenfelé: rettenet azt látni. Soha ezek oly helyen meg nem fordultanak, amelyet fegyverrel meg nem hódítanak, s valamerre jártak a világban, maradt minden ő utánuk gyászos pusztaságban. Csak aki meg tudná számlálni tengernek fővenyét, az számlálhatná meg Szulimánnak népét. Aki muzulmán csak hallotta, hogy Szulimán haddal megy keresztényekre, mindenik siette Szulimán után, mert mindenik gyönyörködik a gyaurok romlásán. Lám, a szép Indus vizén túl nem lakik török, sem Szulimánnak nem adózik: mégis eljött Atapalik király, csak hogy lássa romlását a keresztényeknek.

Oh, jaj! hová omlik majd ez a nagy felhő? Világ melyik szegletére fog ez leszakadni? Kire ez a felhő le fog majd szakadni, rettentőn érzi meg Isten nagy haragját!

MÁSODIK ÉNEK.

AMINT HIRÜL VETTE Arszlán, a budai fővezér, hogy Szulimán szultán készülődik rengeteg sereggel Magyarország ellen, gondolta magában, nem várja meg, amíg a szultán ellepi a magyar földet, rajta üt valamelyik váron, elveszi a magyartól. Hej, mekkorrát nő majd az érdeme! Nagy sebbel-lobbal, Szulimán híre nélkül, sok-sok hadat gyűjtött s nosza, elindult, hogy megszállja Palotát. Fennen kérkedett az oktalan vezér, hogy így meg úgy, halomba dönti-rontja Palota várát s elvágja vitéz Turi Györgynek, Palota kapitányának a nyakát.

Hát, össze is verődött nagy hamarsággal tízezer szablys, sok-sok ágyúval s mindenféle tüzes mesterséggel körülvették Palotát, dörgött az ágyú, hullott a várra a sok tüzes mesterség. Ám vitéz Turi György nem volt az az ember, aki összetett kézzel vesztegeljen a várban. Éjnek éjszakáján kétszáz válogatott vitézzel kirontott a várból s rajtok ütött okos merészséggel.

Dehogy gondolt a török éjjeli támadásra! Békével aludtak, hangosan hortyogtak, mivelhogy este sok erős bort ittak. A tábor szélén, a vár felől vonta sátorát Kurt aga, a sátor körül háromszáz janicsár aludott. Nosza, Turi György rajtuk ütött s

nem telt bele egy pillanat, kettő-százötven janicsár a fűbe harapott. Közben nagynehezen feltápászkodott mély álmából Kurt aga, mezitelen karddal kirohant a sátorból, ordított torka szakadtából, de ordíthatott: aludott a tábor, mint a fekete föld. Akkor lóra pattant, hogy hírül vigye Arszlánnak a nagy veszedelmet, de még el sem indulhatott, ott termett Tóth Balázs, sújtott a kardjával s menten porba hullott Kurt aga nagy feje. Akik felébredtek, halálra ébredtek, s csakúgy ömlött a bor a teli gégekből . . . Háromszáz janicsár közül tizenöt maradott hírmondónak, akik veszett nyargalással vágattak Arszlánhoz, ki hogy hallá a hírt, szinte kettészakadt szörnyű haragjában.

Hej, megmozdult az alvó tábor egyszerűbe! Arszlán vezér nyomán kétezer vitéz száguldott Kurt aga sátra felé, de már száguldhattak, magyar vitézt ott már nem találtak: rég visszahúzódtak Palota várába. Magyarot nem találtak, de találtak törököt eleget: holtan, sebesülten.

Mit tehetett Arszlán vezér, visszatért a táborába s ottan megesküvék, hogy azon elevenen megnyuzatja Turit: így adja meg Kurt agának a végtisztességet. S ím, amint a szép piros hajnal eljőve, harmattal s ragyogással ékesítve a földet, trombitát fújatott Arszlán, lovára pattant s ostromnak indítá haragos táborát. Dörgött az ágyú szakadatlan, bőmbőlve repültek a nagy nehéz golyók s mire a nap fölkel: földig omlott a More bástyája.

— Kő kövön ne maradjon! — ordított Arszlán. Szólt az ágyú éjjel-nappal s hogy jobban szomjúzza

a keresztény vért, mindennap ópiumot evett: már reggel részeg volt, nem tudta, mit csinál.

Így száguldott részeg fejjel Arszlán vezér a bástyához, fennhangon szídtá, káromolta Turit esti denevérnek, de bezzeg megfelelt a káromlásra Turi György ágyúja: ketté szakasztotta Arszlán paripáját. Ha nagy hirtelen el nem kapják onnét a janicsárok, a másik ágyú őt magát szakítja ketté.

No lám, mi lett a részegség jutalma? Gyalázat. Az lett, az, gyalázat: szégyenszemre elszaladott a részeges Arszlán.

Az ő esetéből tanulságot vehet minden hadviselő. Amely vezér nem akarja, hogy jó híren csorba essék s a hada kárt valljon, legyen el bor nélkül. Mert mivel különbözik az oktalan állattól, ki szándékosan elválík az okosságtól? Kinek feje tele bornak párájával, nem tudja, mi a jó, nem tudja, mi a rossz.

Im, Arszlán részeg volt bortúl s ópiumtúl, ezért vallott szégyent Turi kapitánytúl. Elesett Kurt aga s az ostrom alatt is kétszáz embert vesztett, ő maga is, a nyavalyás, alig menekült meg. Bortúl s ópiumtúl füstölgő szemével nem látta, hogy a ledöntött bástyán belül két árok fedezte Palotát, melyet Turi György nagy hirtelen ásatott.

Tíz nap ostromolta Palotát a részeges Arszlán s akkor nagy kudarccal eltakarodott a vár alól, mert-hogy hírül hozták: jönnek a magyar hadak!

Ez lén vége Palota megszállásának,
Ez lén vége Arszlán vezér haragjának.
Jó híre marada Túri kapitánynak:
Ezután békessége lén Palotának.

... Szent-Iván (juniús) havának tizedik napján indult meg Szulimán Konstantinápolyból. Fekete szerecsen ló volt alatta, kinél szebbet képíró nem írhat vala. Lábát oly szép egyaránt s oly halkkal váltogatja, hogy vélnéd, nem érzi a földet. Véres, nagy szemei ki vannak dülledve, az orra likjain lángos szelek fujnak, s mint vízi istennek, szája tajtékot ver. Fejét aláhajtja magasan kelt nyakán, hajtogatja a szél hullámos sörényét. S mintha látnál elefántot: oly széles a szügye s sebes szarvast meghaladja vékony, száraz ina. És látnád, mely jámborul, mely szeliden lépeget a császár alatt! De próbáld fogdosni, sólymot vélsz látni, amint szárnyán kél, vagy könnyű evetet, fáról-fára ugrót!

Ült pedig Szulimán mereven nyergében. Fején vékony fehér patyolat vala, melyről két csomó kócsagtoll lengedezett alá. Szakálla merő ősz. Az arca halovány. Válláról lefüggött szép arany hazdía. A dolmánya is volt szint olyan kaftánból. Oldaláról függött kemény missziri kard: Musa szultán nyerte volt ezt a görög császártól.

Szörnyű méltósággal tekintget kétfelé: látszik, nagy a gondja. Látszik, hogy ez ember az ő nagy szívében lángot és fegyvert visz: nagy veszedelmet a keresztény világnak.

Előtte s utána a sok sűrű kopja befödte a földet rettenetességgel. Vélnéd, hogy rengeteg erdő jár körötte. S dübörög nyomában rettentő sok ágyú: reng a föld alattuk. Jönek a szekerek vége-nem-lesz sorban, azokon golyóbis, puskapor, élelem, ács-

szerszám, kötelek, deszkák és vasmacskák: s húzzák mindezeket ígáslovak, hosszúnyakú tevék, erős öszvérek, bivalyok, szamarak és ökrök. És jön végezetül hat elefánt is: ezeken emberek. S két mérfölddel a nagy császár előtt megy hatvanhárom hodzsa, akik pénzt osztogatnak minden nyomorultnak, hogy imádkozzanak Szulimán szultánért, a hatalmas császár nagy diadaláért.

Igazat kell írnom, halljátok meg mostan,
Noha ellenségünk volt szultán Szulimán,
Csak aztot kivészem, hogy hiti volt pogány,
Soha nem volt ily úr törökök közt talán.

De «talán» nélkül is bátran azt mondhatom,
Pogányok közt soha nem volt ez földhátón
Ilyen vitéz és bölcs, ki ennyi harcokon
Lett volna győzedelmes, és sok országon.

Vitézség s okosság egyaránt volt benne,
Hadbéli szorgosság nagy szorult übenne;
Ha kegyetlenség szüvében jelt nem tenne,
Talán keresztény közt is legnagyobb lenne.

Szerencse üvéle nem játszott, mint mással;
Ha ijeszteni is akarta csapással,
Vagy had veszésével, vagy más kárvallással,
Mindenkor állandó volt okosságával;

Nem hajlott mint az ág, mint kűszikla állott
Tenger habjai közt, mert magában szállott,
Ha szerencse neki valami jót adott,
Nem bizta el magát, föl nem fuvalkodott.

Ilyen úr s ilyen had jöve országunkra,
S ily ártalmas folyhő szálla le kárunkra,
Mely nemcsak magyarnak elég romlására
Lett volna; de elég világ rontására.

Drinápolyban gyülekezett Szulimán rengeteg hada, onnét hamar értek Nándorfehérvárra, de még Drinápolyból előre küldötte Petrafot, Görögország nagy beglerbégét négyezer janicsárral s huszonötezer kopjással, hogy szállja meg Gyula várát. Ahogy Gyula alá ért a nagy beglerbég, negyven ágyúval törni kezdette bástyáját s szép fehér kőfalát. Kerecseni László volt Gyula várának a kapitánya, ki azonban gyalázatosan viselte a kapitány nevet: török szóra, török hitre megadta a várat. Hiszen ha megadta, meg is kapta jutalmát: Petraf Kerecsenit minden vitézével fogságba vetette s fogságukból soha ki nem szabadultak.

Közben Szulimán császár is megérkezék rengeteg hadával a szép magyar földre, de még nem tudá eldönteni magában, mely várat szállja meg, Egert vagy Szigetet? Sziget várában a nagy Zrinyi Miklós volt a kapitány, ki annakelőtte Horvátország bánja vala. Most Miksa király ő rá bízta Szigetvár védelmét, merthogy törökverésben igen nagy híre volt. Hej, sokszor rontotta ő a török erejét, ismerte, rettegte egész Törökország, mert miatta volt ez országnak legnagyobb romlása. Ha török s magyar had szemben állt egymással, elég volt mondani: «Zrinyi vagyon harcban», mint a felhő a szél előtt, úgy futott a török! Isten ő neki oly nagy hatalmat adott, hogy az ellenség fővenyként omlott előtte. Hű szolgálja volt ő Istennek, meg is segítte őt, meg is áldotta őt minden munkájában.

Egyszer, piros hajnalhasadáskor a nagy Zrinyi

Miklós, szokása szerint letérdelt a szent feszület előtt s így könyörgött:

«Végzetetlen irgalmasságú szentséges Isten, ki engem megsegítesz minden én ügyemben, te vagy én nékem győzhetetlen fegyverem, pajzsom, kőfalam, minden reménységem. Hajtsd le füleidet a magas kék égből, hallgasd meg könyörgésemet kegyelmesen, a te végzetetlen irgalmasságoddal. A te irgalmad tisztított meg az bűneimből, a te kezezből vettem minden világi jót. Te adtál nekem uraságot, vitéz szívet; a te érdemed, hogy a világ előtt becsületem vagyon. Az én érdemem nem érhet annyit, amennyi sok jót tetőled vettem. Oh, mert az én érdemem annyi a te kegyelmed ellen, mint amennyi vizet a kis fecske a megmérhetetlen tengermélység ellen a szájába vesz. S mégis én nyomorult, háladatlan vagyok, lelkemet sok bűn nyomja — oh, Uram, Istenem, moss meg szent lelkeddel!

Uram, azt is látod, a pogány töröknek, a hitetlen ebnek miként vásik foga, mint akar ártani a keresztényeknek! Ne engedd, oh, Uram, noha érdemlenénk, hogy haragod miatt földig törettessünk; hogy megnevezzék ők a te szent nevedet s kevélyen kérdezzék mi tőlünk: hol vagy Te?

Mutasd meg ő nekik, hogy nagy Isten vagy Te; hogy te-kívülötted máshol nincsen Isten. Hogy ki utánad megy, nem jár setétségben. Ne mi nekünk adjál, Uram, tisztességet, de te szent nevednek örök becsületet. Minket azért áldj meg, hogy bizunk Tebenned, segítségül híván a te szent nevedet.

Uram, látod azt is, hogy hozzám a vénség immár közeledik s nem lesz bennem erő, hogy ellenségimet, mint elébb, törhessem. Vedd hozzád lelkemet: hozzád kívánczik; bűnöktől terhelten ne engedd sülyedni — oh, hallgasd meg, Uram, fiad könyörgését!»

Igy könyörgött, esedezett Zrinyi Istennek s ím a feszület háromszor hajolt le hozzá és mondá:

«Meghallgattam a könyörgésedet, atyai kedvembe fogadtam ügyedet. Ne félj, nem hiába haltam meg értetted! Örülj, én jó szolgám, «mert jól kereskedtél!» Koronát kötöttél magadnak a földön, s aranyosan viszed fel Atyámhoz! Ottan készen várnak téged az angyalok, Atyám jobb kezére állítanak téged s veled vigadoznak örökkön-örökre. Hozzám veszem a Te szép lelkedet, de hogy fejed még fényesebb korona tisztelje, halljad, mely kegyelmet adok én te néked:

Zrinyi! Te a pogánytúl martiromságot fogsz szenvedni, mert az én nevemért bátran fogsz meghalni. Haddal jön Szulimán Magyarországra, ottan is először a te váradra. Mint éhes farkas, les a te halálodra. De nem fogja látni a te mulásodat, mert a te vitéz kezeid miatt hal meg ő. És meghal sok-sok ezer török, s akkor száll majd hozzám a te lelked!

Meghalsz, Zrinyi, de György fiad fénnel tündöklő nevedet felserkenti s mint ahogy a fönixmadár nemzetségét hamuból költi: feltámasztja s meg is tartja a te híredet!

HARMADIK ÉNEK.

SZULIMÁN CSÁSZÁR már döntött is volt amellett, hogy először Eger várát ostromolja s majd úgy kerít sort Szigetvárra, de, lám, Isten Szigetre teríté rettentő haragját.

Im, elmondom Szulimán haragjának az okát. Mikor éppen megadá a parancsot, hogy a rengeteg had Egernek induljon, érkezett meg szép haddal Szulimán táborába Musztafa boszniai főbasa. Kedvelte a császár Musztafa basát, s ahogy megérkezék, mindjárt neki adta a részeges Arszlán vezér-ségét, de sőt meg is hagyta néki, hogy ölje meg Arszlánt, a mért hogy bolondul harcba keveredett. Hiszen nem várta be Arszlán, hogy Musztafa Budára érjen, ott hagyta minden portékáját s indult a császár táborába: hátha árva feje kegyelmet találna. De bizony nem talált kegyelmet: megtalálta a maga halálát.

Most, hogy a császár Musztafát Budára rendelte, más ember kellett helyébe, ki Boszniába siessen, nehogy kárt tegyenek ott a keresztények. Mehmet basát szemelte ki erre a szultán, s Mehmet indult is azonnal kétezer lovassal. Útközben Mehmet tábort ütött a siklósi vár mellett, melynek Isken-

der bég volt a kapitánya. Ahogy felvonatta sátrát Mehmet, jött hozzá Iskender bég, köszönt neki s mondá, amint következik:

— Hallod-e, Mehmet basa, tudod-e, hol ütöttél tábor? Tudod-e, hol vonattad fel sátradat? Úgy látszik, azt hiszed, békességes helyen. Ne hidd ezt, Mehmet! Nem vagyunk ám a drinápolyi mezőben, de közel Szigetvárhoz, ahol éhes farkasok laknak, kik éjjel-nappal járják a mezőt. Még a külső városban sincs nyugalalmuk tőlük a katonáinknak. A te jövedelednek már rég híre van, s bizony mondom néked, rég lesben áll a nagy Zrinyi Miklós!

— Csak álljon, — mondotta fennen Mehmet, — éppen az kell nekem.

— Uram, — mondá Iskender, — ne kicsinyeld Zrinyit. Mondom, nincs nyugalomunk a Zrinyi népétől. Ha erre-arra útja van az embereinknek, mindjárt rajtuk ütnek, fejüket elveszik, testüket itt hagyják. Még a várban sincsen biztosságunk s a félelem miatt immár megkáultunk. A szent Mahometra kérlek, uram, téged, a lovakat hagyd kint a külsővárosban, magad és vitézeid jertek be a várba. Kevesebb kár, ha elvesznek a lovak, mint hogy elveszen itt ennyi derék vitéz.

Ám beszélhetett Iskender Mehmetnek: nem hallgatott rája. Udvarban nevelkedett Mehmet, nem ismerte a keresztényt, szentül hitte, mit az alkoránban olvasott, hogy egy török négy keresztényt öl meg.

— Köszönöm tanácsodat, — szólt Mehmet mosolyogva, — de megbocsáss, nem változtatom meg

a táborom helyét. Mit gondolsz, mely gyalázatos hírrel indulnék Boszniába, ha rettegven a semmitől, nem mernék itt háltni. De másként is: még a lány felhők is arra biztatnak, hogy itt háljak ma éjjel. Nézd e felhőket, már esőben állnak: mit gondolsz, ily időben ki indul csatába? Hanem hát Zrinyiről magam is hallottam Konstantinápolyban, az én fülembé is eljutott a híre. Úr Isten, ha nekem lenne oly szerencsém, hogy e mezőn vele megismerkedhetném! Hallottam én, hogy Zrinyi mely nyughatatlan. Tudom, hogy a császár rá akarja fordítani haragját s szablyáját. Azt is tudom, hogy más okok tartóztatják mostan a bosszúját. De majd ő is kelepcébe kerül, mint a soká csavargó róka. Én azonban ma éjjel szerencsétlen leszek, mert nem látom meg őt — hej, ha megláthatnám!

— Ne kívánd, jó uram!

— Hiába kívánom, tudom, hogy nem jó el. Hát csak gyerünk, Iskender, hálj az én sátramban, meleg kávé mellett majd elbeszélgetünk. Azután lefekszünk, alszunk virradatig. Alhatunk Zrinyitől.

— Hát jó, — felelt Iskender, — éjfélig maradok, neked udvarolok, ám aztán neked nyugodalmas éjszakát kívánok s szép csendesen a várba ballagok.

Avval bementek a sátorba, ott egy legény aranyos bőr-szőnyegetek terített a földre, melléje két szép bársony vánkost, a vánkosokra leültek, hörpintgették a jó meleg kávét, közben sok minden dologról beszélgettek. Majd a legény a vacsorát is felszolgáltatta s mikor annak vége lett, Mehmet parancsára belépett a sátorba egy szép török gyermek.

Kezében tündöklék szép gyöngyházás koboz, fejét betakarta gyenge patyolatvég Lebocsátá egyik válláról szép bársony kaftánját, s kobzát megpengetvén, ült az ablak felé, összehajtva lábát, s megkezdé a dalát :

Szerencse, ellened, miért panaszkodjam,
Ha én örömemet minden nap bővítéd ?
Nem pártolsz el tőlem nyugtalanságodban,
De az igaz hitűt mindenben segited.

Kikeletkor áldasz a szép zöld erdővel,
Gyönyörű dalával bús fülemülének,
Köszöntetsz a nappal, hajnalkor kelővel —
Víz lassú zúgása andalító ének.

Az én jegyesemét nekem nem irigyled,
Inkább hozzá segítsz, szeressen engemet,
Az én víg kedvemet búval nem vegyítéd,
Neveled óránként gyönyörűségemet.

Adsz nyáron nyugovást és szép csendességet,
Cyprus-árnyékokat, üdítő szeleket,
Gyöngye tüvel varrott szép sátor-készséget,
Szomjuság megoltó jó szagos vizeket.

Citrommal, narancssal kedveskedel ősszel,
Megajándékozol szép gránátalmával,
Ám az erdőből is üresen nem jössz el,
De jössz sok-sok vaddal, sok-sok szép madárral.

Télen is, amikor mások panaszkodnak,
Akkor is a szívem inkább gyönyörködik,
Feretegen mások aggodalmaskodnak,
De szép lángos tűznél testem melegödik.

Vagyon császáromnál erős tisztességem,
És mindenek között van nagy becsületem.
Soha el nem fogyhat az értékességem
Van tüzes paripám, éles szabályam nekem !

Kötve vagy, szerencse, kötve a lábamhoz,
 Elfutottál volna különben én tölem,
 Nem félek attól, hogy a gonosz bajba hoz —
 A szerencsétlenség futva fut előlem !

A koboz még pendült egyet-kettőt, a dalnak, a büszke, elbizakodott Mehmet dalának vége volt. Ám, míg Mehmet jó szerencséjével kérkedett, lám, jó Zrinyi Miklós nem kérkedett azzal, de hírért hallván Mehmet jövetelének, összehivatta vitézeit, válogatott közülök nyolcszáz lovast, ezer gyalogost, jó vitéz lovára maga is felugrott, aztán így szóla vitézeihez :

— Vitézek! Nincs szükség, hogy nektek sokat szóljak, sem arra, hogy bátorságot adjak. Mindenitek tudna hadnak parancsolni, másnak szívet adni, nincs sok szóra szükség. Emlékezzetek meg sok szép vitézségeitekről, ti szép híretekről s cselekedjetek most is oly vitézül, mint eddig tevétek. Halljátok, a pogány ott hever Siklósnál nagy elbizakodtan, huszonhat zászlóval. Fennszóval beszél, hogy nem fél mitőlünk s a mi szégyenünkre siklósi mezőn hál. Hallgassatok reám, mind szót fogadjatok, nehogy elragadjon a bátorságotok — reám figyeljetelek s hadnagyaikra. Igaz, hogy Mehmetnek tudatlan a népe s hogy még véres kardot a basa nem látott, ám azért mi el ne bizakodjunk, semmit el ne hamarkodjunk. Utánam, vitézek! Kiáltsuk háromszor Urunk Jézus nevét — Isten a vezérünk s a mi kemény pajzsunk !

Ezt mondván a nagy Zrinyi Miklós, elindulának a jó magyar vitézek. Délután indultak, amikor az

óra kettőt ütött, lobogó zászlókkal, fénylő fegyverekkel. Délután indultak, de csak hajnalhasadáskor közeledtek a török táborhoz. Éppen készülődtek, lovakat nyergeltek.

Mély s hosszú völgy mellett feküdt a tábor, ezen a völgyön ment fel Zrinyi, száz lovast hátrahagyván a völgy másik részén. Ez a száz lovas, amint derekasan megvirradott, csendes ballagással elindult a török tábor felé. Jól látták a törökök e száz lovast, de pécsi vitézeknek vélték, akik kísézőül jönnek Mehmet basához, nem félték hát tőlük. Hiszen, ha pécsi vitézeknek vélték, meg is adták az árát: a száz lovas nagy hirtelen, szélesebben közibe vágott a török tábornak, nagy hamarsággal sok török katonát levágtak, aztán a szélnél is sebesebben viasszaságuldottak Sziget vára felé.

Hej, volt rikoltás, kiáltás a török táborban! Aki hallotta, azt hihette, hogy az ördögök ugatnak a pokolban. Felrezzent Mehmet basa is, fegyveres páncélban jó lovára ugrott s mondá fennen, amint következik:

— Ihol, vitézek, mit óhajtva vártunk, megfesthetjük képünket ezeknek az ebeknek vérében. Itt az idő, emberek legyetek! Lám, tolvaj gyaurok mit nem cselekedtek! A mi táborunkba ide merészkedtek. Hisz megadjuk jutalmukat, amint érdemelték, csak száguldjunk gyorsan ő utánuk!

Ezt mondván Mehmet, kirohana dandára élén, kezében pörgetvén egy szép tollas dzsidát, vágatva vágatott, utána a dandár; de a fia, Rézmán, az nem hirtelenkedte el a dolgát: lassan ballagott utána

ötszáz lovassal. Mialatt pedig Mehmet hiába üzte azt a száz lovast, Zrinyi az ő vitézeivel kijött a lesből s bátorsággal eljutott a basa táboráig: senki sem állott ellene. Szorosan egy csoportban tartotta vitézeit, csöndesen ballagott Mehmet dandára után, ám Rézmán észrevette Zrinyi csapatját, szembe fordult ötszáz lovasával s közben üzent az apjának, hogy mely nehéz állapotba került.

Egy pillanat s szemben állott, összecsapott Zrinyi s Rézmán csapata. Im, halljátok csudát, mit nem cselekedett Mehmetnek hős fia! Legelsőben dzsidával leverte jó vitéz Frank Andrást: még le sem esett lágy nyergéből, kiszállott a lelke. Frank András mellett állott zászlóval Csillag György, ki szörnyű erővel csapott Rézmán dzsidájához, de a kemény somfadzsidát nem vágthatá át, s magától sem tarthatá a csapást: erős Rézmán áttaszítá a dzsidát a szívére — hanyatt esett zászlóstól jó vitéz Csillag György. És jöttek sorba: jó vitéz Solymosi, Tolnai Dömötör, vitéz Sárkány György, ifju Jurisics: mindet megöle nagyerejű Rézmán.

De most meg halljátok, mit művele jó Farkasics Péter, Zrinyi katonája. Bizony nem cselekedék kevesebbet Rézmánnál: sorba teríté le Mehmet Butal agát, Jusszup-Oda basát, Kurtot és Achmetet!

De ki tudná megszámolni az iszonyú vérontást, mit ketten míveltek: Rézmán és Farkasics.

Mint az eleven tűz, valamerre mennek;

Mindenütt holttestek halomban hevernek.

Mindnek szemén az ellensége, látván látja, ki az ellenfele, török és keresztény összekeveredve, hal-

doklók jajgatnak, élők viaskodnak — s száll az égbe a nagy porral halók jajgatása, kardok csattogása.

Látta messziről Zrinyi Miklós, hogy mit művel a megdühödött Rézmán; látta azt is, hogy már már futni készül az ő hada: nosza, lovát sarkantyuzza s kiált a hadának:

— Hová futtok, ti vitéz emberek? Nézzétek, kicsodák, kik űznek titeket! Hát ennyi keresztényt megfutamít egy török legényke? Talán bizony Siklós várba futtok? Itt akarjátok hagyni uratokat? Utánam, vitézek! Győzelmet mutatok én annak, aki követ engem!

Ezt mondván, nagy hirtelenséggel Rézmánra száguldott, kinek kezében kemény dárda volt ismét s amint Zrinyihez közelebb jutott, nagy erővel s merészséggel reá is sujtotta. Zrinyi kemény merev pajzsa megtartotta a dárdát, s bár a dárda vasa a pajzsot átaljárta, nem járhatott átal a páncélon belől, de már akkor omlott a piros vér a Rézmán vállából: éles pallosával úgy megvágta Zrinyi. Vitéz Rézmán nem törődik kiomló vérével, karddal csap most a nagy Zrinyi felé. S im, rohan már arra felé Mehmet basa, látván egyes fiát, nagy veszedelemben. Mint mikor magas hegyekből omlik a kőszikla szörnyű sebességgel, bont, tör, messze gördül, semmi meg nem tartja, ledönti a fákat s mindent, mi útjában: így öl, vág, ront, szaggat Mehmet Zrinyi hadán által, — de hajh, mire odaér, halva látja fiát!

Azt ki tudná elmondani, mely nagy bánat Mehmet basa szívéen! Mint a tigris, hogyha kölykét

halni látja, a vadász halaját s magát is szaggatja, így Mehmet is, s szól rettentő dühvel nagy Zrinyi Miklósnak:

— Vagy fiam mellé tészesz engemet s fejemet elviszed, vagy én ontom ki véredet s eleven meg-rágom kemény szívedet!

Míg ezt mondá, már ketté is szakadt a Zrinyi sisakja, úgy csapott rá Mehmet, s hogyha meg nem fordul Mehmet basa kardja, bizony ez lesz a végső órája nagy Zrinyi Miklósnak. De Isten anyja megtartá a csapást: Mehmet kezében a szablyát megfordítá, s a nagy Zrinyi Miklós Mehmetnek jobb kezét egyszerre csapta el, a kardjával együtt. Ott abban a pillanatban lovastul a kemény földre zuhant vitéz Mehmet basa. S hogy lezuhant, Zrinyi is a földre ugrott s mondá a basának:

— Mehmet basa, rosszul torlád meg a fiad vesztét. Im, a te lelked is száll az övé után. De ne félj, nem halsz meg nagy dicséret nélkül, mert, lám, Zrinyi Miklós kezétől haltál meg.

Ezt mondván, kibocsátotta Mehmet lelkét a testéből, elválasztá fejét kegyetlen mellétől . . .

Mikor látták a törökök a Mehmet halálát, szörnyen megijedtek, zászlóستul együtt futni készülődtek, ám pécsi Olaj bég torka szakadtából így kiáltott nekik:

— Hát mi az, török vitézek? Meghalt Mehmet basa, mi pedig szaladunk?! Futás torolja meg az ő vitéz vérét?! Mely világ szegletén akartok ti élni? Micsodás emberek elé akartok ti menni, hogyha elszaladtok holt uratok mellől?! Ne lásson az ég

soha ilyen dolgot, hogy hátát mutassa a török katonára. Inkább haljunk tisztességgel, semhogy éljünk gyalázattal. Ha ennyit mer a szívetek, mennyit mivelhet kezetek?! Vagy vezetlek győzelemre, vagy meghalok maradandó hírral!

Ezt mondván Olaj bég, dárdát ragadott s nyomban letaszította lováról Markó Szilát, azután Tóth Bencét s megsérté a vállát Cserei Pálnak is. Mindjárt le is fordult a kemény földre Cserei Pál s nehéz sebében könyörgött Olaj bégnek:

— Ne bánts, vitéz, rabod vagyok. Ezüst, arany pénzt kaphatsz értem sokat. Mert én Zrinyi Miklós főembere vagyok, bizony, nem sokáig lennék a te rabod.

— Nem kell a te pénzed, aranyad, ezüstöd, — így felelt Olaj bég — van én nekem elég, hagyd a gyermekidnek. Kegyelmet kérsz tőlem? Hát Zrinyi adott-e a vitéz Rézmánnak? Hát jó Mehmet basa fejét ki vágta le? Tudd meg, ha nem tudtad, Zrinyi ölt meg téged.

— Jól van, — szólott búsan szegény Cserei Pál, — legyen hát ez óra az utolsó óráim, de az életemért életemmel fizetsz. Nem kérkedsz sokáig az én halálommal! Téged sem messze vár a kegyetlen halál. Pokolba száll lelked egy erős kéz által, engem pedig fényes mennyország vár.

De Olaj bég csak mosolygott, csak nevetett Cserei beszédén, aztán éles szabljájával gégejét elvágta: életét is, a szavát is kettészakasztotta, s mondta közben:

— Hogy mi lesz az én jövőm, a jó Isten

tudja, te csak menj a mennyországba, én hadd menjek a pokolba.

Ám míg Olaj bég szörnyű pusztítást művele, azonképen cselekedett Farkasics vitéz is: csak úgy hull a török, amerre ő száguld. Széles, tágas út nyílik előtte, mert fut, ki merre lát, mint ahogy a kilőtt ágyúgolyó széles nyílást csinál, amíg helyére jut. Csak Rahmat, a nagy óriás, nem fut, de sőt bátran közeledik szörnyű nagy botjával, gyalog, nem lóháton: vélnéd, egy tornyot látsz, amint hozza botját — egyenesen Farkasicsnak. No, Farkasics, ezt ugyan hiába várod a kardoddal, a pallosod sem árt neki; ha puskáddal el nem ejted, vagy maga terhével, vagy botjával ver le.

Puskát ragadott valóban Farkasics, célba vette az óriást, de bezzeg az nem ijedt meg, sőt mondá nagy bátran:

— Félénk eb, hát messziről akarod a halálomat látni? Hozhatsz oltalmadra akár pattantyust is, nem ártasz te nekem. Tűzzel állj bár ellen a buzogányomnak, ebek, hollók lakmároznak rajtad.

Ahogy ezt mondá az óriás, eldőrdült a Farkasics fegyvere, ám az óriás, bár halálos volt a seb, előbb Farkasicsot félholtan lova mellé földre terítette, ő maga is nagy sebében rája esett, s átkozódva lelét elbocsátá...

Im, már nincs, ki szembeszálljon Zrinyi seregével: futnak a török vitézek, csupán Olaj bég nem akar elfutni: inkább halni akar! Sisakjának csak a fele van már a fejében: a többi eltörött a hadakozásban. Szablyája is eltört, csak fele kezében, ő

maga meg porban fürdik és keresztény vérben. Száz lik a paizsán s körötte gomolygnak a gyalog vitézek, de mint ahogy a sziklának a habok nem ártnak, ő ellene sem tehetnek semmit a vitézek.

Hogy ezt látta a nagy Zrinyi Miklós, szélnél sebesebben odaszáguldott, s nem engedte, hogy bántsák Olaj bégét, kinek vitézségét maga is csudálta.

— Add meg magad, vitéz, — így szólt hozzá Zrinyi, — eléggé mutattad vitézi voltodat. Zrinyi vagyok, ne szégyeld hát a megadásodat.

Olaj bég szíve meglágyult Zrinyi neve hallatára, a kardját eldobta, aztán térdre esett s mondá megindultan:

— Uram, a te nevedre megadom magamat. Hidd meg, senki másnak magam meg nem adnám, míg karomat bírom. Olaj bég a nevem, s a szép Pécsen tartom lakásomat.

Most nagy Zrinyi Miklós trombitát fujatott, szép seregét mind összehivatá, mivelhogy a szép nap is elhajtá már a lovát s Oceán tengerbe usztatá... Maga táborát a basáéba szállítá, gondos, szorgos istrázsákkal körüljáratá, s ott hált azon éjjel...

Yerid Zolay VIII. S.
Yerid Zolay VIII. A. om

NEGYEDIK ÉNEK.

FÖLKELT A NAP, elűzte az éjjelt, csillogó harmattal megvidámítá a világot, fényt, ragyogást adott az egész világnak. És megriadott sok hangos trombita, tombolva robbant sok haragos szavú dob: minden vitéz felült a lovára s rendben álltak a gyalogok vitézek módjára. Lován ül Zrinyi is, a sereg előtt áll, sisakján a strucc toll szellővel játszik. Vas fedi a mellét, nagy dárda kezében.

— Ime, jó vitézek, — így szólt Zrinyi Miklós, — mit Istentől vártunk és szívből kívántunk, megadta látnunk: ellenségen jár a lábunk. Adjunk hálát ezért mi jó Istenünknek, szolgáljuk őt minden mi erőnkkel: amit most cselekedni hagyott ezekkel, talán megengedi nagyobb ellenséggel. Ám holt társainkat ne hagyjuk itten, temessük el őket érdemük szerint: ez lesz nekik utolsó ajándékunk.

Ott mindjárt Cserei Pál testét lóra tették s a többit is mind felvették a földről. Vitéz Farkasicsot, ki még nem holt vala meg, gyaloghintóra tették. Csak alig élt szegény: tán egy ép csont sem volt a fejében. Mind a sebesülteket fölszedték a földről, sebeiket bekötözték, jó szóval vigasztalták, aztán elindultak Szigetvára felé. Elöl kétszáz lovas, min-

denik fegyveres és mindenik tollas. Páncél, sisak, karvas fénylik rajtok s mindeniknek hátán egy haragos farkas... És mindeniknek kopja a kezében s a kopjavas végén levágott török fej... Követte a kétszáz lovas kétszáz gyalogos: mind a kétszáz vezeti a rabját. Büszkén, kényesen lépegetnek: vélnéd, hogy a lábuk a földet sem éri. A gyalogok után ismét hat lovas jön: hat lovas kopjáján hat agának feje. Ezek után vitték a Rézmán fegyverét, meg a Kihaja és Mehmet basáét. Fejüket is viszik, de nem közvitéznek. Három hadnagy viszi. Megbecsülik a hőst. És jön jó Olaj bég... de szomorú szegény! Búsan tekint maga elé szép lova hátáról. Tizenhárom gyalog tizenhárom török zászlót viszen, s utánok a sereg zöme, nagy örömmel lobogtatva a magyar zászlókat. Végezetül cammog húsz nagy nyakú teve: a husz teve hátán Mehmet basa sátra. S mendegél utánuk negyven öszvér, százhusz bivaly — mind hadi zsákmány ez.

Mikor megérkeztek Szigetvára alá, ottan megállottak, háromszor Isten-t kiáltottak, kinek hálát adtak a segedelemért. És most Zrinyi leszállt a lováról, bement Istennek házába, vele a főhadnagyok, ott ismét hálát adtak Istennek, miközben künn ropogott a puska, dörgött az ágyú, szállott a füst, a diadalkiáltás fel, fel, a magasba, a magas egekbe. És leterítének a szentegyház elé diványszőnyeget, arra fektették a holt vitézeket. És kijöve Zrinyi a szent házból, ottan megállt s mondá, amint következik, keseredett szívvel:

— Oh, mely áldással dicsérjelek, meghalt vitézek?

Mi édes hazánkért fogyott el éltetek. Minket dicsősített ti vitéz véretek. Bárcsak köztetek feküdném, hogy ne irigyelném nagy szerencséteket, merthogy ültök ti most Istennek a jobbján. Talán a jó Isten, kinél most vigadtok, hosszabb utat s több próbát szánt nekem. Isten mindörökké legyen tiveletek! Fényes mennyországban majd meglátjuk egymást

Elbúcsúzáván halott vitézítől a nagy Zrinyi Miklós, hadnagyaival együtt belépett a várba. Im, jött elébe György, az ő kedves fia. Ragyogott a szeme, ragyogott az arca, hogy meglátta apját.

— Fiam, édes fiam, — mondá Zrinyi Miklós, — tanulj te én tőlem isteni félelmet. Tanulj fáradtságot s kemény vitézséget, hogy nyomomba léphess!

.... Mostan pedig a szolgák nagy asztalokat terítének, Zrinyivel a vitézek ott mind letelepedének. Közéjük ültették bús Olaj béget is. Össze-
csendülnek az aranyos kupák, sorba köszön Zrinyi mind a vitézek e, ezt szóval dicséri, azt megjutalmazza. Hej, ez volt a vigasság! Némely horvát vitéz hősdalt énekele, némely hajdu táncra fegyverrel perdüle. Ki lovát dicsérte; ki erős fegyverét; ki társát, ki magát, ki a nyereségét; mindahányan pedig Zrinyi vitézségét! Mind valának nagy vig-
ságban, csak szegény Olaj bég ült szomorúságban. Hogy ezt látta Zrinyi, igen megsajnálta szegényt s így szólt hozzá:

— Ne bánkódjál, vitéz, enyhüljön bánatod, egyél, igyál velünk. Amely Isten téged rabságra adott most, ad módot is szabadulásodra. Miért szomor-
kodnál? Nincsen reá okod, amért a szerencse véled

most így játszott. Mi tőled telhetett, te megcselekedted, Isten akaratját mássá nem tehetted. Nem nézlek rabomnak, de a vendégemnek, vitéz Olaj bégnek!

Bátran szemébe nézett Olaj bég Zrinyinek s így felelt:

— Oh, nagy hírű, nagyobb vitézségű vitéz, ki kegyelemmel nézel a meggyőzöttekre! Mért szégyelném nálad az én rabságomat, ha te megreszketteted a török birodalmat? Megcsorbítod mi fényes holdunkat? Vitézségemmel én sohasem kérkedtem: egyedül vitéz csak a nagy Mindenható. Ám alázatosan kérem nagyságodat, ne tartson rabságban. Hat mázsa ezüstöt adok váltságomért. Urnak való lovat hatot adok néked. Vedd jó néven tőlem, mit jó szívvel adok. Nincsen több értékem. Többet nem adhatok.

— Nem kell a te pénzed, — mondá Zrinyi Miklós, — aranyam, ezüstöm több vagyon, mint néked. De halld meg, Olaj bég, van a törökök közt egy vitéz emberem, jó Radován vajda. Rabságban sinylődik. Kívánja a szívem a szabadulását. A Radován szabadsága legyen a váltsága a te rabságodnak.

Nem szólt erre Olaj bég, csak oda ment nagy Zrinyi Miklóshoz s kezét megcsókolá, aztán eltávozék a török táborba...

A török táborban... Hej, mi van ott mostan! Mely rettentő hírek száguldottak ide! Száguldottak sebes szélként s ahogy száguldottak, folyton növekedtek, ezer trombitával hirdették elvesztét hős Meh-

met basának. Hogy a török várak sorba mind elvesztek, magyar kézre mentek. Hogy Gujlirgi basát Zrinyi úgy megverte: hírmondó sem maradt az ő seregéből.

Szörnyen megütközött e gonosz híreken a nagy török császár, ám félelmét elrejtette, semmiképen el nem hitte Mehmetnek a veszét. Kétségek közt ingadozott a nagy török császár, de csakhamar megszűnt a kétsége: jött gyors lábú Iszlán, ki egyenest Siklóstul szaladott, két seb a fején, kopjvas hátában: hej! kellett-e ennél erősebb bizonyosság?

Hát jött Iszlán és szólott lihegve:

— Oh, uram, nagy császár, kinek nevét határolja az Óceán vize s a magasságos ég, kívánnám, hogy jobb hírrel jöhetnék, hogysem mit hoznom kell. A te vitéz, basád, Tajelévi Mehmet, Siklósnál megszállott, Zrinyi rajta ütött. Elesett a fia, elesett ő maga. Én magam csak futva alig hogy jöhöttem, de a basát s fiát bizony halva láttam. A vitéz Olaj bég gyaurok kezében. Uram! A gyaur kard mindent megemésztett!

Hogy hallotta ezt Szulimán szultán, vezéreit mindjárt összehívta.

— Halljátok, vezérek, mennydörgött a szultán, mint ront minket Zrinyi, míg mi máshol nézünk ellenséget! Méltók volnánk csúfságra mindnyájan, ha ezt elhallgatnánk. Hagyjunk békét mostan ártatlan Egernek, büntető pálcánkat rajta suhogtassuk, a vakmerő Zrinyin. Oh, mely nagy büntetést fogok rajtad venni, te vakmerő Zrinyi! Fejeddél fizetsz te a vitéz Mehmetért! Mindjárt a hadakat, kik a

parancsomból Dunán átalúsztak, visszahivassátok, hozzám fordítsátok!

Ezt mondván, dörögvén, Szokolovics Mehemetnek, legfőbb s legkedvesebb vezérének megparancsolá, adjon ezer juhot a főpapnak, azokat a főpap ölesse meg, dobja prédájául a sasoknak Isten nevében . . .

Mindjárt leváगतott ezer juhot a főpap rengeteg puszta közepén, bőréből kifordíták valamennyit s ím, alighogy ez megtörtént, még az ég is elfeketült, úgy szállt a sas erről, arról, mindenfelől, szállott, szállott mind alább, le a földre, a juhokra, rút horgas orrukkal tépdesték, szaggatták azokat. És szállott körjük temérdek holló szörnyű károgaással, aztán tolvaj kánya, aztán lopó héja s mindenfelé madár, aki döghústra jár.

Ám halljatok csudát, ihol jön most egy sas, egy nagy óriás sas, kit feketesége ördöghöz hasonlít s kinek a nagysága, rettenetessége bivallyal vetekszik. E rettentő madár háromszor kerülé a leölt juhot, gályavitorlaként mozgattván szárnyait, aztán nagy hirtelen, szélnél sebesebben lecsapott a légből s mind széjjel kergeketie a többi sasokat, hollókat, héjakat, mind a madarakat. Mikor mind eltűntek, messzi elrepültek, leszállott a földre, a sok dög közt fel s alá sétála, ám meg nem kóstolá egynek is a husát, de hirtelen felszállt és eltűnék egy sötét felhőben.

Mikor ezt látta, igen megijedett a főpap: rossz jövőndőt jósolt abból, amit látott. Mondotta is mindjárt Szokolovics Mehemetnek:

— Hallgass ide, uram. Noha te néked nem sokat kell szólnom, mert anélkül is átalérted a jövőndöt, nem javallom, hogy Szigetre menjünk. Láttad, hogy az óriás sas mint űzte az apró sasokat és más madarakat, s mégsem ízelt meg a leölt juhokat. Szulimán szultán haragját jelenti ez miránk, mert-hogy meg nem veheti Szigetvárát. Ő majd erővel hajt minket az ostromnak, futunk ő előtte, mint hollók a nagy saskeselyűnek. De még a császárnak sem jövőndölhetek jót, merthogy a sas a felhőben eltűnt. Jobb lesz nekünk Egernek indulnunk.

Ott mindjárt sietett Mehemet a szultán sátrába, jelenté a főpap jövőndömondását, de, lám, Szulimán nem rettent meg ettől, vagy ha megrettent is, bizony, nem mutatta, sőt inkább nevetett, gunyolódott rajta s mondá Mehemetnek:

— Hallod-e, Mehemet, bármit mond a főpap, minket meg nem ijeszt. Mi csak cselekedjünk mint vitéz emberek, a többit meg hagyjuk az Istenre. S tudod-e, hogy a madarak miért nem ettek? Mert jobb étket várnak a keresztény testből! Azért hol-nap minden ember lova felnyergelve legyen, induljon a tábor, ne félj, lesz ránk gondja a nagy Mahometnek!

Közben a szép nap csendesén lenyugodott, esteledett, alkonyodott, egészen besötétedett, s im éjfél-tájban egyszerre mi történt? Az történt, hogy két ló elszabadult, nyargaltak veszettül szörnyű nyerítéssel végig a táborban, sátorköteleket szerte-széjjel rúgtak, nehéz nagy lábukkal mindent eltipor-tak. Kinek fejét rúgták, kinek meg a hasát, rádön-

ték a sátort erre is, arra is. Hej, lett riadalom, szörnyű ordítózás!

— Fegyverre! Fegyverre!

Mind azt hívék az álombúl felriadt törökök, hogy bizonynyal rajtuk ütöttek a csalárd gyaurok.

— Hej, — mondotta valamelyik, — hogyha itt van Zrinyi, jaj minekünk akkor!

S merthogy hallá Iszkander Talizmán a Zrinyi nevét, azt hitte, valójában itt van, a török táborban, szörnyű rémülettel szalad s kiabálja:

— Rajtunk ütött Zrinyi! Itt van, itt! Láttam két szememmel, mindenki szaladjon!

Szalad össze-vissza a megrémült tábor, csak kevesen ragadnak szablyához, fut az egyik, üt, vagdal a másik, a nagy sötétségben nem tudják, ki török, ki magyar. Aki gyaurt kiált, azt menten levágják, mert gyaurnak vélik — emberek, lovak, sátrak rettentően összekeverednek. Közben Murtuzán basa, Szokolovics parancsára, háromezer lovassal kinyargalt a táborból, hadd lám, mi történt voltaképen. Ugyanezt cselekedte Ajgás basa is, a cserkeszek hadnagya, mivelhogy a sor rajta volt, elindult más irányban ezerháromszáz lovassal, hogy a tábort körüljárja. Ahogy Ajgás a sötétben meglátta Murtuzán csapatját, gyaurnak képzelte, s nosza, rajta! nekivág, sem szól, sem kérdez, csak üti, vágja nagy haraggal Murtuzán vitézeit. Nagy erős dárdájával nagyerejű Ajgás sorba veri földre, akibe ütközik s egy pillanat, kettő, már szalad Murtuzán, utána hős Ajgás, s nehéz buzogánnyal földre terítette. Aztán leszállott lováról, Murtuzánt megkö-

tözte, a tábortűzhöz vezette, had lám, ki légyen ő, talán épen Zrinyi? Ám mire Ajgás a tűzhöz ért Murtuzán basával, ott volt már Szulimán szultán is, s jelentette neki:

— Ihol hozom Zrinyit, felséges császárom!

— Hé, ne bánts, kiáltott Murtuzán, török vagyok én is!

Jól megnézte Ajgás Murtuzán basát, aztán mondta neki:

— Úgy, te is török vagy? Bizony, nem érdemled meg a török nevet.

Azzal kezét feloldotta Murtuzánnak, ki szégyenkezve állott egy helyben. És elmondá a császárnak Murtuzán futását, s azt sem hallgatta el, hogy bizony földre vert sok-sok török vitézt, mert gyaurnak vélte.

Nagy volt Ajgás tisztessége, nagyobb Murtuzán gyalázata, merthogy megszaladott. Háromezer török halt meg ekkor éjjel. Maga Ajgás basa ezeret vágott le...

ÖTÖDIK ÉNEK.

BIZONY, NEM GONDOLT a szörnyű éjszaka után Szulimán Egerre, készült egész seregével Szigetvár ellen. Jól tudta ezt Zrinyi, ám mint nagy tornyos kősziklák a magas Tátrán, oly rettenthetetlenül állt ő a gondokon. Hiába ostromolják rettentő viharok a nagy kősziklákat, erejüket vesztve visszahanyatlanak: így Zrinyit sem ijesztheti meg sem gond, sem rettenés — bízik ügye igazában s jó éles kardjában.

Előhivatta a hadnagyokat, vajdákat s mikor mind együtt valának, így szólott hozzájuk:

— Imé, vitézek, kit nagy szívvel vártunk, a hatalmas császár itt van várunk előtt. Dühös orszá-lánként hozza ránk haragját. Elveszteni kíván roppant seregével. Ebben van ő neki minden reménysége. Janicsár számtalan, lovasság rengeteg: ebben bíz-kodik. Ám esztelen, aki ettől s nem Istentől remél. Magára zudítja Istennek haragját, mert nem benne bízik. Sokszor volt már velünk Istennek irgalma s hajtottuk baromként a vad pogányokat. Nagyobb volt az erőnk, mert Isten velünk volt, erőt adott a kezünknek, bátorságot a szívünknek. Imé, mit tett értünk Siklós vár alatt is. Mint a terhes felhő

szakadt ránk a tatár, kész prédának tartott minket magyarokat, ám az Isten, a jó Isten fegyveröket megtompítá és levágtunk kétszer két ezeret! Avagy nem vér nélkül vertük meg Ulámát, ki nagy hadát nagy dühvel hozta ránk? Lám, ott hagyott Uláma sok prédát, ott hagyott sok agát s magát a fiát is. Hát a Rinya folyó nem meleg-e most is törökök vérétül? S a budai török nem futott előttünk, mint por a szél előtt? Futott, mert velünk volt, fegyvereink körül a mi jó Istenünk. S az én életemet vaj' mi tartotta meg, mikor Babocsánál ellőtték lovamat, fejemből tollamat? S vajjon nem láttunk-e csak nem régen csodát, amikor Korotnát kezünkbe adta Ő? Arszlán Jahiogli elfutott előlünk, hadverő fegyverünk' nem merte megvárni, mert tudta, hogy velünk van az Isten. A siklósi mezőn elesett Mehemet s ő vele a fia, el egész táborá, alig volt tán, aki megvigye a nagy hírt Szulimán szultánnak. Oh, erős vitézek, éltem elébb fogy el, semhogy kimondhatnám Isten nagy kegyelmét! Most sem hágy el, tudom, nagyhatalmú keze, csak az ő szent nevét buzgón dicsérjétek!

Mindenfelől ránk néz az nagy kereszténység,
Mi vitéz kezünkön van minden reménység;
Soha még mireánk nem jutott szégyenség;
Azért rakva hírünkkel föld, tenger és ég.

Mostan meg nevelnünk kell az mi hírünket,
Avagy tisztességgel végeznünk ültünket;
El nem rontja üdö cselekedetünket,
Valamig világ lesz, és lát ember eget.

Az is minékünk nagy tisztességünkre van,
 Hogy maga ellenségünk szultán Szuliman ;
 Kit mi ha meggyőzünk, mint reménységünk van,
 Világbíró császárt meggyőztünk az harcban.

Harcolni peniglen nem akármilyen okért
 Kell, hanem keresztény szerelmes hazánkért,
 Urunkért, feleségünkért, gyermekinkért,
 Magunk tisztességéért és életünkért.

Előbb halva lássa pogány eb testünket,
 Hogysem elveszessük megszámlált kincsünket,
 Hogysem ő pórázon hordozzon bennünket,
 Szabadságunkkal együtt rontván hírünket.

Mondván ezeket nagy lelkes szóval a nagy Zrinyi
 Miklós, így intette tovább az ő vitézeit:

— A török majd azon mesterkedik, hogy meg-
 csalion minket, hiteget, bolondít, de bolond, ki
 szavanak hitelt ad: a várával együtt elveszti életét.
 Nem így járt Amadé, ki Visegrád várát megadta
 ő nekik? Hát vitéz Losonczi? Ő is Tömösvárát
 megadta kételen, együgyűn s mit nyere? Magának
 és seregének éltével fizetett. Nincs mit hinnünk a
 török császárnak, mert, lám, nem lett ura esküje
 szavának! Nem adta át Budát, noha megígérte, a
 király fiának, de sőt megtartotta csalárdul magának!
 Hogy is adhat hitet, kinek nincsen hite? Hogy
 hihessünk neki, ki mindég hazudik? Itt kell meg-
 halnunk, vagy győznünk e helyben. Ez a hely, ez a
 vár legyen dicsőségünk vagy madarak gyomra legyen
 a koporsónk. Emberek s vitézek legyünk minden-
 képpen, így marad meg hírünk örökkön-örökre.

Esküszöm seregek élő Istenének, *fejem fennálltáig* leszek én veletek. Éles szablyát kezetekbe s ti is esküdjetek, hogy így cselekesztek!

Álltak a vitézek egy szálíg szép rendben, s meztelen szablyát ragadtak kezükbe. S mint mikor a fől-szél kiszakad Tátrából s fenyves erdő között zúgva-zúg, bűgva-bűg, s meghajol előtte erdő minden fája, fának minden ága: ilyen nagy zöndülés esett a seregben! Felforrott a haragos vér vitézek testében, egyet kíván valamennyi, hogy a kezét megfősthesse ellenség vérében!

Hős Farkasics Péter, ki meggyógyult vala ama nagy sebekből, mit Rahmattúl kapott, kirántá szablyáját s az egekre nézve így esküvék vala:

— Halld meg, igaz Isten, az én szavaimat, és te, vitéz Zrinyi, Farkasics esküjét. Hogyha életemet hazámért kímélem, véretem, ahol kell, ha vígan nem ontom; hogyha meddig élek, uramat elhagyom — Isten, üss meg engem boszuló kövekkel s pokolba vedd lelkem'!

Főkapitánya volt Zrinyinek Farkasics, s vala katonája kétszázharminckettő. Páncél, karvas, sisak mindenik vitézen. S amint a vezérek, ők is úgy esküdtek.

Farkasics után jött Novákovics Iván százötven vitézzel, hátán tigris bőre, pajzsán sasnak tolla. Törött volt a lába s mégis sokszor hevert ő alatta török! Ő is megesküvék. S nyomban jöve Dandó a száz vitézével, mind a száz vitéznek szablya a kezében. Miként egy oroszán, úgy járt ez a Dandó: harag a szívében, tűz lobog szemében.

S most jött Orsics István szintén száz vitézzel. Amikor őt látod, azt hiszed, hogy Mars jár. Ennél merészebbet, ennél erősebbet anya nem szülhetett: sokszor a szemével törököt kergetett!

Száz erős legénnyel jött Szecsődi Máté, meztelen pallost tart nagy erős kezében. S hát Alapi Gáspár! Kétszáz szablyása van. Szép darútollakkal ékesíti magát, de ennél ékeesebb az ő vitézsége, az ő okossága. Im, itt a kegyetlen Radován Andrián, kit Zrinyi kiváltott az Olaj bég sarcán. Mikor a törökkel bajba keveredik, még az oroszlán sem kegyetlenebb nála. Már hatszáz törököt küldött a pokolba, s van olyan szándékban, hogy küld még ezeret. Száz seb van a testén: mind csatában kapta. Legutóbb leg többet, amikor esett a török fogságba.

Jön utána a rettentő testű Stipán Golemis, kinek bőre vasnál, kőnél keményebb: fegyver nem árt neki. És jönnek sorba: deli Bata Péter, haragos Patatics, könnyűtestű Paplatovics Farkas, mindahárom száz-száz jó legénnyel. Kétszázat vezet Kobács Miklós, merthogy társa, Cserei Pál, a harcban elesett. Méltán vezethetne ezeret is Kobács, mert nem lehet nála hadban furfangosabb. Ihol, Balázs deák nagy Győri Mátyással, Medvei Benedek nagy Bika Andrással, aki egy csapással lovat s törököt öl. Ötven legényt vezet Geréczi Bertalan, a többit levágta a vitéz Olaj bég, ő maga is sebes: a fejére kapta Siklós vára alatt. Zászlótartó volt eddig Juranics, de most vajda ő is, merthogy a vajdája nemrégén meghala s vitézségét többször megmutatá.

Jön ifjú Juranics, akinél szebb ifjat a nap még

nem látott. Száz szablyást vezet ő. Ugyanennyit vezet Ostronyi Péter, Horvát Radivoj, Bajoni Iván, Guszics András.

És ihon jön Deli Vid, a törökök ostora, ki gyakran tanítá őket szaladásra — legutolsónak jön, vele kétszázötven válogatott szablyás. Deli Vid! Hej, ez ám a hatalmas levente. Kevés őt hasonlítani oroszlánhoz: hadverő haragos Marshoz hasonló ő. Négyöles vasdárdát hordoz a kezében s halált a szemében. Testét fedi selyempáncél, fejét nyusztbőr kápa, azon sólyom szárnya (hej, de gyönyörű szárny!). Kezén nehéz paizs. Hát a sarkantyuja! Amint lép előre, hasítja a földet. Ő volt a szigeti leventék virága: bölcs, erős, gyors és haragos, — amikor akarja.

Mind e vitézek megesküvének, hogy Zrinyivel akarnak élni, halni, hogy ő mellőle el nem állnak holtig, hívek lesznek hozzá s az országhoz.

Most meg Zrinyi Miklós végigmustrálván seregét, bejárta a várat, felhuzatta az ágyukat rendre a bástyákra, fegyvert és port osztogatott mind a vitézeknek. Aztán hozatott mindent, ami kell a várnak: mindenféle hadiszerszámot, eleséget, bort, kenyeret, húst, sót elegendőt, ásót, kapát, lajtorját, tűzoltó fecskendőt, deszkát, taligát, égni való fát, salétromot, kénkövet, kemény tölgyfagerendákat... S meghagyta erősen, hogy az ellenséggel senki ne beszéljen: fejével fizet az, akit tetten érnek. Öröket állíta a palánkok körül, hogy járják azokat éjjel-nappal rendre.

Mikor mindezeket rendben hitte Zrinyi, leült asztalához s a magyar királynak e levelet írta:

«Immár két hete, felséges királyom, hogy a török császár kardját készíti rám. Bizonyos embereimtől hallottam ezt, s tudtára is adtam felségednek. Készültem mindennel, mint tőlem telhetett, de Istennél van a szerencse vége. Bizonnyal írhatom felségednek, hogy mindenről gondoskodtam, mire Szigetvárnak szüksége lehetett, s ha Isten maradást rendelt Szigetnek, bizonynyal ez a kéz tartja meg, mely ír felségednek. De félek, Isten más véget rendelt e várnak s e várral együtt a te hű szolgáltnak. Mint a fővény oly nagy a pogányok száma, akár csak kövel is beboríthatnának. De csak a te fejed egészségben legyen, én örömet halok ebben a Szigetben, s csupán arra kérem, felségös királyom, vegye kegyelmébe az én fiamat. Mostan én örökre búcsúzom te tőled, felséges királyom, mert sohasem látom felséged személyét. Kérem azért az ég s a föld teremtmőjét, legyen veled az Úr, felséges királyom!»

Ezt írta Zrinyi, aztán levelét lepecsételé s hivatá fiát, Györgyöt, akit megölele, akit megcsókola, s röviden, okosan, hozzá imígy szóla:

— Fiam, én tégedet most utólszor látlak. Áldom Istenemet, hogy hallanod hagyta végső beszédemet. Mostan pedig halld meg az én intésemet. Ime, uraságban hagylak én tégedet, lesz mindened dúsan. Tanulj, édes fiam, isteni félelmet, tanulj te éntőlem nehéz vitézséget. Tanulj fáradságot. Hazádhöz hűséget. S jóságos cselekedetet. Én már eleget éltem. Láttam jót s gonoszát. Meg is untam már a hiábavalóságot: mert lám, amit adott a világ egy kéz-

zel, — két kézzel azt mindjárt vissza is rántotta. Nem láttam semmi jót, miben megnyughatnám, miben megbízhatnám, csak Isten fiában találtam megnyugvást. Fiam, édes fiam, szolgálj te Őneki, járj azon az úton, amelyet Ő rendelt. A török pogányon ez ad erőt néked s neki köszönheted a jó szerencsédet. Emlékezz meg, fiam, az én sok próbámról, kemény sas fia vagy, ne légy gyönges galamb, — híredet keressed karddal a pogánytól, hogy mondhassák rólad: Zrinyitől fajzottál. Imádom az égben érted a jó Istent, hogy szolgálhass néki kedve szerint s hogy sok idő múltán láss engem a mennyben. Mostan e levelet vidd el a királyhoz, hogy készüljön idejében a hadakozáshoz, az ország dolgához . . .

Mikoron mindezt szép rendjében elmondotta Zrinyi, megszólala György is:

— Kemény szívű apám, mit kegyetlenkedel? El akarsz kergetni engemet magadtól? Hogy elváljak tőled mindörökre? Nem leszek én, a sas fia, így igaz sas, apám, de elfajzott kölyök, ha a halált, mit te vidám szívvel keressz, gyáván elkerülöm. Amely szerencsét rendele néked Isten, az legyen enyém is. Ne gyaláztasd nagy nevedet a bujdosással, s hogyha elbujdostatsz, ugyan kinek, minek tartsam megunt életemet? Ez-e a vitézség, melyre tanítottál? Hát elbujás legyen az én első próbám? Nagy apa rossz fián mindenki ne vessen? Apám, vagy azt engedd, hogy veled maradjak, vagy magam kardjával végzem életemet.

Igy a fiú, de az apa mondá:

— Oh' nagyszívü, oh' bölcs gyermek! Amennyire bővölködöl keménységgel, annyira illik, hogy tüzedet eloltsam. Téged elragad a vakmerő bátorság, ám nem jó virágot időtlen szaggatni, nem dicséretes most néked halált kívánni, most, mikor senki-nek azzal nem használnál. Nem mienk a lélek, hanem az Istené. Fiam, tartsd meg magad nagyobb szűkségre, szegény romlott hazánknak jobb idejére. Szükséges, hogy én itt végezzem a napomat: Isten úgy rendelte. Mivoltomat most utolszor kell hogy megmutassam . . . Amikor kell, édes fiam, kövesd a nyomomat. Az én nagy próbámat.

HATODIK ÉNEK

KÖZBEN SZULIMÁN szultán megérkezett Harsányhoz, ott táborát megpihenteté, de nem pihent az ő elméje, mind azon forgatta, hogy vakmerő Zrinyit keményen megbosszúlja. Két követet küldött Zrinyihez, az okos Halul bég volt az egyik, a vad Demir khán, a szerécsen hadak kapitánya a másik: küldé azzal az üzenettel, hogy Zrinyi adja át a várat ő neki. Mondom, az okos Halul bég volt az egyik követ, aki igen okos vala a beszédben, mintha kevert mézben volna, oly szépen, édesen folyt a szava, ellenben Demir khán semmit sem tudott a követséghez, csupán ijesztésből küldte őt a szultán. Vakmerő, kegyetlen volt ez a Demir khán, kinek igazsága a szablyában vala. Nála vadabbat a föld sem teremthetett, szülne bár a föld rettentő-óriást, ki hegyekkel törne a magas egekre.

Hát elindult Halul és Demir khán s mikor Szigetvár kapujához egy ágyúlövésnyire jutottak, a lovukról leszállottak, s lovat, fegyvert szolgálknál hagyták. Várta Zrinyi Miklós őket, összehívta vezéreit a vár piacára, ott fogadta Halult és Demir khánt, ki nem igen böcsülte meg Zrinyit s vezéreit, ám Halul, az okos, a bölcs Halul két kezét mellére tette,

fejét alázatosan meghajtotta, s mondá, amint következik:

— Oh, Jézus hitén valóknak szép csillaga, híres vitézeknek híresebb hadnagya! Mely ország nem tudja s mely világrész tagadja a te vitézségedet? Hol a meleg hajnal pirosan feltetszik; hol a sötét este tengerbe enyészik; hol az észak-tenger magában küzködik: híred mindenütt van s mint nap úgy tündöklök. Nagy vitézségedet mi csudául halljuk; urunk, a szultán is szereti hallani a te jó híredet, cselekedetedet, s ha hitedet nem is, szeret ő magadat. Azért küld általunk néked barátságot, s hogy ez a barátság állandó is légyen, az a kívánsága: add kezébe Szigetvárat. Nagy keménységedben ne bízzál, oh, Zrinyi! Erőtlen haragja haszon-talan harag, s esztelen, ki kíván lehetetlenséget. A te szép váradat a nagy török császár nem azért kívánja, hogy avval nevelje az ő gazdagságát. Ugyan mért kívánna egy kicsiny kővárat, aki a világnak nagy határát bírja? De tudnod kell néked Isten akaratját: minekünk adja ő a szép aranyalmát s meg is fényesíti, mint a fényes napot, tündöklő holdunkat. Megindula tehát a nagy török császár, Isten akaratját hogy most végbe vigye; ne is gondolj arra, hogy megtartóztassad kézzel Isten kedvét. Lám, a bölcs Thamma tudott a császártól békeséget kérni, idején s eszesen magát megalázta, s mostan nagy Perzsiát békességben bírja. Ime, hogyha bölcs vagy, jót tehetsz magadnak, nem vonod magadra a szultán haragját: alázd meg hát magad, add meg a váradat. Oh, nem ingyen kéri váradat

a szultán, ne gondold azt, Zrinyi! Elhigyjed azt nékem, bármit csak kérsz tőle, megadja a szultán. Kérhetnél vezérseget, de tudom, azt nem kérsz, mert a mi hitünkhöz nem vonzódik szíved, kérj hát tőle sok pénzt, rengeteg kincseket, tudom, nem sajnálja. Vagy kérjed e várat, hogyha te ok nélkül oly igen szereted. Neked adja bizton, csupán azt kívánja, hogy hada bejöjjön Szigetvár kapuján, s valamely hadnagya az ő hagyásából adja átál néked. Ám ha ellentálasz, elveszted váradat, el a szolgálodat, s ez semmi: jó híreddel életed is itt temetődik el e vár hamujában. Van valaki talán, aki biztat téged hízeltető szóval: ne higgy néki, Zrinyi, meglásd, az lesz első, ki elárul téged. Ugyan ki tartja majd vitézségnek, Zrinyi, hogy egynéhány vitéz vakmerőn szembeszáll százezer emberrel? Vagy tán köt az esküd, mit békés időben királyodnak tettél? Ne bántson azért a lelkiismereted: senki sem tartozik tenni lehetetlent. Te okos horvát bán, bízol a németben? Hamar segítséget küld néked, azt hiszed? A német, ki téged a föld alá kíván, maga kárán megsegít majd téged? Nem esméred tán a német barátságát s főként a magyarhoz gonosz indulatját? Gyűlöli a német a magyar katonát, s ha tán ezt nem tudnád, mondok ezer példát. De ha hozna is tán segítséget néked, rákháton hozná azt, s amire meghozná, török kézben látná Szigetvárat. Uram, hogy egy szóval megmondjam te néked: való igaz, nagy dolgokat cselekedtél; országos hadakat vesztükig rontottál; kővárakat vettél és el is bontottál, van a te jó híred a legmagasabban,

feljebb nem viheted, nincsen arra hely már: azon mesterkedjél hogy azt megőrizzed s hogy arról a síkos helyről nehogy azt leejtsed. Ne bízzál te abban, hogy akit egyenként meggyőztél a harcon, meggyőzhed te mostan Szulimán szultánnak rettentő nagy hadát. Imé, ezt üzente a nagy császár néked, merthogy szeret téged. Szavát ha megveted, egy millió népet hoz el romlásodra!

Végezvén beszédjét az okos Halul bég, zúgtak, zsibolyogtak az erős vitézek, Zrinyi katonái. Megunták erősen a hosszú beszédet, hasztalan beszédet. De im elhallgatott a zúgás, zsibolygás, mert most Zrinyi beszél. Elsőbbet megnézte az ő vitézeit, úgy fordítá szemét a török követre, s kezdé a beszédét komoly méltósággal:

— Jó követ, okosan elmondád minékünk urad üzenetjét, elmondád minékünk az ő szeretetét, el az ő jó kedvét, mit irántunk érez. Bizony, csudálom én az ő szeretetét, mert nem igyekeztem, hogy a szeretetét, az ő nagy kegyelmét kiérdemelhessem. Mondom, hogy én azon sohsem igyekeztem, de sőt inkább, ahol csak lehetett, ártottam ő neki, tehetőségem szerint. Röviden felelek barátságomról is: török barátja én sohasem lehetek. Valámíg látom, hogy árt a kereszténynek, barátság s ártalom nem férhetnek össze. Ám ha kell a barátságom, megnyerheti talán: ne kívánja se magyarét, se más keresztényét. Szigetvárát kéred? Tudnod kell, jó követ, hogy Szigetvárával már sokat szenvedtem, hideget, meleget, gonoszt, veszedelmet, s hogy Istennél kegyelmét nyerhessünk, éltünk vesztésével

bizony nem gondolunk. Sem az életünkkel, sem a kincseinkkel, sem az elmulandó világi hírünkkel. Hogyha nem hiszi ezt a nagy török császár, jöjjön hát hadával, majd meglátja, mit tehet az, aki van Istennel! Ámha bűneinkért megbüntet az Isten s kezetekbe adja a mi életünket: örömetst meghalunk, de ti sem nevettek a mi elvesztünkön! A ti élteketek mi nem irigyeljük, örömetst hagyjuk el várunkat a mennyért, fényes mennyoszágért. Ez az üzenetem Szulimán szultánnak.

Nem tűrhette Demir khán szó nélkül Zrinyi üzenetét, átalverte szívét ez a kemény válasz.

— Oh, te, ki megveted a had veszedelmét s azt hiszed üstökön fogtad a szerencsét — így szólott Demir khán — ihol, had s békesség az én keblemben: most válassz magadnak. Mi kell, had vagy béke? Válassz e kettő közt, míg tart az időben.

Hej, megzendültek, felzúdultak Zrinyi vitézei Demir khán szavára, zengett, zúgott a vár haragos szavaktól: fegyvert! fegyvert! fegyvert! Fegyverrel, nem szóval vesszen el Szigetvár!

— Jó, — felelt Demir khán, — halálos fegyverre hílak hát bennetek, mert, látom, az élet unalmas ti néktek.

Azzal megfordula Halul és Demir khán s visszasietének a török táborba, a nagy császár elé, ottan elmondották Zrinyi üzenetét. Rettentő haragra gerjedett a császár, haj, de rettentőre! Magához rendelte Szokolovics basát, a legfőbb vezérét és megparancsolá:

— Fujasd a készülőt, Szokolovics Mehmet!

Fújják a készülőt, harsognak a kürtök, peregnek a dobok, megmozdul a tábor, a rengeteg tábor. Elöl Ozmán basa, a nagy Ázsiának híres beglerbégje, vele Ali Kurtog, vízen és szárazon főágyú-mestere — ők mennek előre húsz száz janicsárral. Azért mennek előre, hogy körüfogják Sziget területét, nézzék, hol lehetne szultán szálló helye, aztán megy maga is, holnap, szép hajnalban.

Hát megindult Ozmán, tizezer szablyással, az ágyúmester is janicsárjaival — látják ezt Szigetben, megkondul a harang. Hogy ezt hallá Zrinyi, mindjárt kibocsátott egy lovas csapatot, hogy nézzenek körül, török szándékáról hozzanak hírt neki. Ahogy kint termettek, kezükbe akadott egy török katona, elfogták, bevitték, s elmondta ez nekik a basa szándékát. Nosza, Zrinyi a kapukat mindjárt megnyitatta, tizenkétszáz szablyással gyorsan kivágtatott s rohantak egyenest a török had felé. Egy nagy malomnál szállott volt meg Ozmán, hol lassú zúgással folydogált az Almás. Túl az Almás vizén Ali Kurt szállott meg. Nézték, szemlélgették, mi móddal ártsanak a szigeti várnak. A török katonák lustán heverésztek, a lovak szabadon, szerte legelésztek, bizony nem gondolták a török vitézek, hogy rajtuk üssenek a magyar vitézek. Amellett egy halom is volt a vár meg a török tábor között s nem is látták a törökök Zrinyit s vitézeit, míg a halom tetejére fel nem száguldottak. Ám amint Zrinyi sisakja a halom tetején megcsillant, meglátta egy Dervis nevű török s kiáltotta torkaszakadtából: ihol a gyaur! Hiszen, nem kiáltott többet: mérges gyíkként

csapott reá Dandó, hónaljáig vágta rettentő szabályját: egyszerre váltott el éltétől s szavától.

Hej, esett egyszerre szörnyű kiáltozás, rettentő futkosás a török táborban! Ki lovát kergette, ki meg rája ugrott, ki meg gyalázattal elbűjt a berekben. Nem csoda, Ozmán is megrettent keményen. Mint amikor a hangyákat megbolygatják, s azok ijedt sietséggel ide s oda futnak, felragadják, viszik a nagy tojásokat, úgy kapdosnak, lótnak-futnak a török vitézek.

De, im, már köztük Zrinyi Miklós, s ott látod mindenütt, ahol legsűrűbben gomolyog a török. Egy pillanat, kettő, s a legsűrűbb gomoly hirtelen elszéled a Zrinyi kezétől! Talán Herkules bánt így a sárkányokkal, vagy az erős Sámson a filiszteusokkal, amint Zrinyi cselekedett török katonákkal: hullottak előtte, halomra hullottak. Villog, suhan Zrinyi fringijája, és hullanak sorba a legjobb vitézek. Ramadán, Juszup, Nuh, a perzsa Asszagur, Torlak, Dedo, a nagytestű Halul. Nem használ a bűvölő szer Murtuzánoglinak, nem a szentség Balukbas Jahiának: mind föld alá tette Zrinyi fringijája.

És Deli Vid! Nézzed, százat ver le szörnyű dár-dájával, ruhája csupa vér, s mint oroszlán, úgy jár a törökök közt egyedül, magában!

Nem harcz ez, nem viadal, csak iszonyú vérontás, mert, imhol, a török fut eszeveszetten, ki gyalog, ki lovon, futnak a berekbe, ottan rejtezkednek. A java, virága elesett egy szálig. Ime Kara Illant megölte Radován, Tarluk Oda basa, szerecsen Gisdaris a földet harapják: jó Novák fegyvere döntötte a porba.

Ott a jancsársereg Almás-patakon túl, de mi haszna benne? Nem jöhetnek átal. Nyakig érő a víz, a fegyver megázik, hogyha átaljőnek. Hiába ordítóz Ozmán basa rájuk: Árulók, árulók! — nem jöhetnek átal. Jőne Ali Kurt is, de hiába próbál: elmerülne a ló a nagy süppedékben, megáznék a fegyver a víz mélységében.

Mindegy! Ihol, a vitéz janicsárok, noha már sötétlett, gázolják a vizet, magasan feltartva kezükben a puskát. Hasztalan bátorság! Im, már vágat is elejökbe halálhozó Zrinyi, övig gázol az Almás vizébe, vágja keménységgel a janicsárokat.

— Hová indultatok, ti nyomorult ebek? — így kiáltott rájuk. Nem lássátok, hogy hozzátok megyek? Nincs, mért keressetek!

Hol az ég megdörren, hamar mennykő esik: Zrinyi hogy mennydörgött, mindjárt rájuk esett a janicsárookra. Immár el is esett a vitéz Kurt aga, utána Tojgon is — a Zrinyi kezétül. Kettétörnek a de-mecki kardok, hullanak a fejek: mintha csak nád között járna Zrinyi Miklós, úgy hull a sok török, hull és sebesedik. Halmok vannak már előtte török holttestekből, megtódult ezektől az Almás vize is. Minden csöpp víz fekete vér. Futnak a törökök. Fut a vezérük is.

Hogy ezt látta Zrinyi, a seregét szépen összegyűjté s lassan elindula Szigetvára felé. Megy Zrinyi Sziget felé, de nem megy Deli Vid! Mit gondola, mit nem, átalment a vizen a törökök hátán, halált visz magával, amerre elhalad. De, im, elejbe áll a szerencsen Hamviván, ki Deli Videt megismeré, rá-

hajtá dárdáját szörnyű nagy erővel: középen találta Deli Vid paizsát. Szörnyű nagy erővel zuhant rá a dárda, de már felelt rája még nagyobb erővel: fegyvertelen zuhant Hamviván a földre. Lezuhant a földre, de talpra is állott s mert nincs remény-sege fegyvertelen kézben, elijedt szívében és tutott Vid előtt szélnél sebesebben. Ámde Vid nem hagyja, fut Hamviván után, hirtelen eléri.

— Látszik, — kiáltott rá, — álnok szerecsen vagy, többet bízol a lábadban, mint a fegyveredben. De nem használ néked hazádbeli futás, mert most a szívedet e vas megszaggatja! — S dárdát hajtott rá rettentő erővel, de olyan erővel, hogy a magas ég sem látta annak mását.

Jaj neked, jaj, ifjú Hamviván! Hiába tartod fel acélos pajzsodat. Öveden hiába vala nagy kerék kő: pajzsot is, követ is porrá tört a dárda. Nemcsak porrá törte, testét átalverte — holtan esett hanyatt, — s Deli Vid dárdája földbe leszegezte. Akkor a lábával Hamvivánra lépett s így hallatá szavát kegyetlen Deli Vid, hangosan, hogy hallja minden török vitéz:

— Ime, nektek adom a szép Szigetvárat, kit hadal kerestek, ám előbb, akarom, mérd meg hosszúságát, mégpediglen hanyatt, te szerecsen kölyök!

Mint az oroszlán, ha megöli prédáját, kegyetlenül nézi kínlódását, vérben gyönyörködik, úsztatja sörényét: így állott Deli Vid holt Hamviván fölött. Mint nagy sugár tölgyszál, kezében dárdája, úgy állott kevélyen. Jól látszott messziről, mint egyenes kőfal.

Aztán levette Hamviván fegyverét. Magára vette arannyal vert ingét. Ám ezt már szó nélkül nem tűrhette Kamber, a szerencsen vitéz, ordított, üvöltött:

— Haj, szégyenvallottak! Ti vagytok vitézek? Már első nap ily nagy szégyent vallunk? Nézitek, tűritek, mit e gyaurn művel? Holttestét kifosztja, tánczol, tombol rajta! Hol van a ti dicsekvő szívetek? S a vitézségetek? Lám, a nagy Meneth khán ezt megjövendölte, mikor ezt a fiát török hadba küldte. Könnyek közt búcsúzott: Vigyázz, fiam, vigyázz, ne bízd el magadat török barátságban, sok jó vitéz, sok nép családkozott abban. Mondá énnekem is, búcsúzván a nagy khán: «Vigyázz a fiamra, Kamber, édes szolgám!» Hát hogyha ő meghalt, hadd halok meg én is. Hadd lássa Meneth khán az én hűségemet, nagy igaz szívemet, noha immár későn!

Nem szólt többet Kamber, szolgálja kezéből kibrántá a dárdát, úgy ront Deli Vidnek. S ím, megmozdul szaván mind a török vitéz, körülveszik Deli Videt, de úgy körülveszik: sem égen, sem földön semmi reménysége a két kezén kívül. De Deli Vid, mint kőszikla a habok között, áll a hadfelhőben, áll rettenthetetlenül. Süvít feje fölött a nyíl, zúg a dárda, csattog a fringia. És rárohan Kamber, mint a sívó ördög, sziriai nádat hajít rá keményen, de — hajh, eltört a nád, ott hever a földön. Ott van Kurt aga is. Sebet ejtett rajta jó éles törével, de csakhogya a fejét alig megvérezte. Ibrahim vág hosszú éles szabtyájával: eltörött a pajzs. Kopjával ütötte oldalba Ali Kurt: észre sem is vette.

Most a vitéz Kamber ismét szablyát rántott, ütötte keményen Deli Vid sisakját. Dárdát hajított rá Deli Vid hirtelen, de Kamber elugrott s a dárda mást talált: Zizim agát érte, a melle közepén. Meghalt Zizim menten. Akkor meg Deli Vid kirántá szablyáját, haragos Kurt agát megölte egy sebbel, a másikkal Kambert.

Az ura mellé dült a hűséges Kamber, ott szállott el élte, ott hült ki a teste, kinél nem szült anya még hívebbet!

Aztán utat vágott szablyájával Deli s ballagott csendesén Almás vize mellé. Vér s por a ruhája. Nincs senki már, aki kardot rántson rája. Nem mennek utána, sőt inkább örülnek, hogy kiment közülök. Ám ő gondolkozva indult a víz felé: szégyennek tartotta, hogy kijött közülök. Háromszor állott meg az Almás patakban: vaj' vissza menjen-e? De Zrinyit meglátta, hogy már készülődik, várakoznak rája, átgázolt a vízen, azon fegyveresen, s jó Zrinyivel együtt visszament a várba.

Volt öröm a várban! Háromezer lovas veszett el a harcban. Ötszáz jancsár fekszik az Almás-patakban. Háromezer lovas és ötszáz janicsár... De a legnagyobb kár Hamviván veszte volt. Ifjú Hamviváné, vitéz Hamviváné, Meneth khán fiáé...

HETEDIK ÉNEK.

ELINDULT ÚTJÁRA a szép hajnal szekere, indítván mindeneket nagy gyönyörűségre. Nagy vala az öröm a szigeti várban, de nagyobb a harag s a bánat a szultán táborában, merthogy szétnyargalt a hír szélnél sebesebben: megverte Zrinyi Ozmán basát, elesett a csatában az ifjú Hamviván; elesett Murtuzán basa kedves fia és sok-sok török vitéz, Ozmán basa seregének színe, virága. Haj, mikor ezt hallá a vad Demir khán, mely nagy bánatnak, mely szörnyű haragnak eresztette szívét! Ruháját szaggatta, s vadul kiabálta:

— Hamviván! Hamviván! Meneth khán nagy fia! Mért hogy hagytalak magamtul, gyaur kardja prédájának miért engedtelek? Nem ezt ígertem én az én barátomnak, a te jó atyádnak! De ki tudta, hogy elmegy esztelen, hírem s tudtom nélkül! Hamvivánnak lelke, légy irgalmas nekem! Megbosszulom a te halálodat. Esküszöm Mohametnek, hogy hóhérod lelkét megeszi ez a vas, s véres szíved hazaviszem Menet khánnak, hogy búját lágyítsa. Bosszut állok, bosszut az egész Szigeten, s valahol talállok, minden keresztényen!

Ezt mondván, kiáltván, indult a császárhoz s mondotta fennszóval:

— Míg mi heverünk itt, hatalmas nagy császár, hadadat megverte a szigetvári bán. Megölték Hamvivánt, meg Murtuzán fiát s meggyalázták Ozmánt! Császárom, vagy eressz el engem, egyedül magamban, vagy indulj a táboroddal te magad is s rontsd meg a hiteflen, pogány gyaurokat.

Jól ismerte Szulimán Demir khán dühös természetét, féktelen indulatját, nem merte hát megriogatni, hanem mondta neki:

— Indulok, Demir khán, ne menj te egymagad. Állj csak bosszut Hamvivánért, én is bosszut állok, rettenetes bosszut, megtorlom én szörnyen a nagy gyalázatot, mi hadamon esett!

És indult is mindjárt a nagy török császár, s még azon nap Szigetvár alá ért rengeteg hadával.

Állott pedig Zrinyi Miklós Szigetvár bástyáján, látta onnét az iszonyú porfelleget, mely felkerekedék a nagy tábor nyomán, szállt az égbe, szállt a földre: ég, föld elsötétült. S mintha hegy mozdult volna meg a sík mező felett, rengett a föld; s mintha látnád tenger hullámozását, lobogott a szélben a sok vörös zászló. És megszállott a vár körül a világrontó tábor, fejezlett mindenütt sok számtalan sátor. Maga a szultán, miután köröskörül megnézte a várat, egy halmon túl verette fel hatalmas nagy sátrát s hogy ez megtörtént: az egész tábor háromszor egymásután Allah-t kiáltott, hogy ég, föld megzendült belé. És fegyvert ragadtak mind a janicsárok, a nagy császár tiszteletére kilőtték fegyverüket a levegőégbe, s mikoron elszállott füstje a kilőtt fegyvereknek, mind az ágyúk

megdördültek: vélnéd, leszakad rád a magas ég, s a föld ropogott, repedezett, mint a jég — Sziget bástyája megmozdult féltében.

Hogy eldördültek mind a török ágyúk s elszállott sok száz ágyú sűrű vastag füstje, megparancsolá Zrinyi is a pattantyúsoknak, hogy ők is ágyúból köszöntsék a török táborn. Ihol, Csontos Pál pattantyus legott egy ágyú gyújtó likához tévé a kanócot, dördült az ágyú, repült a golyóbis a török tábor felé s rettenetes halált vitt a tábor közé. Elsőnek a janicsár aga fejét vitte el a golyó s utána egy rendben harminckilenc török harapott a fűbe.

— Ihol, — kiáltott nagy örömmel Csontos Pál pattantyus, — jól repült a billikom pohár. Aki még nem ivott, adok én annak is. Nem jöttök Szigetbe, álnok török ebek, míg nem isztok Zrinyi Miklós jó egészségiért!

Újra eldördült Csontos Pál ágyúja, most meg elszaggatá Ajgás basa lovát, s a pécsi vár kapitányát magát, rajtuk kívül huszonhármát küldött más-világra. De már a harmadik lövést nem merték megvárni, sietett kiki a szállására, úgy siettek, hogy némelyik meg sem találta nagy ijedésében.

Nagy kár esett a törökben e két lövéssel, de hajh, sokkal nagyobb esett Szigetváran! Jó Farkasics Péter, régi sebeiben végéhez közeleg, készíti nagy lelkét Isten színe elé. Mi testének kinja lelkének kínjához, hogy ő neki nem a hadban, de ágyban kell meghalnia!

— Mely kegyetlen végzet! — nyög fel jó Far-

kasics. — Amitől szívemben mindétig rettegtem, azt kellett megélnem: dicséretlen küldöm lelkemet az égbe. Oh, százszor boldogok, kik hazátok mellett vitéz módra haltok. Lám, engem a szerencse azért kedvelt eddig, hogy most ágyban haljak! Mért hogy nem haltam meg nagy Dragut kezétől, vagy a kegyetlen Akomat éles fegyverétől? Mért hogy meg kell hálnom dicséret nélkül! Mikor húsz nyilvánzó sebezte testemet; mikor földre döntött a Gyáfer dzsidája; mikor fejbe ütött Rahmat szörnyű botja, — megmaradt az éltem s most megy el ágyamból! De legyen meg Isten akaratja: gyakorta keményen sujtja ő szolgáját, csak azért, hogy az egekben szebben koronázza, sok s nagy szenvedéseiért bőven jutalmazza.

Így nyögte el panaszát nagyerejű, bátorszívű jó Farkasics Péter, aztán fordult társaihoz s így bucsúzott tőlük:

— Imé, vitéz barátaim, én most meghalok. Szerencsét kívánok néktek az Istentől, kihez érettetek én majd imádkozom. Vitézek legyetek. Most Isten hozzátok.

E szókkal lehelte ki tiszta lelkét Farkasics Péter, küldé az Istenhez, s a nagy Zrinyi Miklós imígy siratta el:

— Oh, forgó szerencse, átkozott, kegyetlen! Mért ragadtad el e vitézt, miért oly hirtelen? Oh, élet, mely hamar kitűnsz a világból! Oh, élet, rövid élet, mely gyorsan röpülsz! Akkor szűnsz meg, mikor legjobban kellenél. Mint harmat nap előtt, mint hó a tűz előtt, álom ember előtt, a füst a

szél előtt, úgy tűnsz el előttünk! Lám, haszon-
talan csúsz rút kigyó a réten, s nem bántja a vén-
ség, csak elveti bőré t s megfiatalodik. Ellenben
az ember, kit Isten teremtett maga formájára, nem
ujul meg, hogyha ütött az órája: mégyen a halálra.
A föld megvénhedik, szépségét elveszti, de újra
megújul ha jön a kikelet. Elvégezi a nap este
a menését, de reggelre ismét kihozza szekerét.
Csak az ember, a nyomorult ember, ki meg nem
itjodik. «Örök folyásban van a friss forrású ér, em-
berben peniglen soha nem újul vér. Víz, tűz, föld
és nagy ég tartanak sokáig: Ember, ezek ura, egy
szempillantásig. Kőfalak, nagy tornyok sok száz
esztendeig: Ember, ki csinálta ezeket, óráig.» Csak
egy van, mi megmarad a koporsó után: a jó cse-
lekedet. Megmutatja magát világfogytával is, hal-
hatatlan voltán mindenkor megújul. Megújul a te
vitéz neved is, jó Farkasics Péter, noha a nehéz
föld befödi testedet. Meggyőzted a halált cseleke-
detteddel: Istennek a jobbján léssen a te helyed.
E világi munkád ottan fizetődik: az angyalok vígan
nézik sebeidnek nyomát, s véredet, mit hazáért
hullattál, lelkednek üdvére fordítják a szentek.

Így siratta el a nagy Zrinyi Miklós kedves jó
emberét, vitéz katonáját. Elsiratta s tisztességgel
hogyan eltemetteté, vala ismét minden gondja a szi-
geti várra. Köröskörül meg volt szállva a vár, de
nem remeg a nagy Zrinyi szive, inkább remeg a
szultáné, s nagy nehéz gondokban őszül az ő feje.
Hogyha őszül, nem ok nélkül őszül, gondját foly-
ton szaporítja a nagy Zrinyi Miklós. Ihol, most is:

mint ahogy a rettenetes oroszlán kijön barlangjából, fegyvert látván ott kint, megy ki Zrinyi a várából, erős emberölő dárda a kezében, strucctoll a fejében — utána ötszáz vitéz. De megáll egy pillanatra, hátra szól a vitézeknek:

— Halljátok, mit mondok, ti erős vitézek! Első nap, első harc: meg kell rettentenünk a török ebeket. Ma megismertetjük a török császárral, szívünk, kezünk, fegyverünk micsodás. Halljátok hát, ti erős vitézek, *emberek* legyetek!

Kevés szóval nagy bátorságot adott Zrinyi vitéz seregének, mely alig várta, hogy mennél hamarabb jusson szembe a törökkel. Hogyha várta, nem hiába várta: közel a várhoz, éppen sáncásáshoz készülődött Ali Kurt, s nem messze tőle Rusztán, a császár veje ötezer janicsárral táborozott. Golemi Stipán, Zrinyi hadnagya indította a csatát száz gyaloggal: e kis csapat nagy bátorsággal támadta meg a sáncásokat, nagy hirtelen számos török esett el ottan, mert a száz gyalogosból egy sem süté el a puskáját hiába. Ám a janicsárok hirtelen rendbe verődnek, állanak tömör falként, lövésre, vágásra kész a fegyverük s indul menten Resep aga derekas sereggel Golemi maroknyi csapatjára, nagy hirtelen kisütik fegyverüket, nagy hirtelen, nagy esztelen. Bizony, meg nem ijedt ettől a tűztől vitéz Golemi, mint tölgy a szél előtt, úgy állott a janicsárok előtt. Miközben a török kisütötte fegyverét, megszemlélte Golemi az agát s két élő pallosával úgy vágott fejére, hogy két vállára esik, s feje után ő maga is leesett a földre. Azt

hinnéd, meglegült ezzel jó Golémi? Megölte Abast is, megölte Benadirt, de még Musztafát is.

Hogy ezt látta császár veje, nyomban indult ötezer janicsárral, rontott egyenesen Golémi Stipánnak, de, im, ott van már Zrinyi is négyszáz jó szablyával. S lám, mostan is bebizonyult, hogy kit Isten meg akar tartani, megmarad az százezer közül is: ötezer janicsár fegyvere dördült el s Zrinyi seregében semmi kárt nem tett az! Oszlott-foszlott ötezer puska füstje s merthogy állott Zrinyi kis csapatja, nagy rivalkodással rácsapott Rusztán bég, s kerekedék rettentő harc, haragos, kegyetlen. A nagy horvát Radivoj az első, ki pogány vért ontott: Pervisz Oda basa kegyetlen halállal hullott le a földre. Nagy Radivoj után jött Juranics Lőrincz: szablyával levágta Akhomát bajraktárt, ki a török zászlót fennen lobogtatá. Zrinyi előtt immár tizenöt feküszik, valamennyi holtan: vérben gázolva jár török testek fölött. De ihol jön Arszlán, Rusztán öccse, aki Zrinyit megismeré, nagy merészen dárdával rámegyen, de lám, Zrinyi pajzsán eltörött a dárda s ledöndült a földre. Most meg kardot rántott nagy hirtelen Arszlán, kétszer csap vele a Zrinyi paizsára, mindkétszer hiába, de már nem vár Zrinyi harmadik csapásra: szablyájával Arszlánhoz csap s ketté vágta mellét. Mint a szép viola, csak meghalványodék Arszlán s hanyatt esett Zrinyi lába elé . . . Megnyitott melléből piros vér folydogál, élet a halállal küzdik a testében, végre győz a halál s a szép ifjú Arszlán lassan kiszenvedett . . .

Látta jól ezt Szanzák Benadir s mégsem ijedett meg, hegyes törét kezébe markolá és rohan Zrinyinek, s nagy fennszóval, nagy kevélyen így kezdi beszédjét:

— Kibujtál likadbul, hamis, álnok róka! Nem térsz már meg oda, bár futáshoz termett lábad s meg vagy rakva ésszel. Ihol, ez az utolsó órád, ihol, álnok tested koporsója! De micsodás kínna! Őljelek meg téged? Kevés leszen rágnom eleven szívedet, avagy az ebeket vele jól tartanom Arszlán haláláért. Ihol, a hóhérod! — s hozzá szúr mérgeesen éles szablyájával, de Zrinyi elugrik s így vág vissza neki:

— Talán több csapás ez, mely jó én kezemből, mert keményebben és jön is jobb embertől!

Amikor ezt mondta, suhint a szablyája, derekába vágta szájas Benadirnak. Már a földön hever s lelke torkán hörög. Estében iszonyún zörög a fegyvere. Ime, dicsekedő, földre vagy fektetve, fel sem is kelsz onnét.

Látván vitéz urát, Deli Vid sem henyélt: hever előtte is sok-sok török vitéz: Kajradin Kajrakát, Huszain, Musztafa, mind híres vitézek. Aztán jönnek sorba a magyar vitézek: Józsa Pál, Penezics Ábrahám, Tamburás Istók, Dandó Iván, mind kemény vitézek, halálosztogatók. Bomlik már a török sereg, aranyos zászlajuk Juranics kezében, már-már futamodnak, akkor érkezik meg szerencsen Demir khán. Hogy látja a zászlót Juranics kezében, megszíról kiáltja:

— Nem való, gyaur eb, néked e szép zászló! —

s mindjárt ott is termett, suhintott a kardja. Hát mi történt! Jó Juranics elejté a zászlót, ő is kardot rántott, Demir khánhoz vágott. De Demir khán felfogta a csapást s visszaadta mindjárt: halálos csapás volt. Hogy megölte Juranicsot, leszállott lováról, a zászlót felvette, aztán mint egy evet, ismét lóra ugrott s a zászlót átadta egy török vitéznek. Most meg ismét dzsidát vett kezébe s mint a mérges sárkány rugaszkodott Vidre. Döng a paizs rettentő ütéstül, de el is tört rajta Demir khán dzsidája. Most meg pallos villan, Deli Vid pallosa: ketté szeli fejét Demir khán lovának. Földre került a khán, de csak pillantásra, már ront Deli Vidnek, mintha nem is látna máshol ellenséget, bátran szemébe néz.

— Mit készülsz oly sokat? — kiált rá Deli Vid. — Lám, vártalak addig, míg a lovad alól cihelődöl vala. Máshol is van dolgom, nemcsak veled, vitéz!

— Károddal serkentgetsz magadra engemet, — válaszolt Demir khán. — Nem ismerlek ugyan, de ha jól szemléllek, Deli Vid a neved, aki Hamvivánnak életét elvette. De légy bár akárki, nem lesz már több gondod, bosszút vesz a kardom Hamviván vériért — ezt a kis időt hát szíved ne restelje.

— Én vagyok Deli Vid, — így válaszolt amaz, — de minek karattyolsz, minek nyelveskedel? Bizony, kezem miatt hala meg Hamviván. Bizony, kezem miatt halsz meg te is mostan.

Ahogy ezt hallotta, megvadult Demir khán, kezébe ragadta nagy demecki kardját s ördögi haraggal rontott Deli Vidnek.

Mint két dühös libiai oroszlán, kik a sivatagban összehatalkodnak s körmüket próbálják egymás szőrös hátán: úgy tett a két vitéz Szigetvár határán! Demir khán nagyobb haragban s dühösségben, Deli Vid bátrabb igaz hitben. Nem enged egymásnak sem Demir, sem Deli. A kardok szikráznak. Testükön merő vas. Nagy messziről ragyog. Két csapással darabokra rontá Demir Deli pajzsát. Deli Vid eltörte Demir khán sisakját s megsérté homlokát.

Am míg foly a szörnyű viaskodás, futva fut a török sereg Zrinyi Miklós előtt. Elöl Benadir serege, utána Arszláné, a gazdátlan sereg. És fut már Rusztán is, nem gondol arra, hogy öccsét megbosszulja. Futva fut a török és Zrinyi nyomában, suhognak a kardok a törökök hátán. Űzte, Űzte, de okosan Űzte a futó sereget, mert messziről látta, hogy jó ezer lovas, vezeti Delimán, a tatár khán fia. Mint oroszlánkölyök jött Zrinyi hadára. Hogy látta e sokaságot, elszéledt seregét összehajtá Zrinyi, mert már a szép nap is elhajtá lovait Ocean tengerbe . . . leszállott az este.

Félbeszakadt a nagy csata, de, im, Demir Deli Viddel még mostan is harcol. Villognak, csattognak, szikráznak a szablyák, de nem ártanak egymásnak Demir khán, Deli Vid . . . Végre, mikor a sötétség ráborult a földre, megszólalt Demir khán:

— Hallod-e, Deli Vid! Mint a vakok, nagy boldogul törjük itt magunkat, de hiába törjük. Nem jobb lesz-e, ha harcolunk nappal? Nem titkolhatja el az irigy sötétség a mi nagy munkánkat, mert

látja azt az ég, meglátja Szigetvár, meg a török sereg, micsodás bosszút áll te rajtad Demir khán. Esküdj meg hát nékem a te Istenedre, én is megesküszöm a nagy Mahometre: hogy te is visszatérsz, én is visszatérek, mihelyt mindkettőnknek módunk leszen benne.

— Magam is szeretném visszatérni ide, — válaszolt Deli Vid, — de én nem mondhatom bizonynyal tenéked, hogy mikor jöhetek, s hogy tegye kockára életét egy ember egy egész had ellen? Ám ha tudnám, hogy Demir khán lesz egymaga az én ellenfelem, hidd el, ő előle nem bujnám fal közé, hanem erdőn, mezőn, mindenütt megvárnám.

Mondotta Demir khán:

— Ne féltsd te az életedet mástól. Szulimán szultántól levelet hozok majd, melybe beleköti igaz török hitét, hogy maga Demir khán lesz az ellenfeled.

Ott mindjárt megalkudtak a halálos bajvívásra, aztán elváltak egymástól, mint két erdei kegyetlen bika, kik szarvokkal egymásnak nem ártottak . . .

NYOLCADIK ÉNEK.

. . . Ihon jön szárnyas lovon szép piros hajnal,
Mosódik zablyája fejr tájkájával,
Az ló fekete volt, de szebb Pegazusnál,
Orra likjából tűz, szeméből jön halál.

Kis fejr patyolat magának fejében,
De az ő orcája van nagy fényességben,
Ő maga öltözött arany páncél-ingben,
Két szál ében dzsida van fényes kezében.

Minden kis verejték, mely lórul csöppenik,
Szép gyöngé harmattá a földön változik ;
Előtte sötétség nagy futással oszlik,
Körülötte az ég messziről tündöklík.

Ifjú orcával mindent megvidámít, .
Ő földből virágot szépségével indít,
Ő fülemlében keserves torkot nyit,
Ő forrást, ő folyást, erdőt, mezőt újít.

Hogy megjelent a szép piros hajnal Szigetvára
fölött, búsan felsóhajtott:

— Ihol, mennyi holttest ! Ki keze munkája lehetett vajjon ez ? Döghalál vagy sárkány lehellett itt talán ? Mérge Python sárkány, kit Apollo megölt, tán ismét fölébredt s magyarok szép földjét puszt-

tulásba dönté? Ha ez történt — folytatá a Hajnal — leszállok az égből, megmentem a magyart két hegyes dárdámmal a sárkány mérgétül.

Most jobban körütekintett a szép piros Hajnal s szavát így folytatta:

— Nini, tábort látok. Ah, hitetlen török! Ő van ott. A mérges sárkánynál jobban gyűlölöm őt. Haj, hitetlen ebek, ha erőmben volna, haragos kedvemben mind elvesztenélek! De nini, úgy látom, nem igen örülnek, sőt sűrű sírással égbe üvöltenek. Oh, Isten, ne is adj szerencsét ezeknek, magyarok kezétül fogytig vesszenek el! Áldott légy, jó Zrinyi, hogy őket így rontád s halomba raktad a hitetlen testeket. Tetőled vár hazád minden jót, nagy vitéz, ne szánd életedet szép magyar hazáért!

Imígy beszélt a szép piros Hajnal, s ezalatt a szultán gondokba merülten ült a táborában. Nagy búsulásban volt a hatalmas császár, mert, lám, Zrinyi már két harcban megmutatta, hogy Szulimán mit remélhet szép Magyarországbán.

— Mit várjak már tovább, — kesergett magában a nagy török császár — kibén bízhatom én, kinek hihetek én? Lám, megcsalt az atyám lelke: diadalmat ígért. Ah, ez kevés volna, ha csak ő csalt volna, de még Mahomet is hazudott énnekem. Azt hazudta, kezemben lesz a szép aranyalma s az egész világot a muzulmán bírja. S ihol, meg is győztem az egész világot, ahol a nap felkelt, ahol a nap lement, kardomtól rettegett tenger, föld, magas ég — hányadrésze ennek ez a kis szarkavár? Engem, világbiró császárt legyőz Zrinyi Miklós,

bár minden erőmmel ő reá rontottam. Rettentő seregem, vitéz janicsárság, elvesz a kezétül. Vaj' van-e vitézebb kerek e világon vitéz Demir khán-nál s, lám, ő sem árthatott a szigeti bánnak. Az ifju Hamviván Almás partján fekszik, s a nagyeszű Rusztán futva fut előle! Haragos Delimán, a tatár khán fia, lám, azt hittük róla, hogy sívó oroszán, s ím, ha Zrinyit látja, elvész bátorsága, nem siet harcolni, ahol Zrinyi harcol! Hej, hej, Zrinyi Miklós, hogyha te nem volnál, nagy volna Szulimán, mint vala Nagy Sándor, — hej csak te ne volnál!

Így törté a szívét a nagy török császár, aztán küldött a főbbekért, gyűljenek tanácsba, hadd lám, mit mondnak ők. Ott mindjárt Szokolovics Mehemet a főbbeket összegyűjteté, a császár sátorában renddel leülteté, ám a császár nem ült most közikbe, nehogy lássák színe változását. Meghúzódott egy rejtek-sátorban, onnét nézte titkon fő-fő embereit.

Mikor mind renddel leültek, Szokolovics Mehmet így beszélt hozzájuk:

— Vitéz urak, hadverő bölcs fejedelmek, világ határirul való beglerbégek, ti basák, ti bégek, ti okos vezérek! A hatalmas császár, kinek a hold szolgál, kinek birtoka van szárazon és vizen, — kíván élni a tanácsotokkal. Azt kívánja hallani tőletek, mi módon kelljen elveszni Szigetnek, kár s török vér nélkül, s nagy hírének hogy ne ártson az időnek hosszúsága. Ám azt is megparancsolta, emlékeztesselek, hogy a legvitézebb gyaurrel van dolgunk, akit Szulimán szultán méltónak ítélé, hogy ő maga legyen az ellensége. Senkit hát a

vakmerőség el ne ragadjon, mert Zrinyi Miklós az az ellenség, ki ellen káros az oktalan sietség.

Végezvén a szavát Szokolovics Mehmet, Rusztán, a császár veje, kezdett beszédbe, merthogy ő ült a főpap mellett első. Méltósággal fordította szemét a rendben ülőkre, s mondá, amint következik:

— Itt, hol a világ virágja együtt vagyon, mind bátorszívű, mind hadviselt férfi; itt, hol a nagy császár személy szerint vagyon, ilyen nagy tanácsban gyenge az én eszem. Ki okos erővel világot megvívta, az én tanácsomra nincs annak szüksége. De minthogy paráncsol, nem titkolom hát el, amit elmém gondol. Oly helyen vagyunk mi, ahol a titkolás ártalmára lehet nekünk s császárunknak. Jól tudják mindenek, Zrinyi széles híre tengeren túl is fülünkbe érkezett. Nem tudom, igaz-e, van-e vitézsége, de a népek között nagy ennek a híre. Már pediglen hírrel viselik a hadat, a hír ront meg hatalmas sergeket. Hírrel vesztnék, hírrel nyernek hatalmas császárok. És mi, lám, ezt semminek gondoltuk. Szigetvárát megszállottuk vakmerőn, sánc nélkül. Napvilág vittünk alája sergeket, nem állítván sem istrázsát, sem titkos kémeket. Vakmerőségünkért, lám, meg is fizettünk. Oktalan harcokban hullattuk vérünket, s török holttesteket forgat Almás vize. Vaj' ki ne csudálná oktalan-ságunkat? Nem kell-e nevetni Ali Kurt próbáján, ki kétezer szablyát Szigetvár alá vitt? Hát Ozmán basának az volt-e a tisztje, hogy megszállja Szigetvárát tizezer lovassal? Nem azért küldték őt, hanem hogy prédáljon s ne engedjen vinni élelmet a várba.

Látjátok, hogy hova vitte őt a vakmerőség? Almás vize két oldalán tábornok ült s nem jutott eszébe, hogy hidat verjen rá. El is veszté hadának nagy részét. Azt hitték, hogy Szigetvárba csak úgy be-szárguldnak, s lám, elveszett Murtuzán basának négy fia, s Hamvivánt is megölte Deli Vid dzsidája. Kétségbeesettekkel nem szabad játszani, kerülni kell ő velők a harcot, mert ezek semmi erőből nem félnek, s mint dühös ördögök, mindenre készek ők. De hát ez már megvan. Okuljunk a káron. Tartsunk vigyázó őrjáratát a táborunk szélén, a várat meg vegyük körül sáncsal, akkor majd nem tudnak kijönni a várból, mi meg bemehetünk kár nélkül, hamarost. Rontsuk el ágyúkkal Szigetvár bástyáit, szárasszuk ki a vizes árkokat. Lapát és golyóbis: erre van szükségünk!

Ezt mondván Rusztán bég visszaült helyére, de ím talpraugrott a tatár Delimán. Tele volt a szíve méreggel, haraggal.

— Vitézek, szeretném, — így kezdé beszédét — ha tíz ország választna el innét, mostan nem hallanám, amit Rusztán beszélt. Haj, nem ilyen tanáccsal bírta meg világot a hős muzulmán vér. Miféle tanács ez? Veszteg ülve vegyük meg a várat? Legjobb, ha elbujunk, kardunkat elvetjük, hadd vesszen a hírünk, kapát a kezünkbe! Így ront gyaurokat a nagy török császár. Így vesz meg várakat! Hírről viseltetnek a hadakozások? Ásóval szerzenek hírt hát a törökök? Nem rókák, nem borzok szállása Szigetvár, hogy ásóval ki lehessen vájni. Ki a fegyvertől fél, ám az hadd bújjon el. Szablyáját

vesse el, aki fut, mint a szél. De a mi szívünket, mely fegyverben bízik, földet ásni nem lát a fényes nap. Ha bolondul Ozmán elvesztette hadát, talán mi vallottuk ennek gyalázatját? Övé a gyalázat. S mert hátat mutatott tegnap a bölcsesség, azt hiszitek talán, mind hátat mutatunk? Hát Rusztán béget ki szabadítá meg a Zrinyi kardjától? Nem tulajdonítom ezt magam érdemének, de, lám, Zrinyi kész volt a táborig üzni Rusztán béget s hadát, s ime félbehagyta, hogy Delimánt látta. Úgy-e bár, hogy tud szaladni a szigeti bán is? Nem ásó, nem kapa a mi győzedelmünk, hanem rettenetes acélos fegyverünk. Ezzel Szigetvárat hamar porrá tesszük, s nevedik hírünk. Ne kérjétek, hol megyek én Szigetvárra. Hogyha Zrinyi kijön, én is a nyomában bemegyek a várba!

Hogy végezte Delimán haragos beszédét, ismét felállt Rusztán, de Delimán kiment: nem méltatta hallgatásra a nagy császár vejét. Ám nem is szólhatott, felugrott Demir khán, habár messze volt még, hogy sorra kerüljön, s haraggal kiáltá:

— Én sem kapálni jöttem Szigetvára alá! Bezzeg hasznos tanács, hogy üljünk henyélve. Aki nem törődik vitézi hírével, cselekedjék csak így. Delimán tanácsát magam is javallom. Ezt a gyalázatot tovább nem hallgatom.

Ennyit mondott jó Demir khán s kifordult az ajtón. Eszi a méreg Rusztán béget, hogy, lám, ezek tanácsát nevetik s feljajdul keményen:

— Oh, balga ember! Nem ember, de oktalan dühös állat! Eredj, vedd meg Szigetvárt vitéz szab-

lyáddal, dönstd le a bástyáit haragos torkoddal. Látom már, hogy veszőben a dolgunk. De mit törődöm én mások esztelenségén? Jobb lesz veszteg ülnöm sátram kerevetén, s csudálkoznom ezeknek nagy vitézségén.

Ő is kilépett a sátorbul szörnyű haraggal, s hogy kilépett, Petráf emelkedett szóra, Petráf, ki Gyula várát megvette vala. Mind a vezérek ránéztek, várták a szavait.

— Én bosszús szívemet Sziget közepében lenni kívánom. Te tudod, Úristen, ez az én imádságom. Hallgassatok ide. Kis dolgokat is nagyra nevel az egyesség. Erőtlen jó kedvet magasra emeli. De földre veri le az egyenletlenség a legnagyobbakat, leg-erősebbeket. Mely nagy birodalmak, meg híres nemzetek veszttek el emiatt! Asszírok, görögök emiatt veszttek el. Így a rómaiak. Így sok keresztény nép. A mi birodalmunk oly nagy és hatalmas, hogy nem árthat neki semmi külső erő, haj, de összeomlik, ha közé férkezik a rút visszavonás. Az élő Istenért, a nagy visszavonást tegyétek félre most. El ne feledjétek, császáruk, tisztességünk mivelünk vagyon most. Ami pedig Sziget vételét illeti, hogyha táborunknak nem lesz kerülete, bizonynal elveszti táborát a császár. Hisz az ember farkas ellen házat épít, úgy-e? A juhász is eső ellen kalibába bújik? Mért volna hát szégyen ellenségünk ellen sánccal védekeznünk? Lám, mindeddig harcolnunk kellett Zrinyivel, hogyha néki kedve kerekedett. Sokszor tíz-húsz ember olyan lármát csapott, hogy az egész tábor megbojdult miatta. Nem mondom én, hogy

harcra ne menjünk. Nem mondom én, hogy itten heverjünk. Bizony, elvesztettük hírünknek nagy részét, azon mesterkedjünk, hogy visszaszerezzük. Ha Zrinyi kijön a várából harcra, mi se maradjunk a sáncban akkor. Ám ne oktanul induljunk ellene, hanem rendben, ésszel, okos fővel. Ez az én tanácsom. Ki jobbat tud, mondja, azért nem haragszom. Örömet hallom én más ember tanácsát.

Mind, akik jelen valának, helybenhagyták Petráf tanácsát, jónak találták, hasznosnak találták s fejet hajtván a főpapnak, eloszlottak, ment ki-ki a maga sátrába. De nem ment Delimán, forrott a haragja, bement a szultánhoz.

— Világrontó császár, — így kezdé Delimán — hallgasd meg, mi okért jöttem te elődbe. A te tanácsodban csudadolgok esnek: sok van, aki kíván inkább nyugalmat, semhogy kardot vonjon. Uram, vedd eszedbe idején magadat: ne fogadd meg ezt a szívetlen tanácsot. Sokan nem törődnek a gyálázatjukkal, csak az életüket hosszúra nyújthassák. Gondolkoztam én az ellenség dolgával s imé, ezt gondoltam: ha elveszti Zrinyit és még hat hadnagyát, mindnyájan elvesztek. Engedd meg hát, Uram, hogy hatan közülünk Zrinyit s hadnagyait bajvívásra hívjuk. Hiszem Istent, hogy kezedbe adjuk Zrinyit s Szigetvárát. Hogyha pedig azok el nem vesznek, bizony sok búsulást okoznak minékünk, mert nagy híre vagyon az ő erejüknek, attól a te katonáid erősen rettegnek. Ha előbbi vitéz kezem nem változott, én magamra veszem azt a tolvaj Zrinyit, elveszem a fejét s lábad elé teszem.

Más is találkozik a te seregedben, aki nem irtózik a halálos bajtól. Ihol, hős Demir khán, tudom, el nem bújik. Idriz Jagatár sem.

A nagy török császár igen gyönyörködék vitéz Delimánban, e szép ifjú hősnek bátor nagy szívében, s így válaszolt neki:

— Oh, te vitéz virág, kit méltán csodálhat egész török világ! Vigasság énnékem a te vitéz szíved, ne kívánd, hogy ettől megfosztassam mostan. Tartsd nagyobb dologra vitézi éltedet. Mit szólna a világ, halálos bajra ha mostan eresztnélek? Nem szánod apádat, kinek egy fia vagy? Ki lesz vénségében, erőtlenségében istápja, ha meghalsz?

— Uram, — kiáltott Delimán — tedd le rólam szorgalmas gondodat, hadd szenvedek halált, hadd szerezzek jó hírt! Vas van a mi erős kezünkben is, piros vér foly a mi sebünkből is, — ha ott lesz a vasunk, meglásd, messzi lészen Zrinyinek Szigetvár, nem bújhat ott többet!

— Jó, — mondta Szulimán — nem szegem meg az akaratodat, de várjunk csak arra jobb alkalmatosságot. Most ágyúkkal megyünk mi Szigetre. Annak most a helye. Ám ha ezzel sem árthatunk, akkor lészen keletje vitéz kezednek. Most egész világ megnevetne, ha oktalan elvesztenénk legjobb vitézinket. Ne kétkedj hát bennem. Szeretem híredet. Eljön az ideje. Vitéz szívednek bízd rám egyik részét.

KILENCEDIK ÉNEK.

ÁSSÁK MÁR A SÁNCOKAT Szigetvára körül, éjjel-nappal ágyúkkal töretik a várnak bástyáját, s ím, Zrinyi Miklós nem mozdul a várból, bár vitéz Deli Vid minduntalan kéri, hogy bocsássa ki őt. Ám mondotta Zrinyi:

— Aki a szerencsét meg nem zabolázza, végtére is veszélyre ragadja. Még eddig velünk tartott a szerencse, győzedelmet adott Isten kegyelmébül, de mivel forgandó, hátat is fordíthat s veszélyt borít reánk. Ne hidd, hogy hiában nyugodtam én itten. Nagy dolgokat forgattam gondos szívemben. Hadd higgye a török, hogy félünk ő tőle. Bizzák el magukat. Akkor aztán rajtok ütnénk, nagy kárt s veszedelmet cselekednénk köztük. Közben a királynak hírt küldhetnénk talán, hogy küldjön mi nekünk hamar segítséget.

Igen javallá ezt Deli Vid s legottan fel is ajánlotta magát:

— Uram, ha akarod, szívesen hullatom véremet te érted, éjjel avagy nappal, legott elindulok. Jól tudok én a törökök nyelvén, átalmegyek rajtok, ha mesterséggel nem, átmegyek kardommal.

— Édes vitéz szolgám, — válaszola Zrinyi — nem kétkedem én a te vitézségedben, de néked

nem szabad elhagyni a várat, őrizzed csak velem. Majd rendel az Isten mást erre helyetted, ki ezt jól vállalja, kevesebb kár nélkül.

Míg így beszélgetett Zrinyi Deli Viddel, szólton szólott Ali Kurt ágyúja. Radivoj s Juranics állottak a kapun, az istrázsa rendje éppen ő rajtok volt. Egyszer csak megszólalt az erős Radivoj:

— Hallod-e, Juranics, nagy gondokban látom a mi jó urunkat: hogy s mint adjon hírt a királyunknak. Ismerem jól a kalauzságot, könnyen átjuthatnék a török táboron, a szép holdvilágon. De bizony nappal is nagyot cselekedném két erős kezemmel... Megyek s elmondom ezt a mi jó urunknak.

Mondotta Juranics, kinek szívét felgyújtá e beszéd:

— Mit mondasz, Radivoj, itt hagynál engemet? Itt hagynád társadat, ki úgy szeret téged, mint magát szereti, futsz tőlem s szívemtől? Egymagad veted e nagy veszedelemre? Nem úgy viseltem én magamat a minap, hogy kétséget hagyjak rólam a szívedben. Megöltem a zászlóst Demir khán láttára. Életével együtt zászlaját elvettem. Nem ez volt az első próbám, nagyobbat is cselekedtem véled.

Felelt jó Radivoj:

— Úgy hozzon meg Isten szerencsésen, hogy te rólad az elmémben sohasem gondoltam vitéztelenséget. De én azt gondoltam: ha elfordul tőlem a szerencse s élve avagy halva török kézre játszik, maradj te életben. Hadd legyen, ki holttestemet eltemesse vagy sarcon kíváltsa rabságos éltetemet. Im, ezt gondoltam én, vitéz jó barátom.

De hiába, nem hajol Juranics Radivoj szavára, de sőt kedve tüzesedik a veszedelemre.

— Hasztalan hitegetsz, — mondotta Juranics — szívem nem lágyul meg. Bár ifjú fejemre szállít a szerencse minden veszedelmet, én elmegyek veled.

Nem szólt már Radivoj. Némán indultak el Zrinyi elejébe, ki még most is beszélgetésben volt vitéz Deli Viddel.

Radivoj szólt első:

— Uram, ne csudáljad, hogy ketten jövénk el. A bástyákról láttuk az ellenséget. Megterhelték a fejüket tegnap sok itallal, alszanak, henyélnek. Meg kellene fognunk mostan a szerencsét. Átalmennénk ketten a táboron, hírt vihetnénk a királynak, ki most Bécsben vagyon, hogy micsoda ellenség vesz körül bennünket. Jól ismerem a föld csinyját Szigetvára körül, untalan vadászat megtanított erre. Ád az Isten jó szerencsét s megbujjuk majd lopva a török táborát.

Hogy ezt hallá Zrinyi Miklós, hullott könnyje örömében, megölelte őket s felkiáltott a magas egekbe:

— Oh, hatalmas Isten, ki vezetsz harcokat, nyelvem nem áldhat elegendőn téged! Nem akarsz te minket elveszteni, mert, im, adsz közénkbe ily erős szíveket. Halljátok, Radivoj s Juranics vitézek, amit én ígerek Isten előtt nektek: ha szerencsésen ezt véghez viszitek s ellenségeimtől megszabadulhatok, egy gazdag türkisz kard lesz tied, Radivoj, melyet nyertem Mehmet basától, lóra való fékkel egyetemben; neked, Juranics, adok szép arany sisakot,

melyet Gyáfer a varasdi mezőn éltevel együtt elhagyott. S mindeniknek ehhez hat-hat száz aranyat.

Am Radivoj és Juranics imígy válaszoltak:

— Oh, hatalmas vitéz, Szigetnek nagy ura, becsüljük ajánlásodat, de fordítsd máshová. Minket az ajándék nem serkent próbára. A jó hír ad nekünk szívet erre, melyet irigy idő tőlünk el nem vehet. Csak jó egészségben maradj te, jó uram, megtaláljuk nálad mindenkor ezeket.

Aztán elereszté Zrinyi a két vitézt, de mikor kimentek, utánok ment Deli. Ott levette magáról azt az oroszlánbört, melyet Abdus Elám testéről vett volt el, életével együtt s adta Radivojnak. Akkor meg leveté vörös atlasz, arannyal vert ingét, melyet levont Hamviván testéről, — s adta Juranicsnak.

— Viseljétek szerencsével, mondotta Deli Vid. S ím, jöttek a többi vitézek is, kardot adott egyik, sisakot a másik.

Így indult el a két derék vitéz. Vala indulások abban az órában, mikor ember, állat csendesen megnyugszik. Kimentek a kapun, segítségül hívták szívükben Jehovát, s mentek, mendegéltek a nagy sötétségben. Voltak bátorságban és nagy reménységben.

Még nem jártak messzire a vártul, sok törököt láttak a gyöpön heverve. Gondolkoztak, vajjon merre forduljanak, hol a török inkább nem vehetné észre. Hasonlók voltak ők mostan két farkashoz, akik mindenfelé barmot néznek, lesnek s végül, hol legtöbb van, arra felé tartnak.

— Hallod, — szól suttogva társának Radivoj — vigyázz a nyomunkra. Én utat csinállok, te csak kövess engem. Ihol, hogy fekszenek a részeg törökök.

Alighogy ezt sugta, le is vágta már a kevély Perviz nyakát, ki a magyar vitézt semmire bősülte. Aztán ketté vágta Rézmánnak a mellét (borral elegy fröccsent ki a vére); s ez lett vége Zádé bégnek, Kajtásznak s Resepnek. S amerre csak mentek, földet, sátrat megfestettek törökök vérével.

Már két táboron vágták át magukat s mégsem vették észre a részeg törökök, mely nagy kárt tett bennük Radivoj s Juranics. S mostan érkeztek a harmadik táborba, hol Szulimán feküdt. Elkerülik mind az apró sátorokat, egyenesen arra tartnak, hol a főpap fekszik. Juranics szép lassan az ágyához mene, két kézzel fogta meg rettentő szablyáját, úgy csapott le a főpap nyakára. Legördült a feje a szép zöld pázsitra. Gyilkost kiált a főpap inasa, de már suhan a Radivoj kardja: nem kiált ez többet.

A főpap mellett aranyos zofrán feküdt az Alkorán, egy bársony vánkoston. Fölvette Juranics.

— Legyen bizonyosság, hogy itt jártunk, mondotta.

Ám akkor Radivoj azt mondá társának:

— Ami szándékunk volt, azt végrehajtottuk. Utat vágunk a török táborban. Ne játszunk a szerencsével tovább, nem jó itt mulatnunk.

A többi sátrat mind elkerülték, végre kikerültek, jobb kézre elhagyták Almás vize partját, s nem nézik az utat: bátran mennek tovább.

Ám nem messze a tábortul háromezer tatár járta az istrázsát, ott volt a vezérük, Idriz is.

Ezek az istrázsák bezzeg észrevették a két vitéz vajdát, s: kimszi! kimszi! (ki vagy?) kiáltással rohantak utánuk. Mert bizony futott most a két vitéz vajda, neki az erdőnek, ahogy csak futhattak. Ihol, Radivoj már el is futott az erdőbe, de Juranics kívül rekedt, körülvették a tatárok.

— Juranics! Juranics! — kiáltott Radivoj, hogy nem látta társát. Hej, de kiálthatott, választ nem Juranics, csak az erdő adott!

— Juranics! Juranics! — kiabált Radivoj — hol hagytalak téged? Micsodás ebeknek adtalak prédául? Hol keresselek már és hol találjalak? Micsoda föld hátán nyomozzalak téged?

De nemcsak kiabált, legott vissza is ment, Juranicsnak ha nyomát találná. Nyomát nem találta, de hallott kiáltást, éktelen kiáltást s látta is már Juranicsot a tatárok között.

Mostan mit csináljon? Mit használ társának, ha ő is odamegy? Bizton ottan vesz el. Az oldalán szép aranyos kézív volt, melyet azon éjjel nyert a törököktől: gyorsan kiragadta nyíllal a puzdrából, a füléhez vonta — s röpült a nyíl, Szabaszot mellébe röpült egyenesen. Halva esett ez le társának ölébe, ezt meg a bal fülén másik nyíl találta.

Már hat tatár feküdt Juranics kezétől, de ím jön már Idriz: épp szeme láttára esik el két tatár. Kिरántja szablyáját s Juranicsra kiált:

— Mindnyájokért fizetsz te most egy halállal! De már ott Radivoj.

— Engem, engem, engem öljetek meg! — kiabál Radivoj, ne az én társamat! Én voltam az oka

azok halálának. Ez semmit sem mívelt. Mit is mívelhetne, mit árthat e gyermek a hatalmas hadnak?

De nem hallgat a kegyetlen tatár Radivoj szavára. Suhan a szablyája s hanyatt borul Juranics a földre: együtt száll el a vérével lelke tisztasága.

Mint egy szép virágszál, kit kegyetlen munkás nagy vassal lekaszál, avagy ha tövéből liliomszál kidül: leesett Juranics... S mint fene leopárd, ha elveszti kölkét, mérgét, fogát, körmét a vadászra viszi, dárdát halomba ront s ott veszti életét: ellenségre így megyen Radivoj. Csak Irdizt nézi ő. Fölvészen magára sok száz fegyverütést, nem törődik vele. Bosszút liheg melle. Már meg is találta a kegyetlen Irdizt s derékba szakasztá egy kemény csapásban, hajh, de ő maga is sok sebei miatt a földre borula. Társa mellett lelkét Istenhez bocsátá...

— Akkor éjjel, mikor szomoru véghez ért Radivoj s Juranics, Deli Vid a külső palotában, Zrinyi háza előtt, páncélban, sisakban leült egy ablakba s ott ültében mély álomba esett. Egyszer csak felugrott, mint egy eszeveszett, szaladott Zrinyihez s könybe borult szemmel jelentette néki:

— Uram, halljad szómat, elveszett Radivoj, elveszett Juranics!

Csudálkozva hallgatta ezt Zrinyi s mondta Deli Vidnek:

— De hát mert sírsz, mint egy kis leányzó? Tartsd meg könyeidet, nem illik te hozzád. S hol hallottad két erős vajdának kegyetlen halálát?

Deli Vid nem tarthatta sírását s mondá az urának:

— Ne csodáld szívemet, hogy keservesen sír, mert e kegyetlen hír igen átalverte. Nem mindenkör bír magával szívünk, ha elveszti, mit szerencse ígért. Leültem az elébb egy ablak közibe, hogy enyhítsem elmém gondolatját, s alighogy lehunytam fáradott szememet, elémbe jött a vitéz Radivoj. Fegyveresen láttam, mint amikor elment, de sok kemény sebben és bő vérhullásban. Száz helyen volt nyitva az ő vitéz melle, s még annyi seb az ő vitéz fején, sisak, oroszlanbőr lepve aludt vérrel. De más volt attul a Radivojtul, ki Abdulát fiastul hozta Szigetbe, s amellet sok fegyvert, mit töröktől prédált! Szólottam hozzája: Ki bánt így te véled, oh, te vitéz vajda? Ki ontá belőled ezt a megaludt vért, mely tested csunyítja? Nem így várt téged a mi urunk, nagy reménységben van Zrinyi serege is, hogy majd segítséggel jössz vissza Szigetbe. Nem felelt ő semmit, csak nézett rám búsan, szomorú szemével. Mégis csak megszólalt sok óhajtasomra s azt mondotta nekem nagy keserűséggel: — Míg Isten akarta, éltem én, Deli Vid, de, lám, most hitünkért meghaltam, Juranicscsal együtt. Im, előtted vagyok, én meztelen lélek, — testem a töröknél. Semmit se irtózzál én tőlem, Deli Vid! Velem leszel te is nem sok idő multán, mert néked is, uradnak is mártiromság lészen a jutalma. Azért a vitézségrül meg ne feledkezzél, ne rettenj meg a pogány töröktől, én erőért imádkozom néked az egek urához.

— Ezt mondta és eltűnt gyors szélként előlem. Mint egy könnyű árnyék a levegőégben. Hiába

futék utána, hogy megöleljem, kezem háromszor is esett a semmibe...

Alighogy végezte Deli Vid beszédjét, szörnyű láрма zúgott fel a várba a török táborból. Hej, volt nagy zöndülés, volt nagy kavarodás, mikor észrevették, hogy két vitéz mi kárt tett ő bennük. Imé, már hozzák is a tatár katonák vezérük holttestét. Fényes zászlajukat földre fordították, rettenetes zajjal urukat siratták, fegyverét és lovát maga után hozták. S tenger nép hullámszik a főpap sátránál s csudálkoznak, szörnyelkednek, hogy mit művelt két szál magyar vitéz. Viszik a hírt a császárnak, de nem mer kijönni. A sátorban siratja főpapját, bölcs Mehemetet...

Aztán a főpapot is, a tatár vezért is egy helyre vitték, testüket núbiai balzsammal bekenték s leereszték mindakettőt egy nem mély verembe.

Sírjuk fölött kiáltnak a hodzsák, biztatják a sereget, ne essék kétségbe. Űvölt a sok dervis, híjják a prófétát: segélje a népét!

TIZEDIK ÉNEK.

VÁNDORLÓ S KEGYETLEN A SZERENCSE, nem szokott egyformán hágni: vidám orcát ölt néha magára, néha meg háborgót. Semminek sem örül úgy, mint a változásnak. Éjjel és nappal, minden órában változik. Állandó csupán az állhatatlanságban, legfőképpen a hadi állapotban.

Lám, a szerencse eddig kedvvel mutatta magát Szigetnek, megtagadta természetét, de, hajh, már megváltoztatá a járását, nehéz pórázát elszaggatá nyakáról. Mindent, amit csak tudott: veszedelmet, háborút, ártalmas bűt, Szigetre hányt. Megsajnálta első ajándékát, méreggel bő forrású kúttá változott.

Bátor szívekkel a szerencse játszani szokott, de őket ez nem félemlíti meg: valamint a hajó kormányja tusakodik, küzd a tajtékos habokkal, úgy küzd a bátor szív forgó szerencsével. A félénkek szíve lágyul, kisebbedik a gonosz szerencsében, de nem lágyul, de nem kisebbedik Zrinyi Miklós szíve, de sőt növekedik, ha a rossz szerencsét, ha a veszedelmet öregbültni látja.

Ime, megégett Sziget városa. Ime, ledöntöttek az ágyúk egy bástyát. Készül az ostromra sok százezer ember. Látja mindezt Zrinyi — s nő a bátorsága.

Mint sívó ördögök várják a harci jelt a vitéz törökök. Kívánják, szomjazzák Zrinyi Miklós vérét. Az övével együtt a többi vitézét. Külső város, belső város a török kezében. Önként hagyta el ezt a szigeti bán. Így találta jónak. Hadd legyen a várban egész erejével. Ezt akarja megtartani a feje álltaig.

— — — — —
Kezdődik az ostrom. Megzendültek a trombiták, puffognak a dobok, lovasok, gyalogok rohanva rohannak — kezdődik az ostrom.

Ihol, a vitéz Demir khán, nyomában hatezer janicsár, a ledült bástyának vezeti seregét. Ahol meg Delimán, az erős, a nagyszívű Delimán, ő a kapura megy nyolcezer tatárral. Amott Ajgás basa. Háromezer arnóta, kétezer karamán, három-ezer cserkesz — mind az ő nyomában. Lajtorjátat visznek, reneteg lajtorját.

Állott pedig a vár piacán Zrinyi, aranyos dárda a kezében, mögötte a vitézei, lelkesen hallgatják biztató szavait . . . És ott áll már a ledöntött bástyán Radován Andrián száz gyalog vitézzel. A kapunál Bot Péter áll: száz éles kard villog háta mögött. És Deli Vid! Azon a bástyán áll, hová Ajgás basa lajtorjátat készít. A szomszéd bástyán áll Novákovics Iván. Így várják a törökök ostromát: karddal, bátor szívvel.

S im, egyszerre kiomlik a sáncbul a rettentő sereg: ki csákányt, ki baltát, ki szablyát visz az oldalán, ki meg hirtelen halált: puskát a hátán! A mély árok vize nem állja útjokat, csak a térdökig

ér: jóval elébb útnak eresztették. Ami vize maradt, azt is lenyomtatták szalmával, vesszővel, mehetnek előre, nincs, mi visszatartsa. S jön legelől Demir, dárda jobbkezában, pajzs a balkezában, fején rárótoll leng, mellén páncél ragyog: halált s veszedelmet hoz ez most Szigetnek! Bátran indul az ároknak, a társai hullanak mellőle, de nem gondol velük. Mellette, fölötte sűrűn jár a golyó — ő nem gondol vele. Kézzel, szemmel, haragos torokkal biztatja társait s rohan mind előbbre, s mikor ér a ledöntött bástyához, ahol a nyitott fal Radovánt mutatja, mint a mérges sárkány, mely a prédát közel látván, készíti a körmét, torkát, élesíti szörnyű fogát, úszik a méregben — és felfujja magát: így Demir khán, ballag s hallgat kegyetlenül, fojtogatja a méreg a torkát, egy szót sem ereszt ki, csak bőmből magában, s dárdájával átalveri Poki Gergelyt. Ottan mindjárt ledőlt Poki Gergely, kicsorgó vérével elszállott a lelke; de meg is volt legott az ő temetése: kétszáz megölt török fedte be a testét! Mert ihol Radován egymaga negyven janicsárt rakott rá halomba. Medvei Benedek levágta Testoglint, azután Operkát és még tíz muzulmánt. Ki-ki megtalálja méltó ellenfelét. Orosztoni Péter levágja Szaladint, viszont Orosztonit megöli Demir khán. Benavir, Ramadán, Huszain, mind derék vitézek s mind halál fiai. De haláluk már meg van bosszúlva: Huszár, Balázs és Gerdei lelke égbe szállott. De áll még Radován, nehéz dárdájával halált osztogatván. Mind feléje törnek a java vitézek. Achmedán aga jut hozzá elsőnek. Nagy magabiztában rákiált keményen:

— Ismered-e, gyaur, a vitéz Achmedánt, aki a testedet föld alá fekteti?

Két kézzel vág Radovánnak, de Radován pajzsa felveszi a csapást s csak ennyit mond: én pedig Radován vajda vagyok, — és reá csap kegyetlenül. Achmedán aga földre dől. Halva dől a földre.

Hát Demir khán? Haj, nézd őt! Hullanak előtte a magyar vitézek. Elesett már Haszanovics. Követte Penezics. Halva fekszik ő előtte Hajdu Mátyás, mellette Nagy Máté. Amerre lép, halál jár a nyomán. Ezt cselekszi Radován vajda is. Pirim, Buluk basa s tíz más török fetreng a vérében Radován kezétül.

Összekeveredett török és keresztény, kegyetlenül vagdalkoznak, s azt hinnéd messziről, leszakadott az ég: ki félholt eleven kiáltja a társát, ki retten-tőn jajgat földre döntve, átok és szidalom, jajgatás, üvöltés összekavarodik.

Ott fekszik a holtak között vitéz Szlamenovics, noha még eleven. Eltörött a lába. Átkozza a pus-kát: ez okozta vesztét. De ha lába eltörött is, megvan még a karja, a két erős karja, Terhát agát lerántja magához, a dárdáját mellébe taszítja: hol-tan dől le mellé! De az ő perce is megvan már számolva. Jön Demir khán, gyengülő karjával csapást mér rája is. Hej, mit gondolsz, derék vitéz? Nagyobb erő kell ám Demir khánnak! Im, a csapást elhárítja s Szlamenovics fejét serényen levágja...

Ott fölötté találkozik össze Demir khán s Radován! Mint két oroszlán a préda fölött, úgy megy össze a két erős vitéz, haragos láng a szívükben,

kemény fegyver a kezükben. Elsőnek Demir khán csap szablyával Radovánhoz, de fölveszi ez pajzsával, s mindjárt vissza is csap. Hajh, eltörik a szablyája, ott áll fegyvertelen s tehetetlen nézi, hogy Demir khán a sisakját legott ketté vágja. Ám Radován, bár szédült a feje, nem ijed meg, befödi magát pajzsával, úgy jut Demir khán kardja alá s nagy hirtelen oldalba ragadja. Használná a kardját, de nem használhatja, szabadulna Radovántul, de nem szabadulhat, mit tehet Demir khán? Birokra kél Radovánnal. Hányják, dobják egymást imide, amoda. Vigyáznak erősen, meg ne botoljanak. Demir khán Radovánt magához szorítja, így tesz Radován is.

Mint mikor a medve mézet szagol s utána másztában leesik a fáról, s körmével, fogával tépi a fa héját szörnyű haragjában, de hiába tépi: így járnak most ezek egymás körül, halálos haragban. Mint a hótól dagadt vízár, úgy megdagadt Demir khán haragja, de dagadhat: nem enged Radován. De hajh, készülj a halálra, jó Radován vajda! Fonják immár a kegyetlen Párkák életed fonalát. Utolsó fonalát. Mihaszna nagy erőd — hátad mögé került a kegyetlen halál. Hátulról csapott rád egy nagy nehéz dárda. A Durak dárdája.

Ledült szegény vajda a fekete földre . . . Ledült, de magával rántotta Demir khánt. Félholtan is marja ellenségét, míg a lelke el nem hagyja szegényt.

Láttál-e ledülni büszke tölgyóriást? Így dült le Radován. Így fekszik ő holtan Demir alatt . . .

És fölkele most a rettentő Demir khán s tört, rontott

előre, halált osztogatva. Már nem állják útját, szaladnak a vajdátlan vitézek, futnak ide-oda, mint kicsiny gyermekek. De ihol jön Dandó száz szablyással, a futókat megállítja s újabb gondot szerez Demir khánnak! Száz szablyás! Mit gondolsz, jó Dandó? Kevés segítség ez. Öregebbet hogyha nem hoz Zrinyi, elvész Sziget: kétezer török van már a bástyán belül. A dült bástyán belül. Sok ezer ütést vesz föl Dandó pajzsra, számtalan törököt fektet le halomba, óriásként gázol a török vérében, de im, Delimán már a kapuhoz jutott, kezében a dárda tölgyfához hasonló, de hasonlíthatom hajóárbochoz is. Bot Péter fogadja a rettentő vitézt, s nagy bátorságában megnyitja a kaput, úgy áll elejébe a nagy Delimánnak. Megvetetted a törököt, na, most lásd, Bot Péter, kivel állasz szembe. Ime már levágott előtted Delimán tizenkét jó vitézt.

Tizenkét jó vitézt egymaga Delimán. De Bot Péter nem marad adósa. Im, ledült előtte Murtuzán nagy sebben. Utána Pechliván, Bichir és Sabán is. S nézd Badankovicsot, hogy gázol a vérben! Most éppen Embrulah következik sorra, kedves fia Nezer Cselebinek. Fegyvere aranyos. Fezében a kápa szkó-fiummal varrva. Cifrált jancsár-puska mind a két kezében. Kemény bagdadi kard fityeg hüvelyében. Szerető szolgálja volt ő a Muzsáknak. Rakva volt elméje minden tudománnyal. Gyönyörűen játszott kobzon és gitáron. Szégyent tett az énekével a fülemilének. Oh, szegény Embrulah, mért nem kerülted el a szigeti várat! Lám, reád tör Badankovics, ki medvénél kegyetlenebb, rád tör nagy

erővel. Cifrált janicsár-puskádat hiába lőtted ki: nem találta a horvát leventét. Ő meg téged kikap a társaid közül, mint a saskeselyű a hattyúmadarat, hóna alatt viszen téged, gyöngé prédát . . .

Fut már Badankovics, fut már Embruláhval, kinek vékony torka segítségért kiált . . . De fut Delimán is Badankovics után, ez meg, hogy ezt látja, szablyája élével felnyitja szép torkát a török gyermeknek, kinek énekétől mezők és ligetek oly sokszor zengettek . . .

Most megállott Badankovics s úgy várja Delimánt. Hiszen ha megállt, halálára állt meg. Mint a sebes mennykő, úgy röpült reája Delimán dárdája — elszakgatta Badankovics Ivánt.

— Megrontád a világ nagy gyönyörűségét, — kiáltott Delimán, — én meg életedet elveszem érte!

Reálépett a testére, azután kihúzta belőle dárdáját, s a nagy dárda nyomán patakban folyt a vér, Badankovics vére.

Eközben Bot Péter ugyancsak megbánta vakmerő próbáját. Nem merte megvárni Delimán haragját, visszafutott a várba, vitte a hadát is. Mire visszavitte, a kapuhoz érkezett Delimán. Hasonló volt ő most a víznek árjához, mikor az bőven hoz fővenyt, fát, gyökeret: rettenetességet s kárt hozott kezében. Elesett mellette sok számtalan tatár, de nem gondolt ezzel. Nem fél az ő szíve, sőt a veszedelmek még jobban növelik szíve bátorságát.

A kapu fölött volt egy kis fatorony, azt Ali Kurt lerontá ágyúbul s épp Delimán előtt omlott

le a torony, a toronnyal együtt sok jó magyar vitéz. Ki hanyatt, ki talpra, ki szájára esett; kit nehéz gerenda holtan lefektetett; kit maga fegyvere mellbe sebesített; kit rettentő esés halálba kergetett. Huszan álltak a kis tornyon s kettőn kívül a többi ott veszett. Szvilojevics Antal volt az egyik, Klizurics Miklós a másik, akik talpra estek. Klizurics, mikor látta, hogy sok ezer török közé esett, mint a dühös erdei vad, ha véletlen vadászok közé jut s kemény szívvel megyen fegyvervégre, bái jól tudja, hogy ez lesz halála: így e vitéz is, pajzsát feje fölé tartva, arra rohan, hol sűrűbb fegyvert lát. Balkezében paizs, jobbkezében pallos — így megy a halálba. Ellenben a másik gyors lábában bízik, nagy futásnak ered, kapdos a bástyához, azon erőlködik, hogy fölmásszon rája. De megkésétt szegény. Im, már ott Delimán, lábát megragadja, visszarántja onnét s vele nagy falt szakaszt.

— Azt vélted, gyorsabb vagy én nálam, hitvány eb! — kiáltott Delimán, s legott meg is ölte.

A kapu mellett állott Badankovics Milosz s másfelől Hervoics. Mint két magas tölgyszál úgy állottak ottan. Kiváltak messziről a többiek közül. Ezek esztelenül — mit gondoltak, mit nem, a kis kaput megnyitották. Úgy okoskodtak, hogy csak keveset eresztenek ott be, a többit kiszorítják, ezeket meg itt bent levágják. Így gondolták, de nem így történt, mert egymás fején, hátán tódult be a török. Hej, megijedett Hervoics! Nagy gyorsan a kapunak dőlt, betette, bezárta. Bizony, ha bezárta, be is zárta az oroszánt a bárányok közé. Mondjam

vagy ne mondjam, ki volt az oroszán? Delimán, a tatár király, vitézek vitéze! Hogy meglátta Badankovics Milosz, nekibízta magát, rohant Delimánnak, messziről kiáltva:

— Nem Krim ez, Delimán! Nem a hazád földje. Szigetvárában vagy, itt lesz a halálod. Megfizeted mostan az öcsém halálát. Ihol ez a dárda!

Mint a könnyű menyét, elugrott Delimán, s Daust basa mellét szaggatá a dárda.

— Illőbb, hogy te kísérd öcsédnek a lelkét, — válaszolt Delimán. — A pokolban még utólérheted.

És suhant a kardja, nagy azimi kardja s Badankovics lelke kiröpült legottan.

Kilenc tatárt ölt meg Hervoics mellette, de Delimán őt is megölte kardjával, azimi kardjával...

S most egyedül állott Delimán a várban. Aki társa bejött, egy szálíg elesett. És a szíve mégis oly bátorságban volt, mintha állott volna a török táborban! Sem szaván, sem kezén, sem bátor személyén nem látszott félelem. Ő csak ment előre, egyenest, mereven, tiporta, gázolta, ölte kegyetlenül, ki elébe állott.

Futnak mind előtte. Mint a lángot úgy kerülík. S hogy egyedül maradt, azzal nem törődik, nem is veszi észre, csak rohan a futók után, üt, vág kegyetlenül.

Ám amikor meghallották ezt a vár piacán, hogy Delimán berekedt a várba s egy szál karddal mi nagy kárt tesz, Alapi Gáspár meg Stipán vajda nyomban elejbe sietnek. Csak ekkor vette észre

Delimán, hogy egyedül maradt, — mit tehetett, haraggal megfordul, de most sem szaladott, csak lassan ballagott. Nyomában mindenütt a fegyveres tömeg. Egyik utána lő, másik meg felülről tüzet s vizet hány rá. Hej, hányszor megfordult! De szégyelli, hogy hátat kell mutatnia! Vissza-vissza fordul, lép is egyet-kettőt, de végül is győz az esze, megy a kapu felé. Ott leüti a nagy vaslakatot rettentő öklével, kirugta lábával a nagy, nehéz kaput, így ment ki a várbul, át a felvont hídon . . .

Míg ez történt, Ajgás basa, lajtorját támasztott annak a bástyának, hol Deli Vid állott, s közben sok ezer janicsár tört a bástya felé: senki sem állhatott meg a sok lövéstül. Ám a tudós Csontos Pál most sem aludott! Bőven felelt nekik porral és ágyúval, szurkos koszorúkkal és tüzes labdákkal. Háromezer török hullt rakásra itten, de hiába hullt el, nem jutottak a bástyára. Ellenben, ahol Demir khán haladott előre, mindég csak előbbre, rontott, bontott, vesztette a népet, Dandó körül fogyott a nép, reménysége foszladozott . . . Ne félj, Dandó, ne félj, jön már Zrinyi Miklós, nyomában két sereg. Vaskemény kezében tündöklük a dárda.

Reszkettél-e, Demir khán, amikor ezt láttad, mint nyárfa levele? Te magad mondtad a török császárnak, hogy reszkettél, mint a nyárfalevél s hogy arcodon nem volt igen sok vér. Te magad mondtad a harc vége után.

Egymaga száz törököt vert le Zrinyi Miklós nehéz dárdájával. Ott fekszik előtte Balbozán és Bilal; Réz,

Kurt, Ali, Behludi Szal, Kaszum; Szulfikár, Sziausz, Pirkuch, Porka Alfal. Mint vízi óriás, úgy gázolt a vérben. Hentereg sok török a maga sebében. Futva fut a török. Ki utat nem talál, bástyán ugrik alá s Demir khán hiába küzködik magában, elragadja a futó áradat. Kiálthatja: megállj! nincsen fogamatja. Futnak a törökök s mint tűz előtt a nád, úgy hullnak, pusztulnak s szaladva szaladnak. Pornál s füstnél nem látsz itt egyebet, kavarogva, kovályogva rohan a szél vele s jajgatva omlik le a szaladó pogány.

Láttad-e a halált a falon leírva, mi rettenetesen hordozza kaszáját? Mint fű kasza előtt, hullanak halomba a futó törökök.

Zrinyi, ő, Zrinyi ad az egész seregnek szívet, bátorságot. Ő ad hatalmat. Ő mellette soha senki kárt nem vallott. Szívvel kíván mellette mind harcot!

... S mint a kölykeihez hű nőstény oroszlán, ellenét elűzvén, megtér barlangjába, így tért meg Zrinyj is az ő szép várába, az ő fiaihoz, az ő vitézihez.

Ezek pedig vigadnak körüle, mint oroszlánkölykök. Vigasságban vannak, hízelkednek neki. Dicsérik az Istent. A seregek megbontó Istenét.

TIZENEGYEDIK ÉNEK.

VESZEDELEMBE DÖNT a bosszúság még állhatatos szívét is, nemhogy a határozatlant. Ha ment lehetne ettől némely ember, jobbat nem kívánhatna Istentől. Példa rá Delimán, kinek, hogy megtért a harcból fáradtan, aludt vértől, portól lustosan, a szíve még jobban égett a bosszúságtól: igen szégyenlé, hogy kifutott Szigetvárból.

— Mit mond majd most nékem Rusztán bég, — emésztődött magában — ha meghallja az én szégyenemet? Mit tart felőlem a császár, ha megtudja ezt? Hej, elvesztettem minden jó híremet, mert az ellenséget nem vártam meg arcul! Látták a hátamat. Látták szégyenemet. Hová kívánhatom tovább életemet? Most lesz csak mezeje az irigyeimnek! Most nyílik meg nyelvök a gyalázásomra. Hiszen nem futottam a gyaurok előtt, de egy hadi felhőt magam nem tarthattam. Vitézségemnek próbáját adtam, úgy jöttem ki onnét. Vértót, holttesthalmot, füstölgő üszöget hagytam magam után.

Így törődött, emésztődött magában Delimán s ím, gonosz csillaga éppen akkor hozta elébe Rusztán béget, aki nagy kevélyen így szólott hozzája:

— Azt hittem, Delimán, hogy kötözve hozod

Zrinyi Miklóst, mint ahogy fogadtad. Lám, úgy-tetszik, hogy akarva elszalasztottad ezt. Jól van, hős Delimán. Én hazudtam tehát s igazat te mondtál: levágtad a gyaurokat egyetlen csapással. Csak azt bánom, hogy hamarabb futottál ki, hogysem amely lassan Szigetbe ballagtál.

Tűz nem lángol, puska nem durran, villám nem villámlik oly szörnyű hirtelen, mint amely hirtelen haragra gyulladott a Delimán szíve. Haragra gyulladott, a kardjához kapott — védjed magad, Rusztán! Kardot rántott Rusztán bég is, védte magát, de Delimán úgy rácsap háromszor, hogy holtan terült el a nagy császár veje.

— Ihol, holt eb, a krimi bég, kivel csufolódtál!

Hej, lett a táborban szörnyű riadalom! Kiabálnak, ordítóznak, össze-vissza szaladgálnak, de Delimán ügyet sem vet erre, békével belépett az ő sátorába.

Maga a császár is kijött a sátrából, hadd lássa, mi történt. Megölték a vejét!

— Ki cselekedte ezt? — mennydörög a császár.

— Oh, felséges császár, szól Kaszim kapidzsi (a főajtónálló), mi haszna, hogy te császáruk vagy. Lám, Rusztán bég, dicső vejed, meghalt ártatlanul. Meghalt magad fegyverétől, melyet a gyaurre hoztunk! Megölte Delimán, aki nem fél sem Istentől, sem te tőled, oh, hatalmas császár! Ez a kevély tatár hogy gyalázott minket minap a tanácsban s mi hiában panaszkodtunk néked. Ime, ez a vége: vejedet megölte. Oh, felséges császár, azt mondom én néked: uraság, kegyelem mind haszontalanok,

ha oszlopuk nem a becsület s félelem. Rossz jövődöt mondok a te fejedre is, ha büntetlen él tovább Delimán.

Még többet is akart szólni a főajtónálló, de közben Demir khán hozzájuk érkezett, leintette nagykemény intéssel a főajtónállót s mondá a császárnak:

— Győzhetetlen császár, jusson az eszedbe, kicsoda Delimán. Ne feledd, hogy ő is nagy úr és nagy vitéz a maga földjében. Ne feledd, ha egy is a bűn, nem egy a büntetés országló embernek. Más mértékkel mérjed az ő büntetését. Néhol a büntetés ártalmasabb, hogysem a gyenge megintés.

Mondotta a császár:

— Rossz tanácsot adtál énnekem, Demir khán. Nincs szebb s jobb az igazságnál, amely egyforma mértékkel mér minden embernek. S mit gondolsz, mit használ nékem a császárság, ha büntetésem csak nyomorultakra száll? Hát én megmutatom, hogy mi az igazság. Delimán nagy bűnét büntetlen nem hagyom.

Hogy látta Demir khán a császár nagy dühét, nem mert szólni többet, gyorsan elsietett kedves barátjához, a nagy Delimánhoz. Elmondotta néki, mit a császár mondott.

De Delimán mosolyogva hallgatta Demir khán szavait. Mosolyogva, de a mosolyába lángot, mérget kevert, s mondá Demir khánnak:

— Hát kinek tart engem e megaggott, ez esztelen császár? Rabja vagyok tán, mint a többi muzulmán? Avagy tán a nyelves Rusztánnak néz engem? Majd meglátja, nem vagyok az, a maga kárával.

Úr vagyok én, khán vagyok, akár csak ő maga, a nagy török császár! Hát jöjjön ő maga, fogjon el engemet s vitézi fejemet vegye büntetésül. Hát fojtson meg, ha mer. Bizony, csuda tragédiát készít elméjében a megaggott császár, amin majd nevethet a nagy Zrinyi Miklós!

Ezt mondá Delimán s gyorsan tegyverbe öltözött, kezébe vette rettenetes dárdáját, de közben belépett Ajgás is, Halul is, e két jó barátja, hogy enyhítsék Delimán haragját, csendesítsék szíve háborgását.

— Oh, hatalmas vitéz! Oh, mi tisztességünk! — így szólt Ajgás basa — jól ismerjük mi a te vitézségedet. Tudjuk, hogy előtted nincsen lehetetlen. Kardod előtt, tudjuk, erőtlén mindenki. De ne adja Isten, hogy az rontson minket, hogy az vonjon kardot mi ellenünk, ki után mennünk kell, kitől remeg a mi ellenségünk. Mondjad, mit akarsz te mostan cselekedni? Meg akarod fertőztetni a kezedet törökök vérében? Semmivé tenni tán nagy Mahomet hitét? Gyönyörűséget akarsz a gyaurnak szerzeni? Ah, ne tedd ezt, az Istenre kérlek. Nincs haszna itt a kegyetlenségnek. Mutasd meg szívednek szépségét: engedj annak, kinek mindenek engednek. Menj el a haragos császár szeme elől, míg haragja múlik, míg lecsendesedik. Nem mondja azt senki félelemnek, de sőt inkább mondja okosságnak. Itt leszünk mi a te barátaid s megeljük a módját visszatérésednek. Majd titkon elleszel valamely városban, míg hírt adunk néked.

Meglágyult a szép szavakra a vitéz Delimán, haragja lecsitult s mindjárt útrakészült. Elbúcsuzott

a jó barátoktól, felült a lovára (Dumán volt a neve) s egy hű emberével elindult legottan.

Hát elment Delimán. De Demir khán nem tud nyugodni, szíve nyughatatlan, elméje háborog, folyton Deli Vidre gondol. Deli Vidre, kinek megígérte, esküvel ígérte, hogy visszatér, amint lehet, a megkezdett s félbeszakadt harczra. Mindidáig nem lehetett. Hol ez, hol az volt az akadály. De már nem vár tovább. Furdalja a szívét, nincsen nyugalma, amíg Deli Viddel nem áll újra szembe. S merthogy meg is kapta már a hitlevelet a török császártól, átaladta egy követnek s nyomban útnak eresztette. Szóval is megmondta:

— Hallod-e, te követ, mondd meg Deli Vidnek, nem feledtem el őt. Ihol, a hitlevél, ne féljen senkitől, jöhet a mezőre, csak engem talál ott. Rajtam mutassa meg, van-e vitézsége. Ő is meglátja, mit tud Demir keze.

Ment legottan a követ Sziget vára felé, jó messziről integetett, hogy követségben jár, s hogy odaért a vár alá, nyílt a kapu, beereszték, s hogy belépett megkérdezte: merre van Deli Vid? Mindjárt megmutatták, eléje vezették, tisztelettel fejét hajtott s mondá, amint következik:

— Deli Vid, Demir khán hozzád küldött engem. Azt üzeni neked, hogyha te vitéz vagy, jer ki a mezőre: ott van a te helyed. Megismered ottan a Demir khán kezét, mert halálos bajra jön ő te ellened. Nem lesz ott néked más senki ellenséged, csak maga Demir khán: ihol, a hitlevél.

— Várj! — mondá Deli Vid, s arca, szeme lángolt. Ment nyomban Zrinyihez, s esedezve kérte: eressze ki harcra. Le kell számolnia a vad Demir khánnal.

Mondotta a nagy bán:

— Nem örömet teszem, legjobbik vitézem, de vissza sem tartlak. Eredj hát, Deli Vid. Jó hírrel térj vissza.

Mint egy keselyű sas, kinek orra, körme fegyveres és horgas, úgy jött ki urátul a vitéz Deli Vid. Teste körül csillog mindenütt fényes vas s fejében sisakja haragosan tollas . . .

— Eredj az uradhoz, — így szólt a követnek. Mondd meg neki, mi van Deli Vid kezében. (Dárda volt kezében.) Várjon reám, közel a patakhoz, hol először vívtunk.

Elment a követ, megvitte urának az üzenetet, annak pedig csuda gondok folytak be szívébe. Fohászkodott a nagy Mahometnek, ötven tinót vágatott a szegényeknek, hogy szerencsét kérjenek Istentől. És adott sok pénzt talizmánoknak és der-viseknek és mindenfelé a szegény embereknek. Istentelenebbet nem látott a nagy ég, milyen Demir khán volt s lám, hogy közel jutott a veszedelemhez, meglágyult a keménysége. Késő, Demir khán, késő! Most teszel jót, mikor előtted a forgandó nyavalya? Jót tegyen az ember mindenkor egyformán, ha Istentől jutalomra számít!

Mialatt a két vitéz harcra készült, Zrinyi Miklós sem tétlen. Készült ő is, nehogy törbe ejtsék legjobbik vitézét. Nem bízott ő a pogányban. Ismerte a csalárdságát.

Im, megnyílt a vár kapuja, indul Deli Vid, a

kapuig Zrinyi elkíséri s ott kétszáz szablyást ad melléje, hadd kísérjék s ha a török csalárdságot forral, torkára forrasszák.

Mint a gálya a tengeren, melynek sok vitorlája lebeg a lebegő égben, úgy megy a szablyások előtt a vitéz Deli Vid: forgószél forgatja rengeteg strucc-tollat Deli Vid fejében, s a nagy nehéz dárda forog a kezében.

Jön másfelől Demir khán is, tüzes méreg a szívében, utána nagy sereg, szpáhi és gyumlia, ezer-ezer ember, és hússzáz szerecsen, kiknek a vezére vitéz Amirasszen. Maga a császár is, a nagy török császár, ott áll egy dombtetőn, onnét tekint alá. Onnét nézi, várja, mit művel most a szerecsen s a keresztény vitéz. Ő már Deli Videt halottnak tekinti: elhitette vele a kevély Demir khán, hogy föld alá teszi a Deli Vid fejét.

Jöttek a vitézek, mind közelebb jöttek s Demir khán szólott elsőnek. Nem szó volt ez, de kiáltás, haragos kiáltás, gúnyoló leszólás.

— Egészséggel, Deli Vid, horvát levante! Mért jössz ilyen későn?

Mondotta Deli Vid:

— Nem jöttem én későn. Most üzentél, hát most jöttem. De tán Isten megengedte érnem, megbánod idején, hogy kihíttál engem.

Azt felelte erre a kevély Demir khán:

— Hallod-e, Deli Vid, nem tudod, mit beszélsz. Talán bizony holtnak vélsz engemet? Látom a kezeden, látom a lábadon, mely igen félsz tőlem. Méltán félhetsz, vitéz. Lelked pokolba vész.

Mondá most Deli Vid:

— Pogány eb, nem pokol az én lakóhelyem. De elég a szóbul. Nem jöttem én disputálni véled. Azért jöttem, hogy váljék meg, mit tudunk mi ketten.

Ezt mondván Deli Vid, nagy hirtelenséggel reá-rugaszkodott, hogy alatta a föld meg és megreszketett. Mint a villám, villant a dárdája, zúgott a lég — hej, ha talál ez a dárda! De Demir khán gyorsan félreugrott, ám nem oly gyorsan, mint a sebes dárda, mert a páncélt megszagatta. Csak egy szempillanat, ím, Demir khán kiszakasztja páncéljából Deli Vid dárdáját s már repült is a magáé, de nem tett kárt Deli Vidben: megakadt a pajzsban.

Kardot ránt most mindakettő, hej, hogy hányják a tüzes szikrákat! Néha összemennek, néha eltávoznak, mint ágyúból kilőtt tüzes labdák, melyek a levegőben összetalálkoznak — így a két vitéz is. Lángot fúj. Demir khán, Deli Vidnek nem ad nyugodalmat, de Vid sem aluszik, forgatja a kardot, villámot cikázik minden fordultában. Más fogást kezd most Demir khán: talpra emelkedik, magasra nyújtózik s úgy csap Deli Vidre. Mintha mennykő csapott volna Deli Vid fejére, porrá törött a sisakja, csakhogy le nem esett, de a karja már leereszkedett...

Hej, lett öröm a török seregben! Azt hiszik, már vége Deli Vidnek. Ujjong a törökség, búsul a magyarság, de öröm is, de bánat is korai volt: ím, megéledett Deli Vid, megragadja szablyáját s kettévágja Demir khán paizsát. Ezzel a csapással megsérti oldalát, második csapással eltöri sisakját,

s most már nem hagy nyugtot, ujtton megújítja nehéz csapásait, — nézzed, nézzed, hogy remegnek a törökök: vége Demir khánnak!

Bizony, ez lesz vala a végső órája a nagy Demir khánnak, hogyha megtartaná hitét a muzulmán. De ő nem tartja meg sem hitét, sem szavát. Ihol, most is megszegte esküjét!

Mert Amirasszen, mikor látta, hogy Demir khán lankad, imigy kiált nagy felszóval a török seregnek:

— Nem fogja a szégyen vitéz szíveteket, hogy ennyi seregért teszünk fel egy lelket? Letettük tán régi emberségünk? Vagy nem győzzük számmal a gyaur ebeket? Alig van százunknak egy-egy ellen-ségünk, mégis nézzük a csúfos bajvívást, s nagyobbra becsüljük magunknál ez ebet! Ne lássák meg soha Szigetet ez ebek, akik Deli Viddel harcot nézni jöttek. Vágjuk le egy szálig, vissza ne térjenek, mi bosszúságunkra ne kérkedhessenek!

Ezt mondotta Amirasszen s azzal megfordítá jó Karabul lovát, utána a sereg, hűszszor száz szerezsen s Deli Videt hátbul megtaszítá.

Hogy látta ezt hős Deli Vid, mit gondoltok, megfélemlert? Nem félemlert, noha látta a halálos veszedelmet. Balkézzel megkapta Karabul fékszárát, jobbikkal a kardját magasra emelé s kettévágta legott Amirasszen nyakát — feje nélkül zuhant le a földre.

— Pogány eb, a hitedet megszegted, — kiáltott Deli Vid — de megver az Isten: kezembe adja még a te életedet!

Nem felelt Demir khán, nem is felelhetett, mert maga is összekeveredett a szerezsenekkel. S mit is

felelhetett! Szégyellette ezt a dolgot. Nem az ő műve volt. Nem kedvéből történt. Kiabál a katonáknak, de azok nem hallják: immár összegabalyodtak a kétszáz vitézzel, kik Delivel jöttek.

Mikor Amirasszen leesett a földre, Deli Vid a Karabulra ugrott s kegyetlenül halált osztogatott. Hullnak a törökök, hullnak a magyarok, de Deli Vid sérthetetlen, nincs, ki vele szembeszálljon. kardja elé álljon.

Ámhogy látta Zrinyi, mit művelt a csalárd török, nosza gyorsan, ötszáz karddal kirohan a várbul. Fergetegként rohan s amint látják száguldását, rettentő rémület száll a törökökre. Szaladnak előtte igen képtelenül. Senki sem gondol társára, mindenik gondol magára.

És Deli Vid? Már a kardját nem használja, oly szorosra szorult a török seregben. Látja, nincsen menekvése, elsodorja az áradat. De hirtelen nagyot gondol: leveszi a kápát egy török fejéről, azt tollas-tul a fejébe teszi s együtt szalad a török sereggel. Futva fut a török sereg, nyomában a nagy bán, mint vitorlás gálya a nehéz árbocát, úgy viszi dárdáját s folyton kiabálja: Deli Vid! Deli Vid!

Nincs felelet. Deli Vid nem hallja.

— Hol vagy, édes szolgám, Deli Vid, hol vagy te? Élsz-e? Vagy meghaltál? Felelj meg, hogyha élsz!

Nincs felelet. Deli Vid nem hallja ura kiáltását. S ím a nagy bán szeme könnyel telik, száguld jobbra, balra, üt, vág kegyetlenül s folyton kiabálja: Deli Vid! Deli Vid!

Nincs felelet rája.

Most már hitte Deli Vid halálát. S mert ezt hitte, szíve nagy keserűségében a futó török után rohant, egymaga közéjekeveredett. De ki tudná leírni azt, mely rettenetes harcot kezdett Zrinyi? Ki tudná leírni, miként hullott a pogány előtte? Mint a szalma a tűz előtt, oly hirtelen hullott. A főajtón álló vala a legelső, akit földre döntött halálos csapással. Követte Balbazán, Pirkuch és Kahrina — maga vérét, lelkét mind fővénybe nyalja.

Kegyetlen halálként járt holttestek között, mint tengerben kőszál, úgy gázolt a vérben. Senki sem mer elejébe állni, bajvívóra sehol sem talála. De ím mégis akadott egy: Olind bég a neve. Ez szégyelli a futását, a nagy bánnak fordul, össze-csap övele, de egyenetlenül — halva dül a földre, Zrinyi pedig tovább rohan nagy kegyetlenül. És levágja Hajdárt, Mussát, Bajazetet, nagytestű Murtuzánt, nagyfegyverű Rechepet. Végül elcsapja Ajgás basa fejét — nagy sötét felhővel befödi életét...

TIZENKETTEDIK ÉNEK.

NAGY ZENDÜLÉS TÁMADT a török táborban a pusztulás láttán, amit Zrinyi művelt. Im, elesett Olind, Idriz, Ajgás basa és sok-sok kapitány. Török, tatár, szerecsen seregek fej nélkül maradtak. S nem esett el, de bujdosik a tatár Delimán, — ki tudja, merre jár. Gyakor sóhajtas, suttogás zúg át a táboron, siratják a vezéreket s nehezedik nagy gond a szívükre: látják a pusztulást, a nagy veszedelmet. S mikor leszáll az est, összegyűlnek törökök, tatárok, géták, szerecsenek, háborog a lelkük, indulatos szókat szólnak a császárról.

— Ugyan, szólt Deriel, hát vakká kell lennünk? Bekössük szemünket a magunk vesztére? Tisztesség-e vajjon, ha bolondok vagyunk s vérünk hullásával tiszteljük a gyaurt? A császár megaggott az ő elméjében. Vakmerőségében megkötötte magát, erővel be akar menni Szigetvárba, ha egyetlen török sem marad életben. Vezéreket, basákat, kemény vitézeket Zrinyi kardja megemészté. Sok ezer muzulmán fekszik ő mellettük, hollók és keresztény ebek prédájául. Megmozdult-e ezen a nagy császár szíve? Hullatott-e könnyet legjobb vitézekért? Nem hullatott, de még inkább megkegyetlenedett —

örömet nem bánja a mi elvesztünket. Lám, a magyar király nagy haddal jó reánk és Szulimán szultán sátrában üldögél ravasz főpapjával s mi állunk fej nélkül. De elfelejtenénk minden kárunkat, csak előttünk látnánk a vitéz Delimánt, sem magyartól, sem némettől szívünk nem rettegne. De ki tiltja nekünk, hogy ne hozzuk vissza?

Mind, akik ott egybesereglettek, elválaszták követül Derielt, hogy induljon tízezer emberrel s valahol találja, hozza el Delimánt. Ám hogy hírért hallá a nagy török császár, mire készülődnek az ő táborában, okos szívében igen megkeseredék, látván, hogy a méltóságát rontják a közrendek.

— Lám, lám, kesergett magában a szultán, mely forgandó a nép indulatja. Jó kedvet mutat ma, ha állapotja jó, s hoinap már a kedve haragra változik. Mit neki méltóság! Lába alá nyomja. Im, mit forral én ellenem. Visszahívja ellenemre Rusztán bég gyilkosát!

De lassankint elnyomta haragját, lelke háborgását a nagyeszű császár.

— Jobb lesz, ha nem tusakodom velük, — mondotta magában. — Magam küldök Delimánért s a méltóságon nem esik így csorba.

Ezt gondolta a nagy császár s ezt is cselekedte. Ferhát béget szemelte ki, őt küldötte Delimánért, s a nagy zenebona szépen lecsendesült.

— — — — —
Volt pedig Delimán Nándorfehérvárban, erre húzta szíve, mert itt volt Kumilla, császár szép leánya, ki szeretet nélkül lett Rusztán hitvese... Kumilla járt

elméjében folyton a bús Delimánnak. Az ő szeme volt a csillag, mely vezette bújdosó útjában. Ha fülemile sírását hallgatta, maga búját az övéhez hasonlítja. Ha látja a derült, ragyogó szép eget: Kumillát látja ő. Szébb ennél Kumilla! Pataknak, folyónak ha látja folyását, az ő szeméből is foly-nak a bús könyek. Gyöngé szellők hogyha fujnak a faágak között, megretten a szíve, nyughatatlan-kodik.

— Kumilla! Kumilla! — sóhajtoz magában — búsuit szívem óhajtasát, sűrű sóhajtasát miért nem hallod meg? Sírásimtúl miért nem lágyulsz meg? Nem látod-e bús szememnek könyét? Maga e fényes nap és ez a derült ég nálad nélkül nekem sűrű vak sötétség. A mezőnek ékessége szívemnek keserűsége. Tengelic éneke, pintyőke sírása nálad nélkül bagoly huhogása. Hej, csak szép szemeid vigasztalnak engem! Minden bosszúságot ezek megnyíthítnak. De te talán gyűlölsz engem, szép Kumilla, mert a kezem véres Rusztán bég véréből? Ne bánd azt, Kumilla, hogy én őt megöltem, szépségedet e holt ebtől megszabadítottam. Ihol, megyek hozzád, tégy hát bosszút rajtam. Te magad kezétől nyerjem el a halált. De nem, nem, nem lehet, hogy oly kegyes szívben kegyetlenség lakjék!

Így emésztődött Delimán, mígnem megérkezék Nándorfehérvárba. Megérezte szép Kumilla Delimánnak jöttét, nem volt nyugodalma, mind őt leste, várta, s hogy megpillantotta, nem tudta rejteti szíve édes titkát.

— Fái, édes anyám, — mondá dajkájának —

mely sűrű árnyékok járják az elmémet! Ihol, itt Delimán, kihez nincs hasonló természetben, szépségben! Oh, mely isten forgatja elmémet, hogy szeressem férjemnek gyikosát? Oh, én boldogtalan, szeretem Delimánt, holott ő tán gyűlöl. Talán azért gyűlöl, mert Rusztáné voltam. S én azért szeretem, mert ő szabaddá tett. Oh, hányszor kívántam életemnek végét, mert az övé voltam. Hányszor fohászkodtam a szent Mahometnek, hogy megszabadítson a gyűlölt Rusztántól! Fáti, édes anyám, elvesztem elmémet. Talán evvel együtt unalmas életemet.

Így kesergett szép Kumilla, de dajkája kedves szókkal vigasztalta, csitította:

— Oh, szép lányom, mért vesztegetnéd el szép ifjúságodat? Mi haszon van abban? A jót és a szépet másoknak hasznára rendelte az Isten s aki nem élt vele, Isten kedvét szegte. Nem kell néked futnod vitéz Delimántól, kiben együtt laknak szépség és vitézség. Kívánhatsz magadnak jobb férjet Alláhtól?

Ezt mondotta Fáti, olajt öntve tűzre, s ím Kumilla leült asztalához, s írta a levelét, könyvével öntözve minden szavát, sorát:

«Vitéz Delimán, csudálkozol majd vakmerőségesmen, de ha Isten úgy rendelte, ne csudáld. Ime, a mentségem: Minthogy győzhetetlen kézzel áldott meg téged a kegyelmes Isten s adott neked hatalmat minden ellenséged ellen: ihol, én is rabul megyek te elődbe, vitéz! Ha gyűlölsz, ha Rusztán vétkéből rám is ragadott valami, oh, ne szánj, Delimán, legyen annyi kegyetlenség kardodban, hogy

miatta haljon meg Kumilla. De ha leányságomat neked tartották a 'szép istenasszonykák, vedd jó néven; s ha nem: akkor is tarts rabodnak, parancsolj Kumillának, a te szolgálódnak.»

Ezt írta Kumilla s egy kis inasától elküldötte a levelet Delimánnak, aki erre így válaszolt:

«Látom, igazán szolgáltam az én Istenemet, mert ma megláthatom lelkemnek jobb felét. Ime, ki legyőztem győzedelmeseket, meg vagyok győzve: szép Kumilla, eléd viszem rab fejemet!»

Hogy levelét megírta s el is küldötte, nem késett sokáig, megtelt szíve nagy örömmel, s elsietett Kumillához.

De hajh, mely igen tudatlan az ember elméje! Bizony elkerülné sok cselekedetét, ha tudná, hogy mit hoz a jövő. Delimán is elkerülné császár szép leányát...

Mit mondjak az ifjak összejövéséről? Szerelmes szíveknek édes szerelméről? Mint ahogy a borostyán a fával összekapcsolódik; mint ahogy a kigyó az oszlopra rátekeredik; mint ahogy a szőlőlevél fára támaszkodik: úgy a két szerelmes karja egymásba fonódik, összezsingolódik...

De ím megérkezett a császár követe, a ravasz Ferhát bég. Jelentik a jöttét, Delimán fogadja s Ferhát bég megkezdi hízog beszédét:

— Oh, vitéz atyának még vitézebb fia! Oh, Mahomet-hitnek legszebbik virágja! Aki e föld fölött mindeneknek ura, a nagy török császár, imé fejét hajtja s azt üzeni néked: hol van hősi véred? Hol jó híred, neved, a gyauron szerzett? Kész

vagy tán azokat mind, mind elvesztened? Ime, Szigetvára immár elesőben. Maga Zrinyi Miklós esett nagy kétségbe. Tűrheted, hogy ne légy jelen ezen a nagy próbán s vitéz kezeidet ne keverjed vérbe? Néked tartatik e pálmának ága, tied s nem másé lesz ennek a jutalma. Két kézzel adja néked Kumillát, elfelejti Rusztán bég halálát, ki maga játszott az életével. Egyenlő kedvvel vár a tábor is téged, nemcsak a tatár, de szerezsen, török is. Jer hát közünkbe, ne neheztelj, aliglan alig vár a nagy török császár!

Delimán szíve meglágyult a mézes-mázos beszédre. Láta, hogy a császár az ő kardja nélkül mulandóba vagyon, elvégezte hát magába, hogy visszamegy a török táborba. De nem így a szép szemű Kumilla, az ő elméje, lám, bús jövődöt forgat. Mondta Delimánnak:

— Szerelmem, ne menj te a török táborba, egy lépés csak onnét a te koporsódig. Vagy a császár vagy más módot talál a te halálodra. Vagy olyan vagy mint egy kis cinege, kit a síp oly könnyen csalogathat lépre? Hidd nekem, Delimán, Szirena éneke, amit neked Ferhát beszélt mostan. Elvesztette hadát a nagy török császár Szigetvára alatt s a te vesztésseddel nyugtatná meg magát. Vagy nem kellett volna őt megbosszantanod, vagy ha megbosszantád, el kéne kerülnöd. Nem felejtí, amit ellene vétettél. Mostan hízelkedik, magához csalogat, hogy bosszút állhasson. De látom, hogy nem félsz a veszedelemtől, semmibe veszed a forgandó szerencsét. De hová téssz engem, én szívem, én

lelkem? Azt mondod, magadnál jobban szeretsz engem. Ennek bizonyosága csak egy dolog lehet: őrizd az éltedet, melyen az enyém áll. Ha ledől a tölgyfa, meghal a borostyán . . . Most látom, hogy nem a szerelmemért ölted meg te Rusztánt, de kegyetlenségért, s most sem engem kívánsz, de kívánsz pogány vért. Ám ha csak vért kívánsz, kegyetlen Delimán, nyisd meg a mellemet: van vér abban elég. Igyál, ne szomjazzál, ha vére szomjazol! Nyisd meg a szívemet, kegyetlen Delimán, semhogy holtod után sebeidet nézzem, üres ereidet számlálva szemléljem. Úgy sem élném azt túl!

Mit csináljon jó Delimán? Hadba vonja a tisztesség, viszont Kumilláért lánggal ég a szíve. Két erős ellenség hadakozik benne s győzött a tisztesség.

Mondta Kumillának:

— Oh, szívem, oh, gyöngyöm! Oh, szemem világa, oh, én jobbik lelkem! Töröld meg arcodat és ne sirass engem. Ne jövendölj gonoszul felőlem. Ha gyaurtól féltesz, csak fél embernek vélsz. Mikor én tanácsot kérhetek szablyámtúl, nem félek én sem Zrinyi kardjátúl, sem Szulimán szultán nagy ravaszságátúl. Azt hiszed, sohasem láttam Zrinyi Miklóst? Voltam már bent a szigeti várban. Ezreket is kergettem egymagam, mégis még megtartott eddig a Mahomet. Homlokunkra van írva szerencsénk. Akárhogy kerüljük, fussuk halálunkat, utólér az minket; viszont akit másra választott az Isten, ezer közt is sértetlenül marad. Nem visz engem kegyetlenség, nem visz vakmerőség erre a próbára, de húz a tisztesség, a drága tisztesség.

Valamint mostan félsz, szerelmes Kumillám, úgy örülsz majd ismét, ha meggyőztem Zrinyit s ő hitetlen testét az ebeknek hánytam.

Mit tehetne szépszemű Kumilla, hogy a szándékátul elvonja Delimánt? Semmit sem tud tenni. Együtt száll el sűrű sóhajtása a sűrű felhőkkel. S noha látja Delimán jövőjét, útra készül ő is. Sírva térdepel a földre s könyörög a nagy Istennek:

— Égnek ura, mit vétettem én ellened, hogy így kegyetlenül nehezül rám kezed? Tán ártatlanságom indított haragra, s nem nézhet szemed rám? Hiszen talán nem vagy kintaláló Isten? Mért nem keressz nagyobb kint énnekem, hogy halnék hirtelen? Mert nincsen fájdalom az én ép testemben, de van a lelkemben rettentő fájdalom. Elveszett szép ifjúságom egy hitvány eb mellett, csak most emelkedtem halálról életre, mikor szert tehettem e vitéz uramra, s ím, most a szerencse elragadja tőlem. Kérlek, oh nagy Isten, ha nem védheted meg Zrinyi kardja ellen a vitéz Delimánt, ölj meg előbb engem!

Így könyörgött szép szemű Kumilla, aztán elindula vitéz Delimánnal, szerelmes urával. S ahogy mentek, jöttek elejökbe törökök, tatárok, jöttek nagy vígsággal. Tovább mentek, mendegéltek, egy szép kútforráshoz értek. Ottan megállottak, valahányan voltak, ottan megszállottak. De Kumilla nem vidul fel, foly a könnye szakadatlan; nyugtalan a lelke, szüntelen aggódik szerelmes uráért, vitéz Delimánért. Szüntelen sirástól szomjúság epezti, tikkasztó szomjúság, úgy vágyik egy üdítő csepp után! Ihol, ura kardján van egy ivópohár,

leveszi a kardról, indul a forráshoz. De Delimán nem engedi, maga megyen a forráshoz, megmeríti hűs vizével, — haj, nem sejtí, hogy a poharából halált iszik, szörnyű halált szépszemű Kumilla!

Mérges sárkány mérge vala a pohárban. Mert Delimán egyszer egy sárkánynyal vagdalkozott s mikor kardját hüvelyébe dugta, észrevétlen, tudta nélkül, egy csepp vér becsöppent ivópoharába. Mérges volt az a vér. Mérges sárkány vére.

Im, ahogy megitta Kumilla a vizet, megjárta a méreg gyönyörű szép testét. Betelt kívánsága: hirtelen halállal halt meg szép Kumilla!

Haj, mit tesz Delimán, amikor ezt látja?! Volna száz nyelv a szájamban, el nem mondhatnám ezt. Elméjének bódultában halomba rak kegyetlenül tatárt és törököt, maga embereit! Majd elhányja a fegyverét, szaggatja ruháját, többől rángat fákat. Nem kiált, de ordít oroszán módjára, s öl, ront, szaggat, valahol kit talál.

Így járt két nap s két éjjel az erdön, aztán magához tért. Felszedte fegyverét, telölté köntösét s indult a táborba — rettentő nagy bosszút hordozva szívében...

TIZENHARMADIK ÉNEK.

ISTEN VEZÉRLI az ember dolgát, ő jegyzi meg mindennek a határát. Átal nem hághatja senki ezt a határt, ám míg oda nem ért, ne is féljen maga romlásától. Lám, Zrinyi, hány harcon, hány veszélyben forgott s mindég megtartotta őriző angyala. De eljön majd az ő órája is, mikor meg kell halni . . .

És Deli Vid is, kit a török sereg magával elsodort, ime, nem vallott kárt. Előtte, mellette sokat lekaszált a halál és őt elkerülte. Ott jár-kél most a török táborban, hányan ismerik őt s nem ismernek rája: Isten elvette a szemeknek látását! Ám majd eljön az ő órája is, ahol végeszakad az ő életének. . . De most járhat bizvást a táborban. Járhat bátorságban. Nem jött el még Deli Vid órája!

— — — — —

Volt Deli Vidnek egy szép felesége, ki ott lakott a szigeti várban. Mindeneknél szebb volt a szépsége, de főképpen urához hűsége. Török leány volt, kit Deli Vid nagy erős harccal hozott el egy várból. Haisszen volt az ő török neve, Borbála lett a szent keresztségben. Hogy hiába várta haza urát jó Borbála asszony, nem sírt, nem jajgatott, hanem

bátorsággal felfegyverzé magát. Szorította karcsú testét ura páncéljába, felkötötte ura kardját s úgy ült a lovára. Haját, fejét törökmódra fát్యollal borítva, kiment Szigetvárból, ment egyenest a török táborba, török nyelven ezt is, azt is megszólítá, fordult erre, fordult arra, szemlélődött, vizsgálódott: hátha megtalálná az ő vitéz urát.

Addig járt-kelt, míg a tábor tulsó részére ért s im, megpillant ott egy nagy szerecsent, kinek láthatóan sietős volt útja, de hiába biztatta a lovát: a szerecsen 'nehéz teste alatt kifáradott a ló, szakadt a hab róla. Sejtette az asszony, hogy hírvivő lehet, gondolta hát, megállítja, szép szavakkal megszólítja. Meg is szólította, de az nagy sietve ezt felelte neki:

— Ne tartóztass menésemben. Olyan hírt viszek a császáromnak, hogy egész életemre urrá téssen azért. Hagyj hát békességben.

— Oh, mondd meg nekem is, — kérte ez hizelkedő szóval — ne félj, derék vitéz, nem leszek károdra.

— Hát jó, — mondta a szerecsen — amott egy sátorban alszik Deli Vid, török ruházatban!

Hej, gondolhatod, mi változás esett a jó asszony arcán, mikor ura nevét említé a pogány! Nosza, lovát sarkantyúzza, három ugrásban eléri a pogányt, kopjájával a nyeregből földretaszította, gyorsan szablyájával a fejét levágta, aztán elvágatott, mint a sebes szélvész.

Sok török látta ezt, mit az asszony művelt nagy hirtelenséggel. Hej, támadott szörnyű zenebona, — utána! utána! Oh, szegény Borbála, vajjon mi lesz veled! Ime utolértek!

Lóról letaszítják, aztán körülfogják. Kérdezik, honnét jött? Mért ölte meg a szerecsen vitézt? Nem tudja, mit tegyen, nem tudja, mit szóljon. Végre is megszólal:

— Kairóban lakom, onnét jöttem ide, — azt hazudja szegény. — Ott ez a szerecsen bátyámat megölte. Azért jöttem ide, hogy őt megbosszuljam.

Hogy ezt mondta a szép asszony, gyorsan talált pártot.

— Jól tette! Jól tette! — kiáltották többen. Mások viszont ellene pártoltak. Civakodtak, veszekedtek, kiabáltak össze-vissza. Hallja a nagy zenebonát Deli Vid (mert nem messze volt a sátra), hej, mindjárt felugrik a gyors Karabulra, odavágtat szélesebesen s ím ott látja feleségét, hallja a sírását, keserves sírását! Gondolhatod, mely nagy vala ijedelve, de meggyőzte ijedelmét s mondá nagy okosan:

— Álljatok meg, jó vitézek, mert ez az én szolgám! Őt keresem régen. Lovat, fegyvert sokat lopott tőlem — adjátok kezembe!

De közben odajött egy bíró, aki azt mondta Vidnek:

— Hogyha lopott, álljon törvényt. Ha tied ez a szolga, bizonyítsad.

— Ej, — kiáltott Deli Vid nagy nekibúsultában — pogány ebek, kardomban a törvény, abban az igazság! S ahogy ezt mondotta, kettévágta Malkukot derékban.

Aztán sorrakerült Ábel és Izmail, Abaza és Jakut, de még a bíró is — földreterítette, pokolba kül-

dötte, ki csak ellentállott. Így járt Ejuz bég is, ki Borbálát fogta. Akkor megragadta szerelmese kezét, lovára felkapta, a gyors Karabulra. Mint a süvítő szél, úgy repült Karabul, lábanyoma nem maradt a földön. A tengeren is átfuthat vala s nem esmerszett volna, hogy van víz a körmén . . .

Most már megismerték a hős Deli Videt.

— Utána! Utána!

Vágtatnak ezeken, vágtatnak többen is, mind hiábavaló: nem érnek nyomába, könnyű ködként eltűnék Deli Vid . . .

Oh, mely nagy örömmel fogadta őt Zrinyi, a halottnak véltet! S mely gonddal hallgatá Deli Vid szavait! Mert elmondá sorban, mit látott, mit hallott. De mind, amit mondott, jól tudta a nagy bán. Jól látta ő a nagy veszedelmet. Látta, s nem irtózott. Elméje, nagy szíve meg nem zavarodott.

Így a nagy bán, de nem így Szulimán. Háborgott a lelke, elkegyetlenedett. Kegyetlen törvényt tett maga vére ellen. Azt mondja magában:

— Ihol, sok száz népet s a világ nagy részét lábam alá nyomtam. Tán Mahomet azért hízlalt szerencsével, hogy nagy hírem Zrinyire ragadjon? Azért győztem meg egész világot, hogy most ő győzzön meg? Halljad, nagy Mahomet, te magadat csalogod, ha nevedet az én romlásomat. Ha romlásra viszem magam s a muzulmánt, kitől nyersz ezután nagy hírt s tisztességet? Hát hogyha veszni kell, vesszen el énvelem az egész török hír! Ha elvesz Szulimán, vele vesz vitézség, jó hír és török hold.

Így háborgott a nagy császár lelke, de győzött

az okossága. Hivatta a fővezérét, hogy még egyszer tanácsot üljenek. Szokolovics Mehmet nyomban egybehívta mind a vezéreket, leülteté őket, kit-kit rendje szerint, ő maga is leült a főhelyre.

A vitéz Delimán ült az első helyen, de ő hallgat mélyen. Szíve felhőszaporító, a szeme tengerárasztó, széles melle úgy fúj, mint a bányafújó — nem szól ő senkinek, nem is kérdezik hát. Mellette ült Ali bég, Rusztán bég barátja, okos, de szívének nincsen bátorsága: az szólott elsőnek.

— Adta volna Isten, hogy amit egyszer okosan végeztünk, vittük volna véghez. De megbomlott tisztessége a mi tanácsunknak. Amit az ész kíván, a nyelv nem mondja ki. Nem meri mondani. Szabadon szólásért lett Rusztánnak vége: várhatok-e más egyebet én is? Számtalan vezérnek miért kellett veszni? Mert nem adtunk helyet Rusztán beszédének. Miért feküsznek itt holt basák és bégek? Mert egy ember elrontotta egyakarásunkat. Pedig jól láttuk, hogy ő maga is mit csinált. Láttuk, hogy fut felénk, s akiket mi oroszlánoknak tartottunk, mint ölyv előtt a tyúk úgy megszelidültek. Engem is halállal fenyeget, de hadd fenyegeessen: az akaratomat megmondom igazán. Nincs immár mit tennünk, mert szerencsét hasztalan építünk a reménység hátán. A bolondságok közt nincs jobb a rövidnél: végezzük el hamar a bolondságunkat, míg nagyobb kár érne. Azért én azt mondom: jobb lesz becsülettel elhagynunk e helyet, semhogy annyi vitézt romlásba kergessünk. Nagy kárt valljunk és a várat még be se vehessük? Nevettessük magunk az egész

világgal? Aki nem jön velünk, hát maradjon itten. Vegye meg hadával a szigeti várat.

Noha Delimán más gondolatban volt, míg Ali bég beszéle, mégis észrevette, hogy rá példálózik, felugrott ültéből s szörnyű haragjában így kezdé beszédét:

— A nyelvedet megnyitottad, Ali bég, de mire nyitottad? Arra nyitottad, hogy gyalázd a híremet. De fejedre fordul a gyalázat. Ebugatás nem hallik az égbe. Tanácsban első vagy, de vitézségedet még senkisémet látta. S mi tanácsot adtál? Egy kufár sem adhat hitványabbat ennél. Hát futott Delimán? Szégyenszemre hátat adott a gyaur ebeknek? Hol volt Ali bég akkor, amikor Delimán Szigetvárót gyaurokat rontott? Nem így ismert engem a két Badankovics. De még Hervoics sem! És sok ezer más, kit föld alá tettem, a gyaur seregben. Kérkedsz azzal, hogy félsz tőlem, álnok róka, te? Ne félj, ily rossz vérben vitéz kezeimet nem fertőztetem meg. Hadd lakjék csak benned silány lelked, bár megérdemelnéd, hogy egy jegenyefát tested meghajlítson. Tanács kell? Ime, a tanácsom. Küldje ki a császár meztelen szablyáját, mutassa haragját azzal minden népnek, s öljék meg azt gyalázattal, ki ostromnak nem áll. Én megyek elől, én, s elrontom Szigetvár bástyáját rettenetes kézzel, jöjjön bár száz Zrinyi tűzzel-vassal elém!

Így beszélt Delimán s a tanács eloszlott. Szót sem szóla senki. Gyorsan kiki elment a maga sátrába.

De nem így Demir khán. Nem találja helyét, mióta megesett a nagy szégyen rajta. Lángot fűj

szájából s nincsen nyugodalma, míg e szégyent le nem mossa. Amíg Deli Viddel ismét szembe nem száll.

— Hol van jó hírem, — így háborog magában — kit sok veszedelemmel régen szerzettem? Jobb lett volna elvesznem Vid miatt, semhogy éljek így meggyalázottan. De látta a világ, nem volt az én vétkem. Sem magam, sem lovam, sem fegyverem hibás. Vagy holló száll a mellemre, vagy tisztesség a fejemre, de a harcot Deli Viddel újra kezdem!

Igy ment a császárhoz s mondá, amint következik:

— Hatalmas császár, mért van tisztelete a vitéz embernek? Mert kockára veti uráért életét. Amit hittél fogad, megállja magában. Én nekem most nincsen böcsületem, mert Viddel harcomat véghez nem vihettem. Én uram s császárom, mért kell ezt szenvednem? Hisz jobb lett volna Vidtől megöletnem. Kezed nyomát és hitedet miért tréfálta meg, aki minket gyalázattal elválasztott? Lám, Amirasszen másvilágon látja, hitetlen embernek mi lesz a jutalma. Bár a halálommal hozhatnám én helyre, ami csorba esett a tisztességünkön! Oh, hatalmas császár, eressz bajvívásra. Deli Vid s köttem halálos törvény van: csak halál ítélhet abban a törvényben!

Ezt mondá Demir khán, de a császár másként gondolkozik. Sok nagy gond ül megvénhedt mellében. Mondja Demir khánnak:

— Mit akarsz, Demir khán? Gondold meg igazán és nem felfujt szívvel: van-e helye most az ilyen

bajvivásnak? Azért jöttünk ide, hogy bajvivást nézzünk s aztán hazamenjünk? Jól tudjuk, vitéz vagy, de kicsiny helyen akarod mutatni a vitézségedet. Kevés haszon, kevés tisztesség származhatik ebből s viszontag nagy veszély. Tudod-e, hol van most a vitéz próbája? Ahol, Szigetvárnak megnyitott bástyája, — oda menj Demir khán!

Nem szólott Demir khán. Kiment a sátorból. Szíve lánggal égett, helyét nem találta. Már tudja, hogy mit tesz. Elvégezte a szívében, meg is esküdt rája: egyedül megy az ostromnak, egyedül magába!

Közben a császár magához hivatott hat főembert s nem többet, mert látta, hiába hirdet tanácsot: kétszer is elbomlott már Delimán miatt. Sorban ezek elémondák, ki mit gondol jónak.

Az egyik azt mondja:

— Tegyük meg egy próbát. Induljunk ostrommal s ha akkor sem ártunk a szigeti várnak, hagyjunk békét annak.

A másik:

— Nem szükség, hogy mind itt legyünk. Rendeljünk a vár köré tízezer gyalogot, messzibb helyezzünk el még tízezer lovast, hogy a segítséget megakadályozzák.

Harmadik:

— Égesse Ali Kurt a várat labdákkal, tüzes szerzőkkel. Az árokból vizet folyassunk le, ami nem folyhat le, töltsük meg gyapjuval.

Negyedik:

— Legjobb hazamennünk. Miért vesztegessük az időt hiába? Ne várjuk meg az őszt hideg esőjével.

Ötödik :

— Hagyjunk Pécs várában kétezer gyalogot s mellé ezer lovast, kik zablában tartsák Zrinyit s vitézeit.

A hatodik is a hazamenést tanácsolja, felsorolva sok okot emellett.

Hogy végezte szavát a hatodik, éppen akkor hozták Ali Kurt holttestét! Fejét elszaggatta Cson-tos Pál ágyúja, hogy a testét alig találták meg. S hogy Ali elesett, kétszáz szablyás kirohant a várból, háromszáz törököt levágtak hirtelen, el-vagdalták az ágyúk kerekét, vas ékeket vertek a gyújtó likakba.

Hej, búsult a császár, mikor azt meghallá! Ím, meghalt Ali Kurt, az ágyúk mestere! Megrendül a császár, szörnyű nagy haragja kétségre változik, látva-látja, hogy megmarad Sziget az ő szégyenére. Lám, már ő is azt gondolja, jobb lesz hazamenni, bár jól tudja, hogy oroszán marad itt mögötte, ki miatt békével nem léphetik egyet!

De halljad, mi történt! A szigeti várból kiröppent egy galamb. Egy szép fehér galamb. Kanizsai fészek-ben nevelték: oda igyekezett. Ám útközben meg-szemlélte a magasból galambot a sólyom s nagy hirtelen, sebes szárnycsapással utánairamlík. Szegény fehér galamb, oh, merre repüljön! Ijedten csavarog a levegőégben. Aztán egyszerre csak, hogy életét mentse, hirtelen beröppen Szulimán sátrába!

Nosza, a testőrök nagy gyorsan megfogták, szárnya alatt levelet találtak, s vitték nagy örömmel Szulimán szultánnak. Hivatta a császár a magyar tolmácsot,

kezébe adták a szigeti levelet. Az volt írva kívül szép kerek betűkkel: Adassék ez levél az magyar királynak.

Az volt a levélben:

«Felséges királyom, ha kérded, mint vagyunk? — közel a halálhoz. Segítség már nem hoz reménységet nekünk. Ötszázan maradtunk, de a sebek miatt, koporsóhoz közel. De a pogány eb is nem kérkedik velünk: kard alá fektettük táborát. Vezéreket, basákat sokat megöltünk, már csak fejetlen láb a mi ellenségünk. Két nap alatt eljő a mi végső óránk, tűzzel megemésztnék. Nem találjuk sehol a helyünket. Károljuk tűz miatt vesztünk el, gondoljuk, hogy ott kinn végezzük el. Ne gondoldj te semmit a segítségünkre, mert látjuk magunk is, hogy az lehetetlen. De pogány törökben azért nagy kárt tehetsz, hogyha utána megy hadad is, magad is. Kárt tehetsz, mert nincsen már vezérük. Csak Szulimán és a főpap tudósok a hadban. Delimán s Demir khán vakmerő bolondok. Huszonötezer török eb fekszik itten, a tíz ostrom után. Többet mi nem írunk, hanem egészségben, Isten tartsa felséged jó szerencsében».

Mikor hallá ezt Szulimán, szívet vett magába. Nem gondolt már a hazamenésre. A galambot elbocsátá, hadd repüljön szegény. De nem messzi repült, mert a sólyom leselkedett, megragadta s kegyetlen körmével szerteszét szaggatta.

Szulimán pedig mindjárt ostromot parancsolt. Megmozdult a tábor. Vittek tüzet, vasat, kénkövet, gránátot — közeledik Sziget utolsó órája.

TIZENNEGYEDIK ÉNEK.

VOLT A TÖRÖK TÁBORBAN egy öreg ember, Egyiptomból való, kinek elméjében rengeteg tudomány, a neve: Alderán. Nagy a tudománya, nagy volt a hatalma. Uralkodott az alvilág lakóin; minden elemeken; iszonyú felhőkön; égi planétákon; a földrengéseken; a villámlásokon; mennyűtő köveken.

Ez az Alderán bement a császárhoz és mondotta neki:

— Tudom, hogy csudálad hozzád jövősemet, de értsd meg az okát, mert hasznodra leszek. Ellen-ségeidben szörnyű nagy kárt teszek. Rettentő lelkeket én tartom láncolva, s mikor nekem tetszik, mások romlására szabadon ereszttem. Hatalmam van a poklokban, a poklok lakóin, s ha akarom, megromtom a gyaurt. Azért semmit se félj, ne is készlődjél, várj csak nyugalmasan, hozok én Szigetre rettenetes felhőt, kénköves tüzeket. Reá szabadítom mind az ördögöket. Meglátod majd, hogy mit használ nekik az Istenök, mit használ Jézusok, ha reájuk omlok a tudományommal! S ez nem elég: felhozom sírjából a nagy dicső Alit, a próféta vejét. Ez lészen csak rettentő romlásuk!

Mert szörnyű átkokkal bizonyítá szavát, elhitte a császár, mit Alderán mondott. Elbocsátá kegyelemben, az meg felült fekete lovára, repülve repült el rengeteg erdőbe, rengeteg erdőben megállt egy tisztáson. És nagy titkon odavitet tizenkét ifiút, keresztény ifjakat, kik láncolva, fogva voltak a török táborban.

Haj, mit művelt a szörnyű Alderán! Egy nagy késsel elmetszette az ifjak gégéjét, ártatlan vérüket tálba eresztette, s mikor a hold feljött, réz veszővel kört írt maga körül, egy rettentő nagy kört. Aztán újabb kört vont az első kör körül, ő maga megállott a belső közepén. Ott az ifjak véreből mindenféle csuda alakokat rajzolt, s még ez sem volt elég: négyenként az ifjak testét kerékre csavarta. Akkor elindítá mind a kerekeket a világnak négy szeglete felé, pokolbeli lelkek engeszteléséül. Elgurultak a kerekek szélnél sebesebben, s monda hangos szóval, amint következik:

— Halljátok, siralmas pokolbeli lelkek! Halljátok, rettentő Acheron-istenek, Plutó és Szerapisz, ti az alvilágnak fő fejedelmei! Belzebub és Hárpád, alvilági folyók kegyvesztette hada, ti mind, kik az égből föld alá estetek! Halljátok és jertek a földből ki gyorsan! Egyik se maradjon a pokol gyomrában! Im, eljött az óra, a kedves órátok, mikor a keresztet megbosszulhatjátok!

Zengett, zúgott a lég Alderán hangjától, de a föld nem mozdult. Hej, szörnyű haragra gerjedett Alderán! Lábával a földet kegyetlenül verte, csak úgy döngött a föld, s rikoltott rettentőn:

— Hát mégsem halljátok, ti nyomorúsággal és nagy búsulással terhelt, kínzott lelkek? Azt hiszitek, nyomorultak, nem tudom a nyelvemet megnyitni s nevét megnevezni annak, ki az istenségét magas égből hagyta s itt a földön magára öltötte az ember személyét? Azt hiszitek, elfeledtem hetvenhét nevét annak, ki az égből levetett titeket? Azt hiszitek, elfeledtem a kínjait annak, ki a vérét ártatlan hullatta, hogy titeket ingereljen azzal? Aki ráment a ti tüzes váratokra s kihozta a szent lelkeket onnét és ültette atyja jobbjára mellé a ti csúfságtokra?

Így mennydörgött Alderán, s ím, egyszerre sötét felhők boríták az eget. Lucifer háromszor rázta meg a földet s a csillagok fényét besötétítette. Égnek, földnek színét feketén befogták tigrisek, sárkányok, kegyetlen hiénák, rettenetes óriások, tűzokádó szörnyetegek. Ott volt Tantalusz is, kit örök éhségre, örök szomjazásra büntettek a haragvó istenek, merthogy őket megtréfálni merte. Ott az unokája, kegyetlen Atreusz, ki megölte öccsének fiait s a husokat feltálalta tulajdon atyjuknak. És ott volt Meduza, a kígyóhajú nő, ki a rája nézőt kővé változtatta. És Eumenidesz, a szörnyű furia, lobogó fáklyákkal. Ott volt Diomedesz, a thrákok királya, aki vendégeit felfalatta, megetette a paripáival! S a kegyetlen Teromadán szittya király, az oroszlanjaival, kiket embervéren tartott! Buziresz a véres oltárokkal: minden évben egy jövevényt áldozott fel Jupiternek, hogy Egyiptom földje, melynek királya volt, gazdagon teremjen! És a kegyetlen

Prokruszesz, ki a magas termetű vendéget fektette rövid ágyba s testöknek az ágynál hosszabb részét levágatta, az alacsony termetűt meg hosszúba fektette s addig nyújtóztatta, amíg meg nem haltak. Ott ugatott a rettentő Szcilla, emberevő asszony. Ott jajgatott Gerion, a háromtestű óriás, kit Herkules megölt s elhajtá marháit. Mezentius, az istenek megvetője; Phalaris, ki izzó ércbikába zárta áldozatát. Ott a hidrák, e sok fejű kígyók s mindenféle szörnyek.

És mindezek közt ott sétált kevélyen a világ-rettentő, szörnyűséges Halál, nagyobb, irtóztatóbb valamennyi szörnynél: rettentő nagy kasza mindakét kezében. S jönnek seregestül ezer féle lelkek, elül Plutó, tüzes lova hátán s Asztragora, a fő-fő boszorkány kénköves taligán.

Mikor ezek mind, mind eléjöttek a föld fenekéből, megszólalt Alderán:

— Halljátok a szómat, ide figyeljete. Azt kérdem tőletek, hogy ki ejtett csorbát az ördög hatalmán? Ki vette el az ördög fegyverét? Igaz, hogy az égből leestetek. A csillagos eget örökre elvesztétek. Ám fegyvereteket, szörnyű erőtetek senki el nem vette. S lám, ti mégis eltúrtétek, hogy kivitte közületek a lelkeket a *föltámadt ember*. Nem volt, aki a keresztnek ellentállott volna. Minden nyavalyátok abból kerekedett, hogy világgá trombitálták: nem mertek a keresztfára nézni, előtte megállni, elbujtok előle a földnek gyomrába. S most újabb bosszúság száll a fejetekre, mert im, az ég azt végezte a szégyenetekre, hogy kereszt jelére

fusson az ellenség s keresztényre szálljon minden hír s tisztesség. Lám, egynéhány nyomorult keresztényen megbujt Szigetvárbán, a világnak három része ellen, s nincsen másban bizodalmuk, csak egyedül benne, ki keresztfán függött. Ötszázezeren szállottuk meg őket s keresztül dőlt két fa meggyőz mibennünket, a ti szíveteket. Jertek hát Szigetre, kénkövel és tűzzel, égessétek porrá minden emberével.

Így beszélt Alderán s a pokolbeli lelkek mind elrepülének Szigetvára felé. De ez sem volt elég Alderánnak. Rákiált a földre, hogy hozza ki Alit, a próféta vejét, Szigetvár vesztére.

Hallgat a föld, de Alderán rádobbant keményen, s rettentő haraggal kiabál, sikoltoz:

— Hallod, föld, el akarsz pártolni én tőlem? Kedvemet szegnéd te megátalkodással? Nekem, Alderánnak, ki, hogyha akarom, a magas egeket felhőbe takarom. S viszont, ha akarom, a felhők lesznek s tiszta kéken maradnak az egek. Ha akarom, szómmal tengert háborítok, másik szómmal mindjárt le is csendesítem. Parancsolok a szeleknek, mindenféle elemeknek. Tégedet is, aranyos hold, égből leszállítlak, s néked, koporsóban hagyott árnyék, ne parancsolhatnék? Jer ki, Ali, jer ki, a földnek gyomrából! Hozd ki koporsódból nagy zulfikárodát, vagy Mahomettül örökölt halálos kardodat! Ismét meg kell itatnod lovad' a vértóban, mert, lám, a gyaurok elfeledtek téged!

Haj, megrendült a föld, rettentőn ordított s két felé szakadott. És kiszállt belőle fejjérszín atlaszban

a hős, a bölcs Ali. Feje takarva van fejér patyolatban. Alatta szög lova. De szomorúsággal járatja a lovát a szép holdvilágon, s meglátván Alderánt, haraggal kiáltja:

— Kicsoda zörget fel kinombúl engemet s nagyobb kínra hívja átkozott fejemet? Kicsoda rázott föl az én koporsómbúl? Ah, nagyobb kint tud az ember kitalálni a kínzó ördögnél! Mert nagyobb kín nekem látni a világot, mint amit szenvedtem a földnek gyomrában. Mit akarsz én velem, kegyetlen Alderán? Hogy általam örülj Szigetvár romlásán? Csalatkozol abban, nagy eszű Alderán: nincsen már hatalmam. Nem laknak Szigetben olyan keresztények, kiknek árthatnának pokolbéli lelkek, mert az ő istenük nagyobb Mahometnél. Kedvesebbek ők az Isten előtt, s bár elesnek ők is, de jaj a töröknek! Készülnek már a kegyetlen Párkák: elszaggatják Szulimánnak élete fonálát, a furiák nem menthetik meg őt. Ám azért ott leszek. Nézem, hogy mit művelsz. Nézem, mit használnak az ördögök néked. De kardomat nem vonom ki. Ne várd azt hiába: porrá lett a kardom. Isten úgy akarta.

Így szólt Ali s rettenetes lován repült keservesen a lelkek nyomában. És állott Alderán, igen gondolkozott, igen eltűnődött, s búsan felsóhajtott:

— A keresztényekkel van az igaz Isten!

De már röpülnek az alvilági lelkek rettentő seeregben, szörnyű sötétségben. Futkosnak a furiák iszonyú fáklyákkal, vélnéd, a világot meggyújtják azokkal. Kegyetlen háрпиák véres mérget okádnak nagy undoksággal. Asztragora villámos dárdával

beütötte a szelek kapuját, s kirohannak azok rettentő zúgással s mind rohannak, száguldanak Szigetvárnak. Bajra hívta Boreász, az északi szél, Euruszt a délkeleti szelet, aztán sugár szárnyára kél Boreász s kegyetlen haraggal repül Sziget felé. Aranyos kezijját meghajtá Szivárvány. Mintha lőné nyilat: villámlik erősen. Forgatja nagy kardját a kevély Orion, a szép görög vadász — Szigetre! Szigetre! mind csak azt kiáltja.

Futva futnak a bástyákra Zrinyi vitézei, de nem állhatják a tüzek erejét. Száguldanak szerteszét Vulkánusz lángjai: senkit a bástyához közel nem eresztnek. Ím, a törökök is a tüzes labdákat röpítik a várra. Már a külső várat megvették ostrommal: belső várba szorult Zrinyi ötszázad magával. De ott sem maradhatnak soká, mert a fejük felett sűrű tűz villámlik. És kíséri Zrinyit a sok ezer lélek. Kísérik, de Zrinyi nem ijed meg tőlük.

Szól a vitézeknek:

— Ne féljeteK semmit, ha száz ennyi ördög nyit ránk dühös szájat, nem árt a lelkünknek, mert velünk az Isten. Pokolbéli lelkek ellenséggel vannak, a mi reménységünk az Istennél vagyon. Vidám szívvel halunk meg érette. Legyen meg az ő szent akaratja!

Így szól Zrinyi, így csinál szívet magának, s az ő rettenetes vitézi hadának. Aztán parancsot ad három fővájának, hogy álljanak harcot külső vár piacán. És rohannak ezek, bátorsággal törökre omlanak, hiába fujnak a szemökbe kénesőt, vágják a törököt. Fegyver fegyverrel, vitéz vitézzel összetá-

lálkozik, összeelegyedik. Csak jajgatás hallik a nagy sötétségben. Rettenetes halál gyönyörködik köztük . . . Hull a török, falkával hull, de nem a keresztény. És száll a tűz, pokol tüze a pogány törökre, nem a keresztényre. Tetszett az Istennek, hogy szerecsent, tatárt, törököt emésszen a pokolnak tüze.

Ím, nézzed Delimánt, mint sivó oroszlány futkos nagy dühödten. Egy nagy karbunkulus ragyog a sisakján, erről megismerik a vak sötétségben. De még jobban fényes szablyájárúl. Szablyájánál jobban a bátorságárúl. Mint éhfarkas a baromól körül, mellével próbálja: hátha bedűl a fal, — így jár Delimán is Szigetvára körül, a falnak fekszik nagy széles mellével, döntené próbálja.

Másfelől Demir khán, miként egy furia, forgatja nagy vasát s folyton azt kiáltja: Hol vagy, hej, Deli Vid!? Mért rejtet el magad? De bújj el fal közé, bújj el a föld alá, megkeres Demir khán s lelked kibocsátja rettenetes dárdám!

Hallá ezt Deli Vid, tovább nem tűrhette, elhagyta a harcot s odarugaszkodott, hol Demir khánt látta.

— Hitetlen, hol láttad az én bújásomat? mennyi dörgött Deli Vid. Nem érdemled te meg, hogy kardot vonjak rád, mert megszegted szódat, megszegted hitedet, meg emberségedet!

Keservesen felsóhajtott erre a szerecsen s mondta Deli Vidnek:

— Hallgass meg, Deli Vid. Mindketten csalódunk. Sem te el nem bűjtál, sem én a hitemben nem ejtettem csorbát. Bújásodat velem a harag mondatta. Ha az egész tábor megszegte a hitét, vesz-

temet gondolván, én vagyok-e vétkes? Láttad-e, hogy valakitől segítséget kértem? De ez meglett immár, ne beszéljünk róla. Most van időnk hozzá, menjünk a mezőre. Megvállik, Deli Vid s Demir khán kicsoda. Éljen, kinek Isten s jó kardja engedi.

Nem örömetest meg, ki most Deli Vid, mert Zrinyitől nincs rá engedelme, s hogy Zrinyire gondol, köny fakad szemébe.

— Mit! Félsz a haláltól? — kérdezi Demir khán.

— Esztelen Demir khán, mit gondolsz felőlem, válaszolt Deli Vid. Azt hiszed, tán a félelem sajtolja könyemet? Csalatkozol ebben. Élet avagy halál: egy becsben tartom én. Nem hoz gyalázatot fejemre a halál, de sőt öregbíti az én jó híremet. De sírok, amikor Zrinyi jut eszembe. Mert látom, ma elvesz az a szép virágszál, keresztény világnak megvigasztalója. Látom, hogy nyitva áll az ég ő előtte s várják az angyalok őt nagy vigassággal. E helyett micsoda bosszulás a fejed, szerecsen Demir khán? Véredre szomjaznám? Szomjamat nem oltja. Zrinyi egy csöpp vérét egész muzulmán hit meg nem fizetheti.

Mosolyog Demir khán, de mást gondol belül. Érti már az utolsó óráját. Csuda gondolatok járnak elméjében, csuda jövődőt lát, de ő nem mutatja, szívét keményíti a halálos bajra.

S elindultak ketten. Senki nem követte. Sziget-vártúl messze találtak egy rétet. Egy szép kerek rétet. Vélnéd, hogy e rétet ily harchoz csinálták. Ott Demir khán kirántotta kardját, élesztve haragját rettenetességgel, de Deli Vid még nem nyult

kardjához, ő az égbe tekint, buzgón imádkozik. Imádkozás után ő is kardot rántott s nem messzi magától nézi Demirhámot: hogy fúj tüzet, lángot.

Mint tengeren, ha két gálya összedül, összezsaptak olyan kegyetlenül. De mindakettő jól vigyáz magára, társának vesztére forgatja a kardját. Mindakettő később a halálra, semhogy a másiknak féltelmet mutasson. Két kézzel emeli föl Demir khán a kardját, úgy csap Deli Vidre, fényes sisakjára. Sisakról lecsúszik, s ím, patakzik a vér Deli oldalából. De nem retten Deli. Demir khánhoz ugrik és nagy erősséggel csap az orcájához. Nem csapott hiába: orra közepétől szájához ment a kard. Vért s mérget okádik Demir khán, szörnyű haragjában nem vigyáz magára, nem vigyáz, hogy ellent vessen mesterségből: újítton újítja nehéz csapásait. Most pedig Deli Vid megkapta a nyakát, megkapta félkézzel, s másik félkezevel Demir khán oldalát sok helyen megnyitá. Vergelődik, ordít, s hogy utólját látja, kitekeri magát Deli Vid kezéből s rettentő csapást mér Deli Vid nyakára. De már tovább nem állhat a lábán, ledöndül a földre, ám leestében is üt még egy utolsót.

Fekszik már a földön a vitéz Demir khán, de Deli Vid áll még: ketté szeli a Demir khán mellét. Föld alá szállt lelke, nagy árnyék borult rá.

Haj, de Deli Vid is tovább nem mehetett! Demir khánhoz közel, lám, ő is elesett. Száll a lelke égbe, föveny szívja vérét...

TIZENÖTÖDIK ÉNEK.

KÖZELEDNI LÁTJA ZRINYI utolsó óráját, egybe-
hívja hát a vitézeit. S egybegyűltek a vitézek,
mind a harcról visszatértek. Csak Deli Vid nincs itt...

És szól Zrinyi:

— Vitézek, látjátok, milyen állapotban vagytok
velem együtt. Nemcsak a törökök hoznak kárt
fejünkre, de az elemek is mind ránk szabadultak.
Mint az ötvös tűzben az aranyat: mindenképen
próbál bennünket az Isten, s merthogy látja a mi
hűségünket, szép koronát készíttetett nekünk. Nem
haragszik már ránk. Megbüntetett itt e földön
bűneinkért, most mennybe visz bennünket, hol
megnyerjük hűségünk jutalmát. Ne irtózzunk
halálbamenéstől, mert örök örömmek lesz ez gará-
dicsa. Életünket el kell ma vesztenünk, minden
hadi próbát le kell pecsételnünk, be kell ma fejez-
nünk. Vitézül éltünk mi, haljunk meg vitézül.
Hagyjunk példát ezzel az egész világnak. Ami tisz-
tességet szerzünk ma nevünknek, megszépíti min-
den tetteinket. Nem hurcol pórázon minket a po-
gány eb, nem visz láncraerve, diadalmenetben, a
nagy török császár. Hadd romoljon a török végső
óránkban is. Hadd lássa, hogy velünk van az Isten.

Merthogy a tűz miatt nem maradhatunk itt, mihelyt hajnalodik, rontsunk ki a várból s mutassuk meg nekik: vagyunk, akik voltunk!

Ezt mondotta Zrinyi és mind a vitézek vele halni készek. Hadisten száll mindenik szívébe s villámlik a szemük, miként a gyémántkő. S mint mikor az erdőt zúgatja kemény szél, hangos zendülés zúg a kicsiny seregben. Várva-várja mind az időt, mikor Isten elé bocsáthatja lelkét. Elhánynak magoktól minden nehézséget: pajzsot, páncélokat, szablyahüvelyeket, hadd borítsák sebek a testüket, melyeken át égbe száll a lelkük.

Így a jó vitézek, Zrinyi pedig bement gazdag tárházába, egy rakásba rakott minden drágaságot. Mind a drágaságnak fáklyával alágyuajt s rengeteg sok kincset mind füstbe bocsátja. Egy dolmányt s egy mentét választ csak magának: valamennyi között a legragyogóbbat. Választott azután két arany perecet: vitéz úri karját ezzel jelezte meg. Sisakjára szegzett lengő kócsagtollat s dolmánya zsebébe tett száz-száz aranyat.

Oh, mely csudadolog, hogy jutalmat szerez
Maga hóhérának! Mely kemény vitéz ez!

Hamuvá lett a tenger kincs. És most Zrinyi leszedette fegyverét a szegről, a legkedvesebbet valamennyi közül. Felkötötte oldalára. Indul a halálba. Indul bátor szívvel.

— — — — —
Ült pedig az Isten abban a székében, honnan beláthatá a nagy mindenséget. Körötte állanak dicső-

séges lelkek, énekelve Dávid zsoltárait. Gyönyörű ekhót vet az égi muzsika fenséges szózata, és vigan kiáltja a mennyei sereg: szent, szent, szent az Isten!

S most az a jó, az az igaz, az a nagy Isten hallgatást parancsol. Int, hogy gyűljön össze mennyei udvara. És összegyűlének az egész mennyei gyönyörű seregek. Isten előtt meghajolnak alázatossággal. És szólt az Úr:

— Halljátok, halljátok, ti forgandó egek! Halljátok, híveim, mennybéli seregek! Halld meg, föld és világ és ti nagy tengerek, az én mondasomat. Ti látjátok nyilván, mely vakmerőséggel támad rám Lucifer. Azt hitte a kevély, büntetlen teheti. Elűztem az égből. Örökre elűztem, de ő zörgölődik vakmerőn, kevélyen. Háborgatni meri az én híveimet, választott népemet. Ahol: szigetiek én értem harcolnak, és az én hitemért már sok vért hullattak, s most igaz hitükből ki akarják verni. Lehet-e ezt megengedni nekik? Eltűrhetem-e ezt, én, az igaz Isten? Nem! Nem! Fegyverkezzék mennyei seregem, űzze őket ismét a föld alá, pokol fenekére! Eredj, te Gábiel, a mennyei haddal, űzd el őket a szigeti várrúl. S ha levetik testi köntösüket a szigeti hősök, lelküket hozzátok az én színem elé: itt van az ő helyük örökkön örökké.

Így szólt az Úr, nem szózáttal, de isteni akarat-
tal, ám megértik az angyalok, s im, repül már sebes szárnyon Gábor angyal, kereszt ragyog a kezében. És repül nyomában a mennyei sereg. Amerre száll, fénylik az ég, a Szivárvány megnyitja kapuját

alázatossággal s áldást mond reájuk. A Tej-út is megcifrázza magát, látván az Istennek sok szép angyalát. A Göncöl szekere fegyverüket viszi, hogy könnyítse ezzel az angyalok útját. A fegyverhordó Sas mennyköveket készít pokol népe ellen. Herkules sóhajtoz, hogy nem mehet velük, de ő nem mozdulhat, rettentő botjával strázsálja az eget.

De im, megáll a mennyei sereg a levegőégben, csak maga Gábiel szállott le Szigetbe. Halálhoz készülve találta ott Zrinyit, amint imádkozik. S leszállott Gábiel. Angyali ruhája biborral volt fedve. Az egyik kezében lángos pallos lángolt. A másik kezében koszorús pálmaág. S hogy leszállott a sötétes házba, mennyei fényesség áradott szét abban. S magasan föltartva a szép pálmaágot, így szólott Gábiel:

Oh, seregek urának kedves szolgája,
Egész kereszténységnek vitéz virága,
Te voltál Jézusnak megszentelt hadnagya.
Ihon az Istennek az ő koronája!

Ezt küldi tenéked az hadverő Isten,
De mást készítettett, az ki lesz fejedet,
Fényes csillagokbul kötve lesz örökken,
Fogod azt hordozni az magas egekben.

Angyali légiót küldött Isten néked
Te segítségedre, kivel meggyőzheted
Ezt a nyavalyában zabált ellenséged,
Kik pokolbul jöttek kevélyen ellened.

Azért vidámitsd meg emberi szüvedet,
Duplázd meg utólján nagy vitézségedet;
Ne lássa vén tolvaj elvágott fejedet,
Hanem az föld alá küldd elébb ű lelkét.

Ezt mondá Gabriel és megvidámítá a nagy Zrinyi szívét, aztán leszólítá a mennyei hadat. Látta seregestül nem messzi Lucifert s rászólt nagy haraggal:

Mit csináltok itten? Oh, ti nyomorultak!
 Oh, nagy kínokban is fölfuvalkodottak!
 Világnak Istenét talán nem látjátok?
 Mely nagy mennyküvekkel fegyverkezett rátok?

El vagyon végezve Isten titkaiban,
 Hogy kik itt meghalnak mostan Szigetvárbán,
 Mivelünk menjenek Isten országában,
 Mit vártok rájok hát itten heában?

Menjetek, átkozottak, az földnek gyomrában,
 Ottan bünösöket zaklassatok kínban;
 Fussatok el gyorsan sötét Acheronban,
 Az a ti helyetek örökös átokban.

Így szólott Gábiel s rájok fordította mennyei pallosát s rettentő haragját, mert látta, hogy lassan készülődnek. De az angyal-sereg szép fényes szárnyával rácsapott a fekete seregre, s im, egyszerre forgószélként kavarnak, üvöltenek a sötét felhőkben. Így kárognak a hollók is, ha sas csap le rájuk. Hanyatthomlok száguldanak pokol fenekére, csak Alderán áll ott dacosan, kevélyen. Rettenetes átkok szakadnak szájából, — de lám, az angyalok legott elnémítják.

Mind alászálltak a pokolbeli lelkek s bár éjszaka volt még, ime, a sötétből kihasadt a hajnal, a szép piros hajnal, fényes-harmatosan. S hogy a piros hajnal megmutatta magát, harcba indult Zrinyi ötszázad magával. Megáll a piacon s nézi, hogy hol van a pogány sok sereggel. Így jön, így kegyetlen,

barlangjából a sívó oroszán. Ily szörnyen fénylik az üstökös csillag, mely nem fordul nagy kár nélkül, szörnyű jövődöket visz nagy országokra. Mint ahogy az üstökös-csillagtúl, úgy remegnek Zrinyi látásátul a török seregek. Jól tudják, hogy halált borít rájuk.

Tovább megyen a piacról Zrinyi: nem maradhat a rettentő tüztől. Lángban a belső vár. Nagy lassan kiballag a külső kapuból.

Hol vagytok, ti mostan, világrontó népek?

Hol vagytok földemészto szörnyű seregek?

Hol török, hol tatár, sötét szerecsenek?

Hol vagytok három világról kevert népek?

Ime, elöttetek áll most Zrinyi Miklós. Hol, merre van vakmerő Delimán? S hol a sok száz vitéz, kik a szigeti bán vérét szomjuhozták? Lám, édes ám a vitézség az ember szájában, de nagy s rettenetes halálos próbában! Vakmerő Delimán mely retteggé nézi a nagy szigeti bánt! S mint a nyárfalevél, úgy reszket Szulimán. Messzi dombról nézi Zrinyi jövetelét s szíve mégis retteg! Hej, hányszor megbánta Sziget megszállását! Hányszor megátkozta őszbeborult fejét!

De Zrinyi nem csinál pompát a töröknek, nem vesztegel soká. Nem pompára, harcra megy ő — s ötszáz halál megyen ő utána! Fegyver fegyverrel találkozik itt össze. Vitéz vitézzel kapcsolódik egybe. Keveredve száll az égbe vér, por és jajgatás; dárda, kopja, szablya törik elegyedve. Hol Zrinyi jár: a Halál jár. Mint lángos harap-tűz, ha nádba ütközött, mint a sebes vízár, ha hegyből lerontott: ez most Zrinyi Miklós.

Amor.

Nagy óriás Csebak ledöndül előtte, átkozódik Jakul, úgy adja ki lelkét. Mellé zuhan Csirkin. A nagy Jakul zászlóstul esik el. És Mahomet vére, szerencsen Zulfikár — vérben fetreng ő is. Mint köeső hull a házra, úgy hull a bán pajzsára száz szablya, száz dzsida, — nem tesznek kárt benne.

De nézzed Murtuzánt, mint a tüzes lidérc, ha felhőből leszáll s fényes farka szikrázik a tüztől: így Murtuzán basa Zrinyi hadába dül, halálos haraggal. Szörnyű bosszút liheg egyetlen fiáért, akit Zrinyi ölt meg az első csatában. Halva dönti földre vitéz Bata Pétert. Nyomban három vitézt küld a más-világra. Nem elégszik ezzel, sokkal többre készül. Összetalálkozik most Novák Ivánnal, suhan a két szablya, össze is csapódik. Óh, szegény Murtuzán, fejed porba hullott. Egyetlen fiadat többé nem siratod.

De nem áll meg itten Novákovics Iván. Perviz, Bicsir, Arszlán — mind miatta halnak. S nézzed Orszics Istvánt! A vitéz Balbazán földre hull előtte. S hullnak a törökök, megszámlolhatatlan. Harapják a földet, Allaht kiáltozván. Itt zászló zászlóval hull nagy csapatokban, ott halomba fekszik sok török lovastul. Itt félholtan borul vitéz a vitézre, egyik lovon felül, másik lova alatt.

Némelyik félholtan marta ellenségét, másik vér-szopóként vérre szomjuhozik. Némelyiknek lelke sebeken át száll ki, a másik megfullad a nagy szorosságban.

Rakásokban fekszik ló, fegyver és vitéz. A keresztény égre néz holtan is, a török a földbe, mert tudja, hogy neki Isten nem kegyelmez.

Zrinyi a vértóban rettentően gázol. Vérzuhatokokat indít a szablyája. S im látja Delimán, és szíve megremeg. Nem ismert ez a szív még soha félelmet, de most megfélemllett! Látja Zrinyi rettentő fegyverét, látja nagy erejét, nagy kegyetlenségét, — csuda-e, ha remeg? De lassanként helyre áll a szíve, jóhírére gondol s így korholja magát:

— Hát nem vagyok-e én most is Delimán, aki Szigetvárra veszedelmet hoztam? Almás vize partján vaj' nem én hagytam-e vértót, holttest-halmot? Állj elé oh, szívem, én nagy vitézségem, mit félsz a gyaurtól? Noha kevélykedik isteni erővel, nem félek Zrinyitől. Ha vele az Isten, velem van Mahomet!

Ezt mondá Delimán s megrázta dárdáját s szörnyű nagy haragját nagyobbra növeli. Így láthattál bikát amfiteátrumban, aki a sövényben köszörüli szarvát, kapál a lábával, fújja a fővenyet s látván ellenségét, fában próbálja meg nagy erejét: így tesz Delimán is és nagy sebességgel és nagy mérgezőséggel nekirugaszkodik, hatalmas erővel ráveti dárdáját: azt hiszi, hogy Zrinyit lefekteti ezzel. De Isten angyala erejét elvette: dárda hegye megtompult a pajzson s leesett a földre. Csudálja Delimán a dárda esését, de már ki is rántja hatalmas szablyáját s pozdorjára töri a Zrinyi paizsát. Haj de suhan már a Zrinyi kardja, gyorsan ketté vágja Delimán sisakját, a másik csapással megnyitja oldalát, — patakként foly vére. Lángot fúj Delimán s végső erejével mellbe üti Zrinyit, de Delimán feje már hull is a porba: kettévágta a nagy bán szablyája. Nagy keserőséggel elröpült a lelke,

mint a füst, úgy eltűnt. Megszűnt a vadsága a vad Delimánnak, elszállott a lelke örök éjszakába...

De Zrinyi nem áll meg Delimán halálán, halmot halomra hány rettentő kardjával. Mi az ő kardjának háromszáz pogány fej? Ennyi hullott porba félelmes kardjától.

Mihelyt elesett a vitéz Delimán, szörnyen megfélemlített a nagy török tábor, fut, aki merre lát, a legvitézebb is. És velök fut Zrinyi. Összekeveredik a vadul futókkal s vágja kegyetlenül. Látja már Szulimánt, nincsen messze tőle, s hogy a császárt látja, nagy óhajtaást bocsát az Istenhez — és rohanva rohan a nagy császár felé. Villámlik a kardja, mint az ég villáma, reszket a nagy császár, noha sok-sok ezer török fogja körül, de hajh, mind hiába! Utat vág a Zrinyi kardja, foszlik, züllik a nagy sereg, százat öl meg egymás után, még más százat rak halomba, senki sem áll ellen, nincs egy vitéz, ki szemébe nézzen!

Ihol, a nagy császár lóra iparkodik, de már ott van Zrinyi, nincs aki megvédje!

— Vérszopó szelindek, világnak tolvaja, telhetetlen császár! — kiáltott rá Zrinyi — ütött már az órád. Számba vette Isten sok s nagy bűneidet, örök kárhozatra kell menned pogány eb!

Ezt mondván, derékban ketté szakasztá, vérét és életét a földre borítá, s mely, amíg élt, testét oly kevélyen tartá: elszállott belőle, nagy átkozódással.

Ez volt vége a nagy Szulimán császárnak. Ez az ő nagy híres hatalmasságának. Isten Zrinyinek engedte dicsőségét az erős próbának...

Visszanéz most Zrinyi az ő seregére, s látja, hogy hullanak kedves vitézei. Megfordul nagyhamar, mint pásztor nyájához s így beszél hozzájuk messze-zengő szóval:

— Halljátok, vitézek, eddig azért éltünk, ki keresztfán halt meg a szabadságunkért. Mostan pedig haljunk meg, vitézek, a mi jó hírünkért. Haljunk meg vitézül. Ahol, nyitva látom Istennek országát! Ahol, jól ismerem a nagy Isten fiát! Ahol, jól ismerem Istennek angyalát: rothadatlan ágból tart nekünk koronát!

Ezt mondván nagy Zrinyi, számtalan sok török sergét körülvette, s mert karddal nem mernek hozzá közeledni, messziről lödözik. Hullnak a vitézek, jaj nélkül hullanak, mind örömmel hálnak. S elesik Zrinyi is. Egy golyó a mellét, egy homlokát üti... Vitézivel együtt a földre fekteti...

És leszáll azonnal a mennyei sereg. Dicsérik az Istent hangos muzsikával. Im, Gábrriel angyal Zrinyi Miklós lelkét szépen felemeli gyönyörű szárnyával s száll vele az égbe. És visz minden angyal magával egy lelket, Isten színe elé.

S megzendült az égben az angyalok éneke...

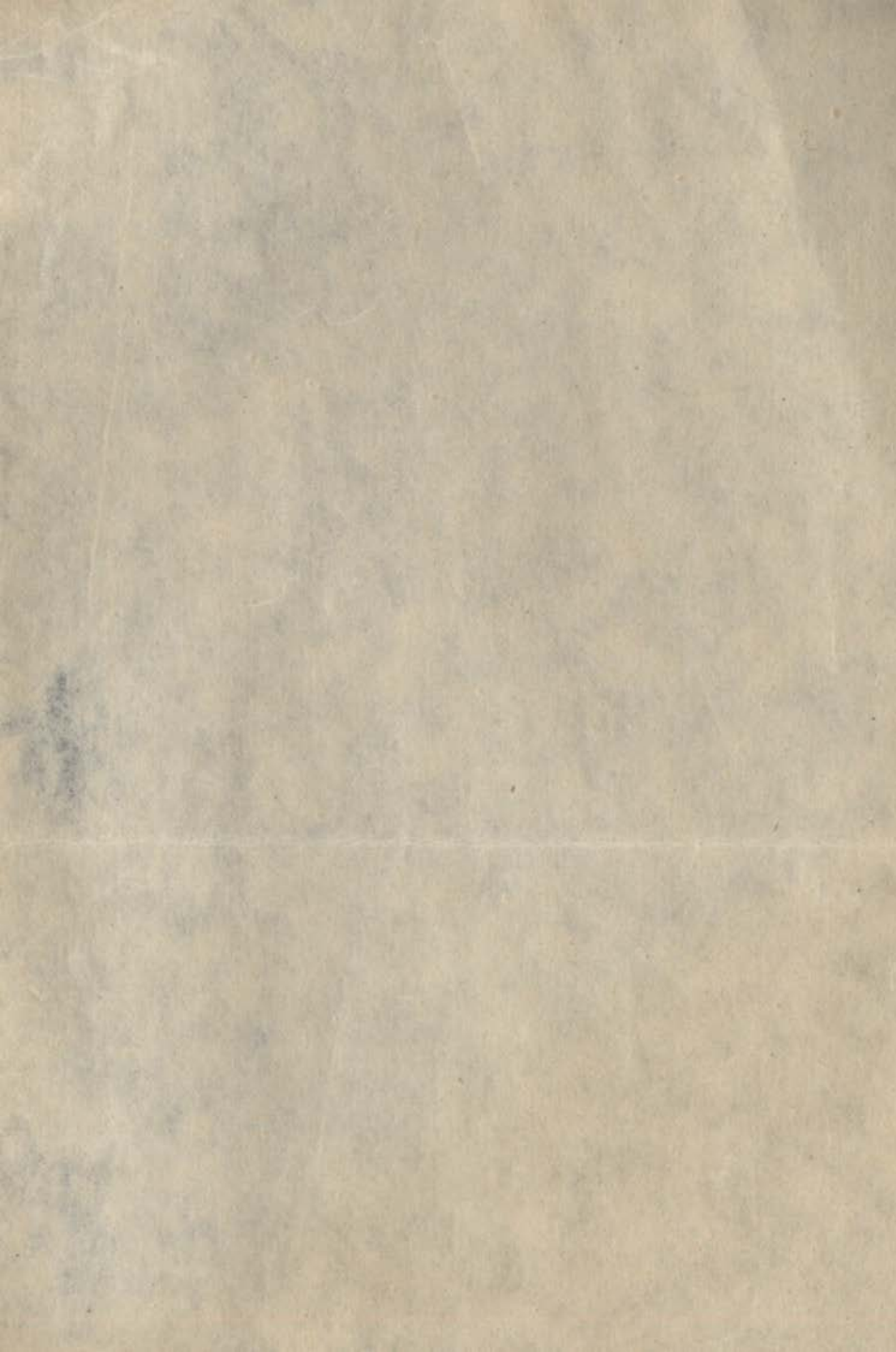
És nékem meghagyák: szónak tegyek véget...

Vitézek Istene! Ime, a te szolgád
Nem szánta éretted világi romlását;
Vére hullásával nagy bötüket formált,
Ily subscribálással néked adta magát:
Ő vitéz véérért vedd kedvedben fiát.

BEREKESZTÉS.

1. Véghöz vittem immár nagyhírű munkámat,
Melyet irígy idő, sem víz el nem moshat,
Sem az ég haragja, sem vas el nem ronthat,
Sem az nagy ellenség, irigység nem árthat.
2. És mikor az a nap eljün, mely testemen
Csak uralkodhatik, fogyjon el éltemen
Hatalma: magamnak ugyan nagyobb részem
Hordoztatik széllal az magas egekben.
3. S honnan Scythiából kijött magyar vitéz,
Merre vitézségét látta világ, nagy rész,
Azokról helyekről minden szem reám néz,
Hírrel, böcsülettel, valamíg világ lesz.
4. De híremet nemcsak keresem pennámmal,
Hanem rettenetes bajvivó szablyámmal:
Míg élek, harcolok az ottomán hóddal,
Vígán buríttatom hazám hamujával.

REPORTS

177